กถา
พัฒนากร

ชื่อเสียง...เกียรติคุณ...การยอมรับ...ความสำเร็จ
ของกรมการพัฒนาชุมชน ล้วนเกิดจากตัวเรา...นักพัฒนาชุมชน

กถา พัฒนากร

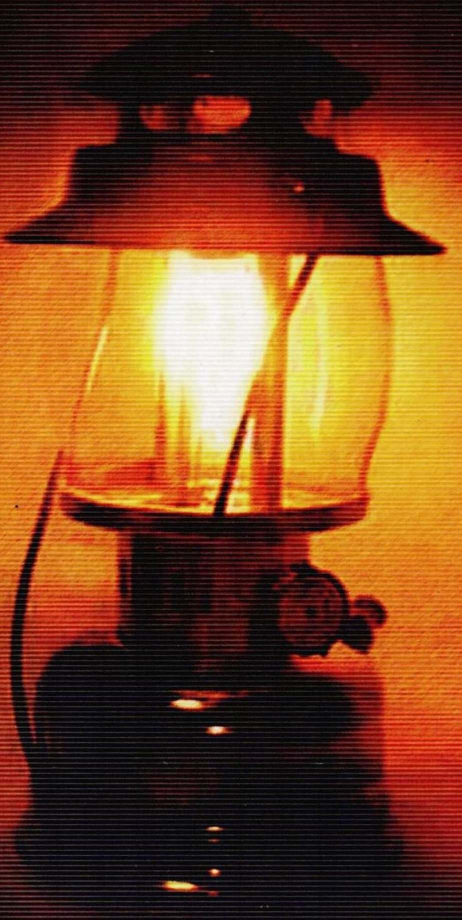

กรมการพัฒนาชุมชน
กระทรวงมหาดไทย

กถา
พัฒนากร

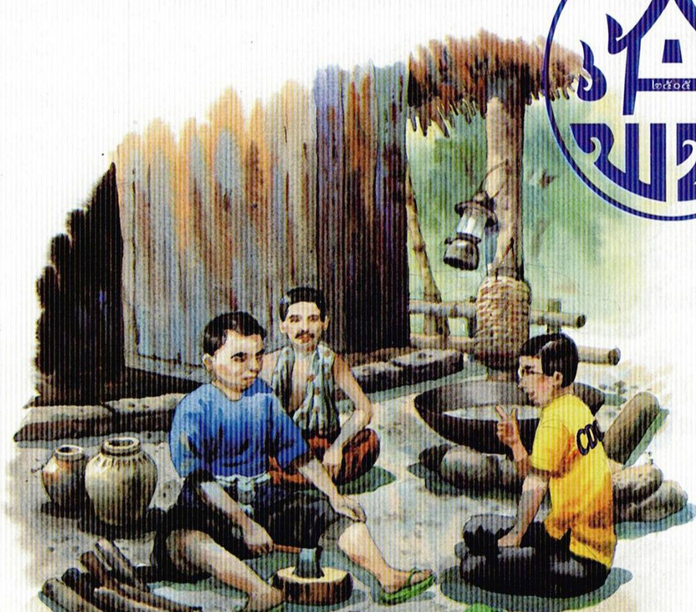

กรมการพัฒนาชุมชน • กระทรวงมหาดไทย

กถา พัฒนากร

พิมพ์ครั้งแรก : กรกฎาคม 2537 จำนวน 8,000 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่สอง : กันยายน 2550 จำนวน 33,500 เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมหอสมุดแห่งชาติ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D.

กถาพัฒนากร. 2550. กรมการพัฒนาชุมชน : กรุงเทพฯ

232 หน้า

คำสำคัญ 1.พัฒนากร 2.การพัฒนาชุมชน

ISBN : 978-974-423-075-1

บรรณาธิการ : นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D.

จัดพิมพ์โดย : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
โทรศัพท์ 0 2622 3131 ต่อ 114,174-175
Web Site : www.cdd.go.th

สั่งซื้อได้ที่ : สมาคมนักพัฒนาชุมชนแห่งประเทศไทย
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
ถนนอัษฎางค์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ 0 2622 3131 ต่อ 153, 0 2223 6107
แฟกซ์ 0 2223 8843

พิมพ์ที่ : บริษัท รำไทยเพรส จำกัด
โทร./แฟกซ์ 0 2669 2610-12, 0 2669 0300-4
Web Site : www.rumthaipress.com

ราคา 250 บาท

“...เมื่ออบรมจบไปแล้ว จะต้องไปทำงานในหมู่บ้าน
อย่ายึดมั่นในตำราที่ได้จากห้องเรียนแต่อย่างเดียว
ต้องรู้จักปรับปรุงความรู้ที่ได้มานั้น
ให้ตรงกับสภาพท้องที่และคุณลักษณะของคนที่ไปทำงานร่วมด้วย

พัฒนากรต้องออกไปทำงานกับคนหลายลักษณะหลายคุณภาพ
ต้องไปทำงานในท้องที่ซึ่งสภาพแวดล้อมไม่เหมือนกัน
เปียกบ้าง แห้งบ้าง
จึงต้องใช้ไหวพริบ คือ ความรู้มาใช้ให้ตรงกับเหตุการณ์
และสภาพแวดล้อม
พัฒนากรต้องรอบรู้ จึงจะทำงานได้สำเร็จ...”

พระบรมราโชวาท ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในวโรกาสที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ข้าราชการและคณะนักศึกษาพัฒนากร
เข้าเฝ้า ณ ที่ประทับบริเวณศูนย์พัฒนาชุมชนเขต ๙ จังหวัดยะลา
เมื่อ ๑๑ มีนาคม ๒๕๑๑

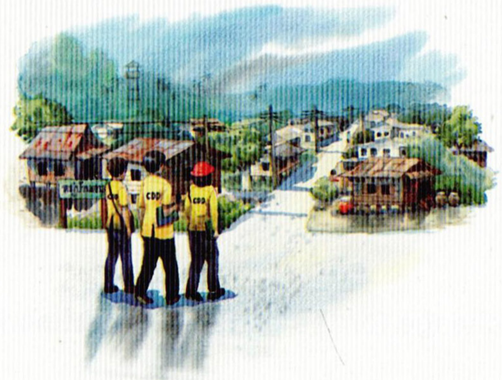

"change for the better: เปลี่ยนแปลงเพื่อให้ดีขึ้น"

คำนำ

(ฉบับแก้ไขปรับปรุง)

งานพื้นฐานของพัฒนากร คือ งานพัฒนาหมู่บ้าน เป็นการทำงานที่ยึดหลักการพัฒนาชุมชน สำหรับวิธีการทำงาน โครงการ/กิจกรรมพัฒนาชุมชน จะปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ สภาพสังคม เศรษฐกิจ ปัญหาความต้องการของประชาชน และแนวนโยบายของรัฐบาล

"กถาพัฒนากร" เป็นหนังสือที่อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน (ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์) ขณะดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองฝึกอบรม เป็นผู้เขียนและบรรณาธิการ เพื่อใช้ในการประชุมพัฒนากรทั่วประเทศ พ.ศ. 2537 ตราบจนบัดนี้ "กถาพัฒนากร" ก็ยังเป็นคัมภีร์ในการทำงานสำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

กรมการพัฒนาชุมชนจึงได้ปรับปรุง "กถาพัฒนากร" ให้มีเนื้อหาเป็นปัจจุบัน

กล่าวคือ นำเสนอแนวคิดและหลักการในส่วนต้น เนื้อหาเชิงกระบวนการในส่วนกลาง และวิธีการเฉพาะเป้าหมายในส่วนท้าย โดยได้ปรับปรุงแก้ไขวิธีการเฉพาะเป้าหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้พัฒนากรสามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและบรรลุจุดหมายที่พึงประสงค์ คือ การขับเคลื่อนพลังประชาชนไปสู่เป้าหมาย

ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดีมีความสุข

กรมการพัฒนาชุมชน
สิงหาคม 2550

“empower the community: สร้างพลังชุมชน”

สาร

พัฒนากร เป็นข้าราชการ "แนวหน้า" ของกระทรวงมหาดไทย ที่ไปทำงานอย่างใกล้ชิดกับประชาชนถึงในตำบล หมู่บ้าน และครัวเรือน พัฒนากรจึงเป็น "หัวใจสำคัญ" ของกระทรวงมหาดไทย ที่ยืนจุดเดียวกับประชาชน สัมผัสความทุกข์สุขของประชาชน ดังนั้น พัฒนากร จึงเป็นข้าราชการที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาชนบทของกระทรวงมหาดไทย

ผมเป็นผลผลิตหนึ่งของกรมการพัฒนาชุมชน ประสบการณ์ที่ได้รับจากงานพัฒนาชุมชนนั้น มีหลากหลาย มากมาย โดยเฉพาะ ในด้านการทำงานกับประชาชน การเข้าใจ การเข้าถึงประชาชน การเสริมสร้างพลังประชาชน เหล่านี้เป็นประสบการณ์ที่ล้ำค่าและเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน "บำบัดทุกข์ บำรุงสุข" เป็นอย่างยิ่ง

กระทรวงมหาดไทย ขอแสดงความชื่นชมต่อผลงานอันอุตสาหะของพัฒนากร และรู้สึกภาคภูมิใจที่มีพัฒนากรเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงมหาดไทย

ขออำนวยพรให้พัฒนากรเจริญก้าวหน้า เป็นข้าราชการ "แนวหน้า" ของกระทรวงมหาดไทยตลอดไป

(นายอารีย์ วงศ์อารยะ)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

สาร

กรมการพัฒนาชุมชนเปรียบเสมือน "ทัพหน้า" ของกระทรวงมหาดไทย เพราะกรมการพัฒนาชุมชนทำหน้าที่พื้นฐานที่สำคัญยิ่ง คือ เตรียมความพร้อมของประชาชนในการพัฒนาชนบท โดยมีเป้าหมายของการพัฒนา คือ ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุข

พัฒนากร พัฒนาการอำเภอ พัฒนาการจังหวัด จึงมีหน้าที่อันสำคัญยิ่งต่อประชาชนในชนบท และต่อกระทรวงมหาดไทย

ผมรู้สึกชื่นชมยินดีกับผลงาน ความสำเร็จ ของกรมการพัฒนาชุมชน และมุ่งหวังให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นภาพลักษณ์ของกระทรวงมหาดไทย

ขอความสุขสวัสดีจงมีแด่ข้าราชการของกรมการพัฒนาชุมชนโดยทั่วกัน

(นายบัญญัติ จันทน์เสนะ)
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

สาร

กรมการพัฒนาชุมชน ได้ผลิตข้าราชการที่มีสมรรถภาพไปทำงานในตำแหน่งสำคัญ ให้กับกระทรวงมหาดไทยตลอดระยะเวลาเกือบ 45 ปีที่ผ่านมา

พ ั ฒ น า ก ร   คื อ   ก ร ม ก า ร พั ฒ น า ชุ ม ช น

พัฒนากร คือ ตัวแทนแห่งความสำเร็จของงานพัฒนาชุมชน ดังนั้น กระบวนการทำงานพัฒนาชุมชนที่ปรากฏใน "กถาพัฒนากร" จึงเป็นความพยายามของกรมการพัฒนาชุมชน ในการเรียบเรียงกระบวนการทำงานพัฒนาชุมชน เพื่อเสริมสร้างมาตรฐานการปฏิบัติงานของพัฒนากร

ขอให้พัฒนากรใช้เอกสารเล่มนี้ เตือนตนเองในการปฏิบัติหน้าที่อันสูงส่งและเสียสละ ให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่พี่น้องประชาชนในชนบท

(นายพงศ์โพยม วาศภูติ)
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

ตำนานพัฒนาชุมชน

๑ ตุลาคม ๒๕๐๕...
กรมการพัฒนาชุมชน
ประกาศสงครามกับความยากจนในชนบท
โดยพัฒนากรกระตุ้นความคิด-สร้างจิตสำนึก
ให้ประชาชนรวมพลังชุมชน ต่อสู้ปัญหา
ตัดสินชะตาชีวิตด้วยตนเอง
บนหลักการมีส่วนร่วม-พึ่งตนเอง
อันเป็นรากเหง้า
ระบบการพัฒนาชนบท ปัจจุบัน

วันนี้... สี่สิบห้าปีแล้ว
ดอกไม้พัฒนาชุมชน
ยังเบ่งบานสะพรั่งทั่วทุกหัวระแหง

กถามุข

กถาพัฒนากร มุ่งหมายเป็นคู่มือการทำงานของพัฒนากร
คู่มือย่อมบ่งบอกการลงมือปฏิบัติงาน
การปฏิบัติที่ดีมีที่มาจากการใช้ความคิด ความรู้และความสามารถ
การจัดทำคู่มือที่กระตุ้นความคิด เติมความรู้
และเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติ จึงไม่ง่ายนัก
โดยเฉพาะการทำให้เรียบง่าย กระชับ อ่านสนุก ได้สาระ และย่อยง่าย

กถาพัฒนากร ไม่ใช่คัมภีร์เอกอุในงานพัฒนาชุมชน
แต่เป็นข้อเขียนธรรมดาที่พยายามทำให้ไม่ธรรมดา
ในการให้หลักคิดแบบองค์รวม และหลักปฏิบัติแบบบูรณาการ
ทำอย่างบูรณาการบนฐานคิดแบบองค์รวม

กถาพัฒนากร เป็นหนังสือที่เชิญชวนให้อ่านด้วยจินตนาการ
จินตนาการที่ไร้กรอบ ขอบเขต และรูปแบบ
ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความ

ลุ่มลึกในหลักการ
ยืดหยุ่นในวิธีการ
อ่อนตัวตามเหตุการณ์
สนองตอบสถานการณ์
มุ่งมั่นสู่จุดหมาย
จุดประกายพัฒนาชุมชน

(นายนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์)
อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน

"work with the people: ทำงานกับประชาชน"

กถารมภ์

ไปหาประชาชน ใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางประชาชน
เรียนรู้จากประชาชน ทำงานร่วมกับประชาชน
วางแผนงานร่วมกับประชาชน เริ่มงานจากสิ่งที่ประชาชนรู้
สร้างงานจากสิ่งที่ประชาชนมี สอนโดยแสดงให้ดู
ให้ประชาชนเรียนรู้จากการทำงาน

ไม่ใช่ทำงานโชว์ แต่ทำงานให้เป็นแบบแผน
ไม่ใช่ทำงานจิปาถะ แต่ทำงานให้เป็นระบบ
ไม่ใช่ทำงานทีละอย่าง แต่ทำงานด้วยวิธีบูรณาการ
ไม่ใช่ทำให้ประชาชนยอมทำตาม แต่ทำให้เขาเกิดการเปลี่ยนแปลง
ไม่ใช่ทำเพียงให้ประชาชนโล่งอก แต่ทำให้เขาอยู่เย็นเป็นสุข

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D.
ถอดความจากคำประพันธ์ของ Dr.Y.C. James Yen

สารบัญ

สารจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

สารจากรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

สารจากปลัดกระทรวงมหาดไทย

กถามุข

กถารมภ์

กถา ๑	พัฒนากร	17
กถา ๒	การพัฒนาชุมชน	29
กถา ๓	การทำงานพัฒนาชุมชน	51
กถา ๔	พัฒนากรกับงานบนสำนักงาน	65
	1. พัฒนากรกับการวางแผนการทำงาน	69
	2. พัฒนากรกับงานข้อมูลและสารสนเทศ	75
	3. พัฒนากรกับการรายงานผลการปฏิบัติงาน	85
	4. พัฒนากรกับการประสานงาน	91
	5. พัฒนากรกับงานช่วยการบริหารของพัฒนาการอำเภอ	94
	6. พัฒนากรกับงานที่ได้รับมอบหมาย	96
กถา ๕	พัฒนากรกับงานในพื้นที่	107
	1. พัฒนากรกับงานกระบวนการพัฒนาชุมชน	111
	2. พัฒนากรกับระบบข้อมูลและสารสนเทศชุมชน	129
	> ข้อมูล กชช. 2 ค	131
	> ข้อมูล จปฐ.	133

> ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชน 135
> สารสนเทศชุมชน 137
> รายงานการพัฒนาหมู่บ้านประจำปี 139
3. พัฒนากรกับการเป็นที่ปรึกษากลุ่ม/องค์กร /เครือข่ายประชาชน 140
4. พัฒนากรกับงานสร้างผู้นำและอาสาสมัครชุมชน 143
5. พัฒนากรกับการทำงานตามนโยบายรัฐบาล 149
> การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก 150
> การแก้ปัญหายาเสพติด 153
> การพัฒนาประชาธิปไตย 154

กถา ๖ พัฒนากรกับโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาชุมชน 163
1. กิจกรรมที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีมีความสุข 166
> ปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน 167
> ส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง 169
> พัฒนาผู้นำชุมชนและอาสาสมัคร 173
2. กิจกรรมที่ทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางสังคม 175
> พัฒนากลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย 176
> ส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชน 178
> ส่งเสริมระบบมาตรฐานงานชุมชน 181
3. กิจกรรมที่ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ 182
> ส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิต 183
> ส่งเสริมการสร้างงานสร้างอาชีพในชุมชน 187

กถาวัตถุ 197
1. การ "กระตุ้นความคิด-สร้างจิตสำนึก" 200
2. เครื่องมือส่งเสริมการมีส่วนร่วม 207
3. การทำงานเป็นทีม 211
4. เครื่องมือควบคุมเป้าหมายและผลงานของพัฒนากร 213
5. การจัดการความรู้ 217
6. ตัวอย่างทะเบียนประวัติผู้นำชุมชน 221

“we are community workers: เราคือผู้ทำงานชุมชน”

กถา
พัฒนากร ๑

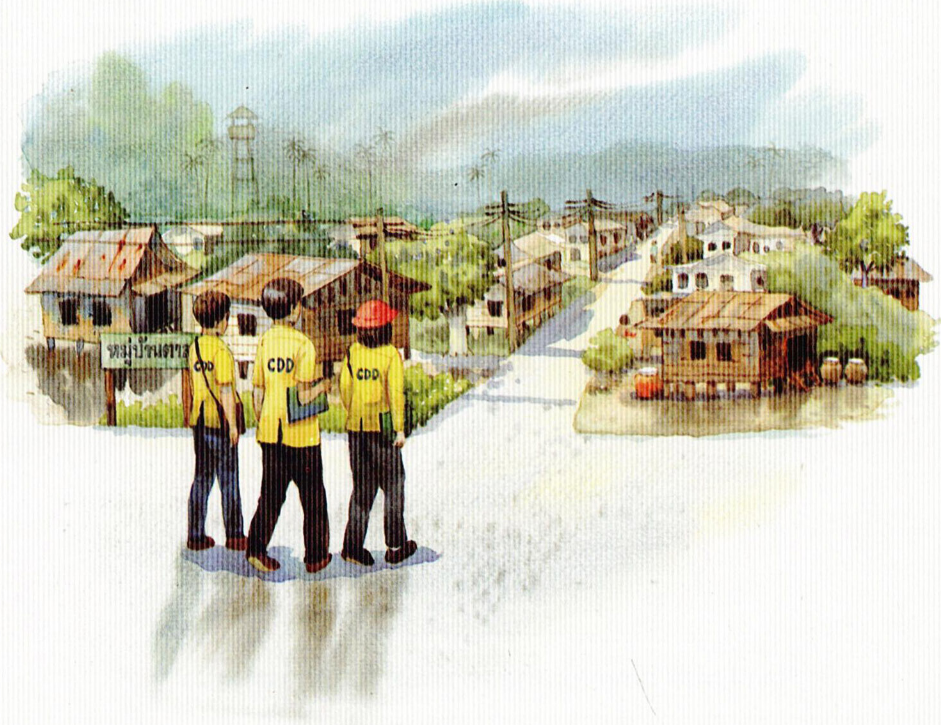

“facilitate development: เอื้ออำนวยการพัฒนา”

กถา ๑
พัฒนากร

พัฒนากร

เป็น ข้าราชการพลเรือนในสังกัดกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ผู้ดำรงตำแหน่งนักพัฒนาชุมชน และเจ้าพนักงานพัฒนาชุมชน

อยู่ ในฐานะผู้ทำงานกับประชาชนในระดับตำบล หมู่บ้าน/ชุมชน แม้จะมีสำนักงานอยู่ที่อำเภอ แต่พื้นที่ปฏิบัติงานประชาชนเป้าหมายของการทำงานนั้น อยู่ในตำบล หมู่บ้าน/ชุมชน

คือ ผู้เอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ เป็นผู้เปิดโอกาสให้/ผู้ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมกันสร้างกระบวนการพัฒนาชุมชนขึ้นด้วยความเข้าใจ เข้าถึง และเห็นแก่ประโยชน์สุขของประชาชนส่วนรวม

พัฒนากร

มี หน้าที่พื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

หนึ่ง หน้าที่เชิงกระบวนการ พัฒนากรมีหน้าที่ พัฒนาความคิดและจิตใจของประชาชน ให้คิดชอบ-พูดชอบ-ทำชอบ

สอง หน้าที่เชิงสัมพันธภาพ พัฒนากรมีหน้าที่พัฒนากลุ่ม องค์กรและเครือข่ายให้สามัคคี-มีพลัง-ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

สาม หน้าที่เชิงการงาน พัฒนากรมีหน้าที่ พัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตดี มีงานทำ นำพาครอบครัวเป็นสุข และชุมชนมีการเรียนรู้ มีภูมิคุ้มกันทางสังคม มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีระบบการจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป้าหมาย ของการทำงานจึงเป็นการเสริมสร้างพลังชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ และครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุข

พัฒนากร จึงเป็นข้าราชการที่ทำงานอยู่ใกล้ชิดประชาชน สามารถเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาชุมชนร่วมกับประชาชน เพื่อทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุข

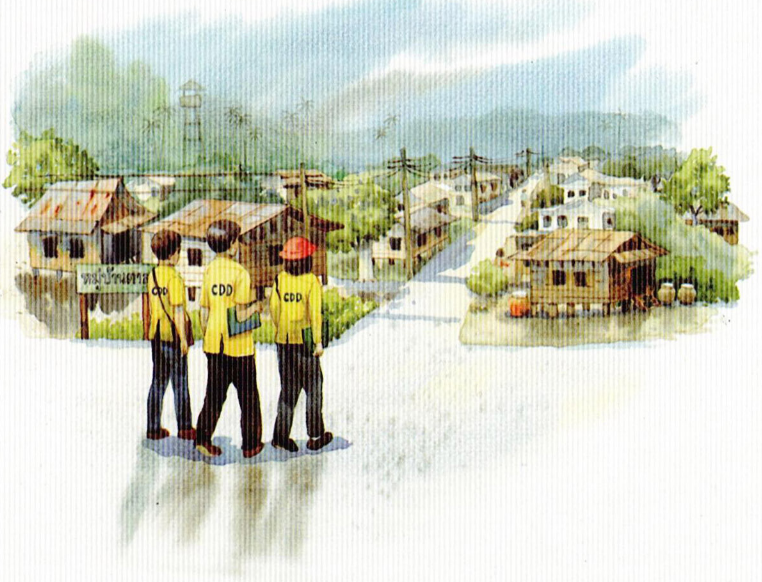

" ไปหาประชาชน
ใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางประชาชน
เรียนรู้จากประชาชน
ทำงานร่วมกับประชาชน "

“facilitate change: เอื้ออำนวยการเปลี่ยนแปลง”

พักสักนิด...
เติมข้อคิดในการทำงาน

คุณภาพแห่งชีวิต :
ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน

> *ศ.ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์*

เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมอยากให้แม่ได้กินอาหารถูกหลักโภชนาการและได้รับการเอาใจใส่ด้านสวัสดิการแม่และเด็ก

ผมไม่ต้องการมีพี่น้องมากมายอย่างที่พ่อแม่ผมมีมา และผมไม่อยากให้แม่มีน้องกระชั้นชิดกับผมเกินไปนัก

แม่กับพ่อผมจะแต่งงานกันตามประเพณีหรือไม่ ไม่สำคัญ ที่สำคัญคือแม่กับพ่อต้องอยู่ร่วมกัน และไม่ทะเลาะกันบ่อยๆ

ในระยะ ๒ - ๓ ปีหลังจากที่ผมเกิดมา ผมอยากให้แม่กับผมได้กินอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ เพราะเป็นระยะที่ร่างกายและสมองผมเติบโตขึ้น และเป็นระยะที่จะส่งผลดีผลร้ายให้ผมในอนาคต

ผมต้องการไปโรงเรียน และอยากให้พี่สาวหรือน้องสาวผมได้เรียนหนังสือด้วย แล้วเรียนรู้วิชาที่จะไปทำงานได้ กับให้โรงเรียนอบรมสั่งสอนเรื่องศีลธรรมจรรยาให้เรา ถ้าเผอิญผมเรียนเก่ง ไปได้ถึงขั้นสูงๆ ก็ขอให้มีโอกาสได้เรียนสูงที่สุด

เมื่อออกจากโรงเรียน ผมก็อยากทำงานเลี้ยงชีพ และงานนั้นควรจะน่าสนใจพอที่จะรู้สึกว่า ผมได้ทำประโยชน์แก่คนอื่น

บ้านเมืองที่ผมอยู่ควรจะมีขื่อมีแป มีความสงบเรียบร้อยปลอดภัย และพวกเราไม่ถูกกดขี่ข่มเหงประทุษร้าย

บ้านเมืองเราควรจะติดต่อมีความสัมพันธ์อันมีประโยชน์และชอบธรรมกับต่างประเทศ เราจะได้เรียนรู้วิชาทั้งด้านปัญญาและด้านอาชีพจากมนุษย์ทั่วโลก กับเราจะได้มีทุนจากต่างประเทศมาช่วยเราพัฒนา

บ้านเมืองของเราส่งสินค้าที่ผมทำขึ้น หรือที่เพื่อนร่วมชาติผมทำขึ้นไปขายต่างประเทศ ราคาสินค้านั้นควรจะเป็นราคาที่ยุติธรรม

ถ้าผมเป็นชาวนา ผมก็อยากมีที่นาของผมเป็นกรรมสิทธิ์ และมีช่องทางที่จะได้สินเชื่อมาลงทุน ได้วิชาแบบใหม่มาใช้เพาะปลูก ได้ตลาดมั่นคง และราคายุติธรรมสำหรับพืชผลของผม

ถ้าผมเป็นชาวเมืองทำงานรับจ้างเขา ผมก็อยากมีหุ้นส่วนในงานที่ผมทำ และมีส่วนในการดำเนินงานโรงงาน หรือห้างที่ผมทำอยู่

ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ผมอยากจะได้อ่านหนังสือพิมพ์ถูก ๆ หนังสือถูก ๆ มีวิทยุฟัง มีโทรทัศน์ดู (แต่ไม่อยากฟังหรือดูโฆษณาสินค้ามากนัก)

ผมอยากมีสุขภาพแข็งแรง และหวังว่ารัฐบาลจะจัดให้มีบริการอนามัยป้องกันโรคชนิดฟรี และบริการรักษาโรคชนิดที่ถูกและเรียกหาได้ง่าย

ผมหวังว่าจะมีเวลาพักผ่อนเป็นของตนเองบ้าง จะได้มีความสุขร่วมกับครอบครัวผม ถ้าอยากไปเที่ยวสวนก็ไปได้ อยากดูศิลปะชนิดต่าง ๆ ก็ได้ชม อยากไปงานวัดงานวัฒนธรรมก็ได้ไปเที่ยว

ผมจำเป็นต้องมีอากาศบริสุทธิ์สำหรับหายใจ และน้ำสะอาดสำหรับดื่ม

ผมอยากได้ร่วมมือเป็นสหกรณ์กับเพื่อนฝูง จะได้ช่วยกัน เขาบ้าง เราบ้าง แล้วแต่ความจำเป็น

ผมจำเป็นต้องมีโอกาสได้ร่วมงานของชุมชนที่ผมอาศัยอยู่ และสามารถมีปากมีเสียงในการกำหนดชะตาของบ้านเมือง ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในประเทศของผม

เมียผมก็ควรมีโอกาสอย่างเดียวกัน และเราทั้งสองคนควรได้รับความรู้ และทราบวิธีการวางแผนครอบครัว

พอผมแก่ลง บ้านเมืองก็ควรจะให้บริการทางการเงินและสังคมสงเคราะห์แก่ผม เพราะผมก็ได้ออกเงินบำรุงมาตลอด

เมื่อผมตายแล้ว และเผอิญมีทรัพย์สมบัติเหลืออยู่ ผมอยากให้รัฐบาลแบ่งให้เมียผมไว้พอกิน แล้วเอาที่เหลือไปทำประโยชน์ให้คนอื่นได้อยู่ดีกินดีด้วย

นี่แหละคือความหมายอันแท้จริงแห่งชีวิต
นี่แหละคือการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของทุกคน.

กรมการพัฒนาชุมชน
COMMUNITY DEVELOPMENT DEPARTMENT

> empower the community : สร้างพลังชุมชน

พัฒนากร ต้องเป็นคน...

1. มีน้ำใจไมตรี เอื้ออารี เห็นใจ เข้าใจผู้อื่น
2. ช่างคิด วิเคราะห์ จำแนก แยกแยะ หาเหตุ - ผล
3. สร้างความน่าเชื่อถือ และประทับใจต่อประชาชน และคนอื่นได้
4. จัดการงาน จัดการกลุ่ม และ จัดการคนได้
5. มีความคิดเป็นระบบ รวบยอด เห็นภาพรวมของงานได้

"ทำอย่างบูรณาการบนฐานคิดแบบองค์รวม"
(Integrated Approach On Holistic Basis)

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D. 2549

"realization of human potentiality:
ทำให้ศักยภาพมนุษย์ปรากฏเป็นจริง"

๒

กถา
การพัฒนาชุมชน

GIVE A MAN A FISH
AND HE EATS FOR A DAY ;
TEACH A MAN TO FISH
AND HE EATS FOR LIFE.

จับปลาให้เขา
มีกินชั่วคราว
สอนเขาจับปลา
กินชั่วชีวา

กถา ๒ การพัฒนาชุมชน

การทำงานพัฒนาชุมชนนั้น พัฒนากรจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาชุมชน ตลอดจนเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน ว่าทำไปทำไม ทำเพื่ออะไร ทำเพื่อใคร แล้วจึงค่อยพิจารณาว่าจะทำอย่างไร ด้วยกระบวนการ/วิธีการอย่างไร มีเครื่องมืออะไรบ้าง ที่เหมาะสมกับสถานการณ์และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อผลักดันพลังการมีส่วนร่วมของประชาชนไปสู่จุดหมายที่พึงประสงค์ ดังคำกล่าวของ ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ที่ว่า "ลุ่มลึกในหลักการ ยืดหยุ่นในวิธีการ อ่อนตัวตามเหตุการณ์ สนองตอบสถานการณ์ มุ่งมั่นสู่จุดหมาย จุดประกายพัฒนาชุมชน"

แนวคิดพื้นฐานการพัฒนาชุมชน ที่พัฒนากรจะต้องมีความรู้และเข้าใจอย่างลึกซึ้ง มีดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาชุมชนจากแนวคิดสู่แนวทาง
2. กระบวนการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน จาก แนวคิดสู่แนวทาง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D.

แนวคิด (นามธรรม)	
สมมติฐาน	มนุษย์ทุกคนเกิดมามีค่าเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน มีความคิด มีเหตุผล ตัดสินใจเองได้ สามารถเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองได้ สามารถสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตนเองได้
ปรัชญา	ความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติว่า ทุกชีวิต มีคุณค่าและความหมาย มีศักดิ์ศรีและศักยภาพ
หลักการ	ยึดประชาชนเป็นสรณะ เริ่มต้นที่ประชาชน ทำงานกับประชาชน ให้บรรลุ *(1) จุดหมายเชิงกระบวนการ (พัฒนาความคิด-จิตใจ)* *(2) จุดหมายเชิงสัมพันธภาพ (พัฒนากลุ่ม-องค์กร) และ* *(3) จุดหมายเชิงการงาน (พัฒนาชีวิต-ความเป็นอยู่)*
จุดมุ่งหมาย	พัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขสมบูรณ์
วัตถุประสงค์	เพื่อทำให้มนุษย์เข้าถึงศักยภาพสูงสุดที่ธรรมชาติให้มา เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ด้วยความรู้คู่คุณธรรม
เป้าหมาย	ประชาชนช่วยตนเองและพึ่งตนเองได้ในการจัดการแก้ปัญหาส่วนตัว/ส่วนรวม และในการสร้างชุมชนที่ประชาชนมีงานทำและครอบครัวมีความสุข
นโยบาย	สร้างพลังชุมชนและใช้พลังชุมชนในการพัฒนาชุมชน ด้วย *(1) พลังความคิด (กระบวนการเรียนรู้)* *(2) พลังการกระทำ (กระบวนการรวมกลุ่ม) และ* *(3) พลังจิตสำนึกต่อส่วนรวม (กระบวนการอาสาสมัคร)*
ยุทธศาสตร์	เอื้ออำนวยให้ประชาชนมีบทบาทและส่วนร่วม ในการแก้ปัญหาและการดำเนินกิจกรรมพัฒนาของชุมชน
กลวิธี	(1) เป็นกระจกเงาสะท้อนภาพปัญหาชุมชนให้ประชาชนมองเห็น และเข้าใจปัญหาของตนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น *ในขณะเดียวกัน* (2) ให้กำลังใจ กระตุ้นความคิด ส่งเสริมความรู้ ช่วยให้ประชาชน ช่วยตนเองได้ ในการคิด ตัดสินใจ และลงมือแก้ปัญหาด้วยตนเอง
วิธีการ	(1) จัดตั้งและพัฒนากลุ่ม/องค์กรประชาชนเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ สมาชิกมีบทบาทและส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมส่วนรวม (2) ส่งเสริมและสร้างสรรค์ผู้นำชุมชน/อาสาพัฒนาชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเสียสละอุทิศตนเพื่อส่วนรวม
แนวทาง (รูปธรรม)	

1

การพัฒนาชุมชนจากแนวคิดสู่แนวทาง

สมมติฐาน

มนุษย์คือ.. มนุษย์ มนุษย์เป็น......มนุษย์ เพราะ
มนุษย์ มีความคิด มีจิตใจ
มนุษย์ มีเหตุผล มีวิจารณญาณ
มนุษย์ สามารถตัดสินใจเองได้
มนุษย์ เรียนรู้สิ่งต่างๆได้ทั้งทางนามธรรมและรูปธรรม
มนุษย์.. สามารถปรับปรุง/เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองได้ตามความคิดของตน

เพราะ มนุษย์.. สามารถสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตนให้เหมาะสม และสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นได้

ฉะนั้น มนุษย์ที่จะทำงานพัฒนา (ชุมชน) มนุษย์ ด้วยกันเองนั้น
จึงต้องมี *"มนุษยธรรม"*
อย่างน้อยที่สุด...
ต้องเห็น คุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของมนุษย์
ต้องเห็น มนุษย์ เป็น มนุษย์
เช่นเดียวกับที่ตนเองเป็น *"มนุษย์"*

ปรัชญาพัฒนาชุมชน

หลักความเป็นจริงแห่งชีวิต ที่นักพัฒนาชุมชนยึดถือเป็นสรณะ

คือ "ความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติ" ว่ามนุษย์ทุกชีวิต มีคุณค่า และ มีความหมาย มีศักดิ์ศรี และ มีศักยภาพ

กล่าวคือ มีฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ที่ไม่ควรจะได้รับการเหยียบย่ำ ดูหมิ่น เหยียดหยามจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง มีความสามารถจากการเป็นมนุษย์ที่ควรได้รับการยอมรับและทำให้ปรากฏเป็นจริงในทางปฏิบัติจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง

หลักการพัฒนาชุมชน

หลักการพัฒนาชุมชนที่แท้จริง คือ **หลักประชาชน**

1. เริ่มต้นที่ประชาชน ยืนจุดเดียวกับประชาชน มองโลก มองชีวิต มองปัญหา จากทัศนะของประชาชน เพื่อให้เข้าใจปัญหา ความต้องการของประชาชน เพื่อให้เข้าถึงชีวิต จิตใจ ของประชาชน
2. ทำงานร่วมกับประชาชน (ไม่ใช่ทำงานให้แก่ประชาชน เพราะจะทำให้เกิดความคิดมาทวงบุญทวงคุณจากประชาชนในภายหลัง) การที่จะทำให้ประชาชนเข้าใจปัญหาของตนเองและมีกำลังใจลุกขึ้นต่อสู้กับปัญหา ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ไขปัญหานั้น ย่อมมีหนทางที่จะกระทำได้โดยไม่ยากหากเข้าใจปัญหาและเข้าถึงจิตใจประชาชน
3. ยึดประชาชนเป็นพระเอก ประชาชนต้องเป็นผู้กระทำการพัฒนาด้วยตนเอง ไม่ใช่เป็นผู้ถูกกระทำ หรือเป็นฝ่ายรองรับข้างเดียว เพราะผลของการกระทำการพัฒนานั้น ตกอยู่ที่ประชาชนโดยตรง ประชาชนเป็นผู้รับโชค หรือ เคราะห์จากการพัฒนา นั้น

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงมีหลักการที่มีจุดหมาย 3 เชิง ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชนมนุษย์ ดังนี้

1) **จุดหมายเชิงกระบวนการ** (Process Goal) เป็น กระบวนการต่อเนื่องในการพัฒนาความคิด/จิตใจมนุษย์ ให้คิดพึ่งตนเอง/มีจิตใจเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์
2) **จุดหมายเชิงสัมพันธภาพ** (Relationship Goal) เป็น การทำให้มนุษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมมือร่วมใจกันทำงานเพื่อกันและกัน คือ เพื่อกลุ่ม
3) **จุดหมายเชิงการงาน** (Task Goal) เป็น การทำงานพัฒนาความเป็นอยู่ของมนุษย์ เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน

จุดมุ่งหมาย คือ...	ชุมชนที่สุขสมบูรณ์
ชุมชนสุขสมบูรณ์	เพราะประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข
ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข	เพราะความเป็นอยู่ดีขึ้น
ความเป็นอยู่ดีขึ้น	เพราะการงานการอาชีพดีขึ้น
การงานดีขึ้น	เพราะทำงานเป็นระบบกลุ่ม
ระบบกลุ่มมีประสิทธิผล	เพราะสมาชิกมีความสัมพันธ์ดีต่อกัน
ความสัมพันธ์ดีต่อกัน	เพราะประชาชนมีความคิด จิตใจ พึ่งตนเอง และช่วยกันเอง
ความคิด จิตใจ พึ่งตนเอง	เพราะชุมชนสุขสมบูรณ์

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาชุมชน

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาชุมชน มี 2 ประการ คือ

1. เพื่อทำให้มนุษย์เข้าถึงศักยภาพสูงสุดที่ธรรมชาติให้มา มนุษย์บรรลุถึงขีดความสามารถสูงสุดที่พึงมี
2. เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้ผาสุก ให้สุขสมบูรณ์ด้วยความรู้คู่คุณธรรม
   > ความรู้ ที่จะนำมาใช้ทำมาหาเลี้ยงชีพให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี
   > คุณธรรม ที่จะนำไปสู่การเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือมนุษย์ให้อยู่เย็น เป็นสุข

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน คือ การทำให้ประชาชนพึ่งตนเอง ช่วยตนเองได้ในการแก้ปัญหาส่วนตัว และแก้ปัญหาส่วนรวมได้ รวมทั้งในการยังชีพตนเอง (มีงานทำ) และยังประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น (มีความสุข)

นโยบายการพัฒนาชุมชน

นโยบายการพัฒนาชุมชน คือ การสร้างพลังชุมชน (ให้ประชาชน) ใช้พลังชุมชน ในการพัฒนาชุมชน

พลังการพัฒนาชุมชน เกิดจาก พลังชุมชน ซึ่งหล่อหลอมขึ้นมาจาก

1. พลังความคิด ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน
2. พลังการกระทำ ที่เกิดจากกระบวนการรวมกลุ่มของประชาชน
3. พลังจิตสำนึกต่อส่วนรวม ที่เกิดจากกระบวนการอาสาสมัครของประชาชน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

ยุทธศาสตร์การต่อสู้เพื่อเอาชนะความทุกข์ยากของมนุษย์ ตามหลักการพัฒนาชุมชน คือ การทำให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในทุกปัญหาและกิจกรรมของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็น การช่วยให้ประชาชนพึ่งตนเอง ช่วยกันเอง นั่นเอง

กลวิธีพัฒนาชุมชน

การทำให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองและชุมชนนั้น นักพัฒนาชุมชน ต้องมีกลวิธีในการทำงาน คือ

1. **กระทำตนดังเป็นกระจกเงาของชุมชน** เป็นกระจกเงาสะท้อนภาพปัญหาของชุมชน ให้ประชาชนมองเห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น ให้ประชาชนเข้าใจปัญหา - สาเหตุได้ถูกต้อง

2. **กระทำการให้กำลังใจแก่ประชาชน** กระตุ้นความคิด ให้คิดกว้าง คิดไกล คิดลึก ให้ฉุกคิด คิดด้วยปัญญา ส่งเสริมความรู้ต่าง ๆ แก่ประชาชนให้ช่วยตนเอง คิดเอง ตัดสินใจเอง แก้ปัญหาเอง

วิธีการพัฒนาชุมชน

วิธีการพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน คือ

1. การรวมกลุ่ม หรือ จัดตั้งองค์กรประชาชน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ซึ่งเป็นสมาชิก มีบทบาท และ มีส่วนร่วม ในกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กร ซึ่งจะส่งผลกระทบไปถึงส่วนรวมด้วย

2. การส่งเสริม/สร้างสรรค์ผู้นำและอาสาสมัคร เพื่อเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ประชาชน มีความพร้อมจะ เป็นผู้นำ และ เป็นผู้เสียสละได้อุทิศตน ได้แสดงบทบาท มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยส่วนรวม

2
กระบวนการพัฒนาชุมชน

กระบวนการ

เป็นมุมหนึ่งใน "สี่มุมมอง" ของการพัฒนาชุมชน เป็นมุมที่พัฒนากรควรจะมอง เพราะกระบวนการมองไปที่ "การเปลี่ยนแปลงที่เบ่งบาน" ออกมาของประชาชนที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ที่งอกงามขึ้นในตัวประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ยากไร้และด้อยโอกาสนั้น เป็นมุมมองที่พัฒนากรพลาดไม่ได้ เพราะนั่นคือ หัวใจของการพัฒนาชุมชน

พัฒนากรกระทำการพัฒนาชุมชนแล้วเกิดอะไรขึ้นกับประชาชน ความทุกข์ยากและความยากจนของประชาชนได้รับการขจัดปัดเป่าไปหรือไม่ ประชาชน "อยู่เย็นเป็นสุข" หรือเปล่า

พัฒน์ บุณยรัตพันธุ์ อดีตอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน เคยกล่าวไว้ว่า

"อย่าทำงานพัฒนาชุมชนเป็นจุด จงทำงานพัฒนาชุมชนเป็นเส้น"

ท่านได้กรุณาอรรถาธิบายเป็นภาษาง่าย ๆ แต่ลึกซึ้งว่า กิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ นั้น เปรียบเสมือน "จุด" หากกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ นั้น ไม่สัมพันธ์เกื้อกูลกันเป็น "เส้น" แล้ว การพัฒนาจะไม่ต่อเนื่อง ไม่มีทิศทาง ไม่มีจุดหมาย ปลายทาง เกิดขึ้นแล้วหายไป ไม่หนุนเนื่อง ไม่มีแรงขับ ไม่มีพลังชุมชน ไม่ยั่งยืน เพราะกระบวนการพัฒนาชุมชนไม่บังเกิด

สี่มุมมองของการพัฒนาชุมชน

WAYS OF VIEWING "COMMUNITY DEVELOPMENT"

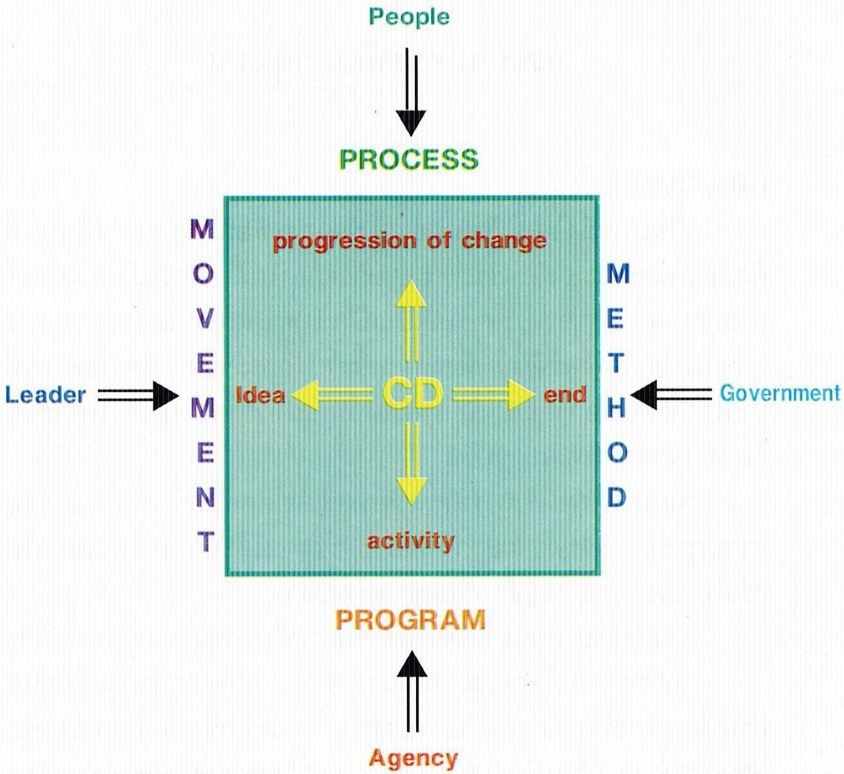

สี่มุมมองของการพัฒนาชุมชน

มุมมองที่ 1 เรียกว่า **กระบวนการ** มองไปที่การเปลี่ยนแปลงที่เบ่งบานงอกงามของประชาชน กล่าวคือ มองงานเป็น "เส้น" ไม่ใช่เป็น "จุด"

มุมมองที่ 2 เรียกว่า **วิธีการ** มองไปที่ขั้นตอนที่เป็นวิถีทางนำไปสู่จุดหมายของการพัฒนากล่าวคือ มองงานที่อาการ "ขีด" มากกว่า "เส้น"

มุมมองที่ 3 เรียกว่า **โครงการ** มองไปที่กิจกรรมต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นขั้นตอนการทำงานพัฒนา กล่าวคือ มองงานเป็น "จุด" ไม่ได้มองเป็น "เส้น"

มุมมองที่ 4 เรียกว่า **ขบวนการ** มองไปที่การผลักดันประชาชนเข้าสู่สงครามพัฒนา (ต่อสู้กับความยากจน) ด้วยอารมณ์ (คับแค้นหรือขมขื่น) กล่าวคือ มองงานในลักษณะ "การกระชากลากเส้น"

พัฒนากร

ควรมองการพัฒนาชุมชนทั้งสี่มุมมอง ให้กระจ่างแจ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มองจากมุม **"กระบวนการ"** เพราะเป็นมุมที่มองเห็นชัดว่า เกิดอะไรขึ้นกับประชาชน ผู้รับผลจากสิ่งที่เรียกว่า **"การพัฒนา"**

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนเปรียบเสมือนดังรูปสี่เหลี่ยม คือ มี 4 มุม จะมองการพัฒนาชุมชนจากมุมใดก็ได้ ขอแต่เพียงให้ **"เห็นแจ้ง"** ดังนั้น จึงเป็นธรรมดาที่

ผู้กำหนดนโยบายมักจะมองจากมุม **"วิธีการ"**
ผู้บริหารมักจะมองจากมุม **"โครงการ"**
ผู้นำมักจะมองจากมุม **"ขบวนการ"** และ
นักพัฒนาจะมองจากมุม **"กระบวนการ"**

กระบวนการพัฒนาชุมชน

กระบวนการพัฒนาชุมชน หมายถึง การปรับปรุงการเปลี่ยนแปลงที่ค่อยๆ ก่อตัว ก่อเกิดขึ้นภายในชุมชน โดยประชาชนรวมตัวเป็นกลุ่ม ที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการค้นหา เรียนรู้ คิด ตัดสินใจ วางแผนลงมือดำเนินการแก้ปัญหา สนองความต้องการ ด้วยกำลังความรู้ ความคิด ความสามารถ และทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนเป็นหลักใหญ่ และอาจพึ่งวิทยาการและทรัพยากรจากภายนอกชุมชนบ้างเท่าที่จำเป็น กระบวนการพัฒนาชุมชนเป็นดัง "กระบวนการเรียนรู้เพื่อกระทำการ"

ดังนั้น ประชาชนผู้อยู่ในกระบวนการจึงมีพัฒนาการเกิดการเปลี่ยนแปลงที่งอกงามเบ่งบานขึ้นจากภายในความคิดและจิตใจ ส่งผลปรากฏให้เห็นทางร่างกายภายนอก พฤติกรรมที่แสดงออก การดำเนินชีวิตที่ก้าวหน้าขึ้น

สี่เสาแห่งกระบวนการ

กระบวนการ เกิดจากการที่มนุษย์กระทำต่อกันและกัน เช่น พูดคุยกัน ช่วยเหลือกัน ทำงานร่วมกัน เล่นด้วยกัน ฯลฯ การที่มนุษย์กระทำต่อกันและกันนั้น เพราะ

1. มนุษย์มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกัน ไม่ทางใดทางหนึ่ง เช่น ฐานะ ตำแหน่ง มิตรภาพ ผลประโยชน์ ฯลฯ
2. มนุษย์มีความต้องการ ความอยากได้ ไม่ว่าจะเป็นบุคคล กลุ่ม หรือองค์การล้วนมีความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งนั้น
3. มนุษย์มีการสื่อสาร ทำความเข้าใจกัน ทางภาษาพูด ภาษาท่าทาง หรือทางเครือข่ายต่าง ๆ
4. มนุษย์มีบรรยากาศ บรรยากาศเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากสรรพสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวในขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นเวลาทำงาน เล่น ขัดแย้ง หรือร่วมมือกัน

ในการสร้างกระบวนการพัฒนาชุมชนนี้ พัฒนากรจึงต้องสร้างเสาทั้ง 4 ต้นนี้ขึ้น เพื่อค้ำจุนกระบวนการ ตั้งแต่การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชน กลุ่ม ผู้นำหรืออาสาสมัคร การร่วมกันกำหนดปัญหาความต้องการของประชาชน การติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกัน เรียนรู้จากกันและกันภายใต้บรรยากาศที่ดีแห่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินชะตาชีวิตของตนเอง

สรุป

การพัฒนาชุมชน คือ การทำงานร่วมกับประชาชนเพื่อให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น กล่าวคือเกิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมตามเจตจำนงของประชาชนเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนเอง

ชุมชนที่พัฒนา คือ ชุมชนที่ประชาชนมีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง ศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการกับปัญหาและตอบสนองความต้องการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองได้

ฉะนั้น การทำงานพัฒนาชุมชนกับประชาชน

คนและหน่วยที่ทำงานพัฒนาชุมชนกับประชาชนจึงต้องมีคุณลักษณะที่สัมพันธ์สอดคล้องและเกื้อกูลกับหลักการพัฒนาชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนธรรมชาติการทำงานกับประชาชนในหมู่บ้านเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และก่อกระบวนการพัฒนาของประชาชนที่จะทำให้ ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ และครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุข

เอกลักษณ์ของการพัฒนาชุมชน - ทำหนึ่งได้สาม

การทำงานพัฒนาชุมชน ต้องยึดประชาชนเป็นสรณะ
เริ่มต้นที่ประชาชน ทำงานกับประชาชน ให้บรรลุ

1. จุดหมายเชิงกระบวนการ (process goal) พัฒนาความคิด-จิตใจ
2. จุดหมายเชิงสัมพันธภาพ (relationship goal) พัฒนากลุ่ม-องค์กร
3. จุดหมายเชิงการงาน (task goal) พัฒนาความเป็นอยู่

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D. 2549

"help the people to help themselves:
ช่วยประชาชน ช่วยตนเอง"

พักสักนิด...
เติมข้อคิดในการทำงาน

กาลามสูตรสมัย :

หมู่บ้านหนึ่งนามว่า กาลามะ
เกิดภาวะวุ่นวายหลายสถาน
ขาดผู้นำ ผู้น้อยพลอยรังควาน
อลหม่านมากมายทุกมุมเมือง
เฮที่ไหน เฮด้วย ช่วยเฮนั่น
ที่เงียบงันโง่งงก็งมเงื่อง
ที่ยกหู ชูหาง ก็ย่างเยื้อง
ตื่นข่าวลือ ถือข่าวเลื่อง อยู่เนืองนันต์
จึงพระพุทธองค์ทรงโปรดสัตว์
เทศนาดำรัส ตัดโมหันธ์
หลักความเชื่อสิบอย่างในทางธรรม์
คนทั้งนั้นนิ่งฟังโดยตั้งใจ
หนึ่ง ฟังตามกันมาอย่าได้เชื่อ
สอง ทำกันทุกเมื่อ เชื่อไม่ได้
สาม ตื่นข่าวป่าวมาอย่าเชื่อไป
สี่ อย่าไว้ใจแม้แต่ตำรา
ห้า อย่าเชื่อเพราะเดาเอาเองเล่น
หก กะเกณฑ์คาดคะเนไว้ล่วงหน้า
เจ็ด เพราะนึกตรึกตรองหรือตรวจตรา
แปด เพราะว่าต้องตามธรรมเนียมตน
เก้า อย่าเชื่อเพราะเพื่อควรเชื่อเขา
สิบ ครูเราแท้แท้มาแต่ต้น
ก็ใช่จักเชื่อได้น้ำใจคน
จงเชื่อผล เชื่อเหตุ สังเกตเทอญ

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

กรมการพัฒนาชุมชน
COMMUNITY DEVELOPMENT DEPARTMENT

> empower the community : สร้างพลังชุมชน

“start where the people are: เริ่มที่ประชาชน”

กถา การทำงานพัฒนาชุมชน ๓

พัฒนากร...

คือ ผู้ที่รู้ว่านอนหมู่บ้านทำไม ?

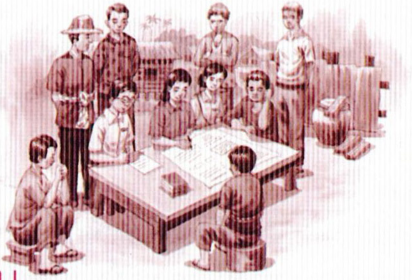

กถา ๓
การทำงานพัฒนาชุมชน

พัฒนากร

เป็นอัตรากำลังของกรมการพัฒนาชุมชน ที่ไม่เพียงแต่มีปริมาณมากที่สุด ยังสำคัญที่สุด เพราะเป็น "แนวหน้า" ที่ทำงานใกล้ชิดโดยตรงกับประชาชน เป็นผู้ลงมือกระทำสร้างสรรค์งานพัฒนาชุมชนขึ้นในชนบท

งานพัฒนาชุมชน

เป็นงานที่ใช้ คุณธรรม ความคิด ความรู้ ความสามารถ และความจัดเจนในการทำงานกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยเฉพาะกับประชาชนที่ยากไร้ด้อยโอกาส ขาดความรู้ที่ทันสมัย ไม่มีเงินทุน แต่มีศักยภาพ คือความสามารถที่แฝงเร้นอยู่รอจังหวะโอกาส และการกระตุ้นเสริมแรงให้ปรากฏเป็นจริงออกมา

ในยุคโลกาภิวัตน์ สังคมเปลี่ยนแปลงเร็ว ปัญหาสลับซับซ้อนมากขึ้น พัฒนาการจึงต้องเป็น "นักคิด" และ "นักทำ"

ต้องคิด

คือ ต้องอ่านทฤษฎีวิชาการที่ทันสมัย ต้องใช้ความคิดวิเคราะห์หาเหตุ-ผล มองในเชิงองค์รวม มองเห็นความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาชุมชน และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชน ต้องคิดแบบองค์รวม

ต้องทำ

คือ ประยุกต์หลักวิชาการไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น สามารถจัดการงาน จัดการกลุ่ม จัดการคนได้ ต้องทำอย่างบูรณาการ

กล่าวคือ ต้อง "ทำอย่างบูรณาการบนฐานคิดแบบองค์รวม"

(Integrated Approach on Holistic Basis)

การทำงานของพัฒนากร

การทำงานของพัฒนากร มี 2 ด้าน

ด้านหนึ่ง คือ *งานบนสำนักงาน*

กับอีกด้านหนึ่ง คือ *งานในพื้นที่*

ความจริงแล้วทั้ง 2 งาน ก็เป็นงานอันเดียวกัน

แต่คนละด้าน ดังด้านทั้งสองของเหรียญกษาปณ์อันเดียวกัน

คือ กลมกลืนเป็นเนื้องานเดียวกัน

"work with the people: ทำงานกับประชาชน"

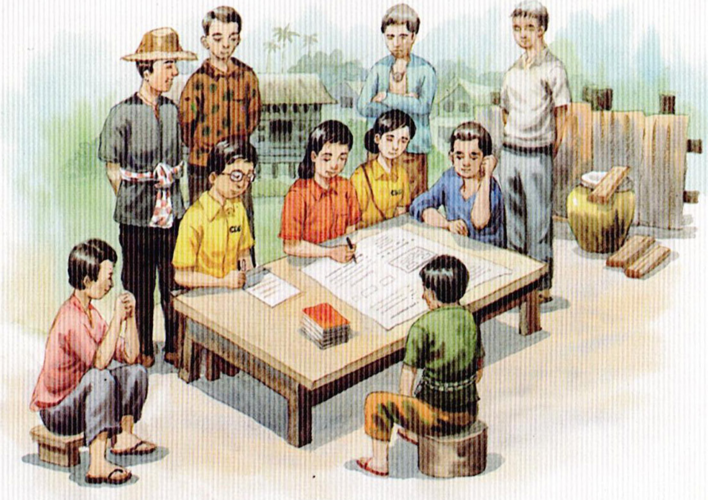

วางแผนงานร่วมกับประชาชน
เริ่มงานจากสิ่งที่ประชาชนรู้
สร้างงานจากสิ่งที่ประชาชนมี
สอนโดยแสดงให้ดู
ให้ประชาชนเรียนรู้จากการทำงาน

"empower the community: สร้างพลังชุมชน"

พักสักนิด...
เติมข้อคิดในการทำงาน

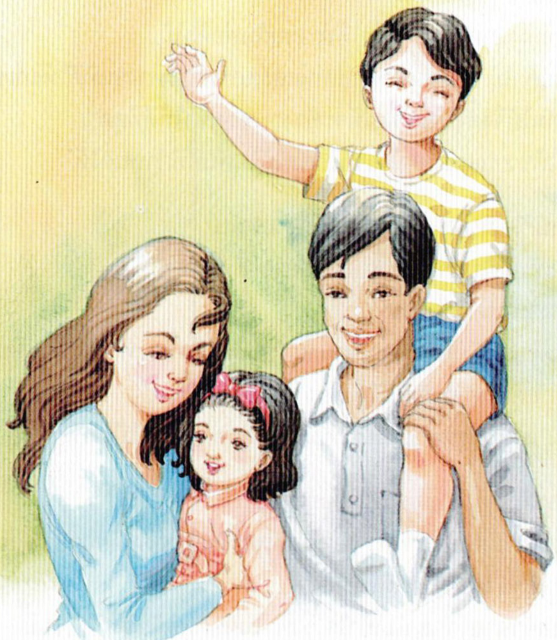

คนตัดไม้ :

กาลครั้งหนึ่ง.....
มีคนตัดไม้ที่เก่งมากคนหนึ่ง ซึ่งได้ทำงานกับพ่อค้าไม้
เนื่องจากพ่อค้าไม้ ได้จ่ายผลตอบแทนและสภาพการทำงานที่ดีให้แก่เขา
ดังนั้น คนตัดไม้จึงตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำงานของเขาให้ดีที่สุด
เจ้านายได้ให้ขวานและบอกให้เขาไปตัดไม้ในพื้นที่ที่กำหนดให้

ในวันแรกคนตัดไม้ สามารถตัดไม้ได้ถึง 18 ต้น
เจ้านายประทับใจในตัวเขามาก และกล่าวชมเขา
"ดีมาก ทำงานให้ดีต่อไปนะ"
เพราะเขาได้รับกำลังใจที่ดีจากเจ้านาย เขาจึงตั้งใจที่จะทำงานหนักขึ้น
ในวันต่อมา แต่เขากลับตัดไม้ได้เพียง 15 ต้นเท่านั้น
ในวันที่สาม เขาเพียรพยายามมากขึ้นไปอีก แต่กลับตัดไม้ได้เพียง 10 ต้นเท่านั้น

แต่ละวันผ่านไปเขากลับตัดไม้ได้น้อยลงทุกที
คนตัดไม้รำพึงกับตนเองว่า ความแข็งแรงของเขาคงลดน้อยถอยลงเสียแล้ว
เขาจึงไปหาเจ้านายของเขาเพื่อขอโทษ
และบอกกับเจ้านายว่า เขาไม่เข้าใจ ว่าทำไมผลลัพธ์มันจึงเป็นเช่นนี้
เจ้านายจึงถามเขาว่า "เธอได้ลับขวานครั้งสุดท้ายเมื่อไหร่ ?"

"ลับขวานเหรอครับ ?
ผมไม่มีเวลาที่จะลับขวานของผมเลย ผมยุ่งอยู่แต่การตัดต้นไม้"

ข้อคิดเรื่องนี้

ชีวิตของพวกเราก็เช่นกัน
บางครั้งเรายุ่งเสียจนไม่มีเวลาจะลับขวานให้คมอยู่เสมอ
ในโลกทุกวันนี้ดูเหมือนทุกคนจะยุ่งมากขึ้น แต่กลับมีความสุขน้อยลงกว่าเคย
ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น?

เป็นไปได้หรือเปล่าที่ว่า
พวกเราลืมที่จะมีชีวิตอยู่อย่างชาญฉลาดที่จะลับชีวิตของเราให้คม
มันไม่ผิดที่เราจะทำงานหนัก
แต่เราไม่ควรวุ่นวายจนละเลยสิ่งที่สำคัญในชีวิต เช่น ชีวิตส่วนตัว
การเอาใจใส่ผู้อื่น การให้เวลากับการอ่านหนังสือ และอื่นๆ
เราทุกคนต้องการเวลาที่จะผ่อนคลาย ที่จะคิด ที่จะสร้างสมาธิ
และที่จะได้เรียนรู้และเติบโต

ถ้าเราไม่ยอมใช้เวลาที่จะลับคมให้แก่ชีวิตของเรา
เราจะกลายเป็นผู้ที่โง่เขลาและสูญเสียซึ่งประสิทธิผลและศักยภาพของเรา
เป็นความรับผิดชอบของเราที่จะต้องรักษาและพัฒนาศักยภาพของตน
เพราะมันจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะรับประกันความสำเร็จ
และความเป็นที่ต้องการในอาชีพของตัวเรา

ดังนั้น ขอให้เริ่มต้นตั้งแต่วันนี้ ลองคิดหาหนทางที่จะพัฒนาศักยภาพของเรา
เพื่อที่จะทำให้เราสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิผล
และสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่งานของเรามากขึ้น

> empower the community : สร้างพลังชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน
COMMUNITY DEVELOPMENT DEPARTMENT

> empower the community : สร้างพลังชุมชน

“change for the better: เปลี่ยนแปลงเพื่อให้ดีขึ้น”

๔
กถา
พัฒนากรกับ
งานบนสำนักงาน

ภาชนะเช่นดังแก้วน้ำมีคุณค่าที่ความว่างเปล่า
เพราะว่างเปล่า จึงสามารถใช้เป็นที่บรรจุน้ำ...
ยังประโยชน์แก่ชีวิตได้
ฉันใดก็ฉันนั้น
ใจที่ว่างเปล่า ปราศจากมลทินหรืออคติ
ย่อมซึมซับรองรับเมล็ดพันธุ์ความรู้ให้งอกงาม...
ยังประโยชน์แก่ชีวิตได้
เรา **“ว่าง”** พอที่จะต้อนรับ **“การเปลี่ยนแปลง”** หรือยัง

กถา ๔ พัฒนากรกับงานบนสำนักงาน

ก่อนที่พัฒนากรจะเข้าไปทำงานในตำบลหมู่บ้านที่ตนรับผิดชอบนั้น พัฒนากรจะต้องจัดการงานส่วนหนึ่งบนสำนักงานให้เรียบร้อยเสียก่อน และเมื่อออกไปปฏิบัติงานในพื้นที่แล้ว ก็มีงานบางอย่างที่ต้องนำกลับมาทำบนสำนักงานอีก ดังนั้น งานบนสำนักงานจึงสำคัญไม่น้อยกว่างานในพื้นที่

งานบนสำนักงานที่พัฒนากรจะต้องปฏิบัติ มีดังต่อไปนี้

1. งานวางแผนการทำงาน
2. งานข้อมูลและสารสนเทศ
3. งานรายงานผลการปฏิบัติงาน
4. งานประสานงาน
5. งานช่วยการบริหารของพัฒนาการอำเภอ
6. งานพิเศษที่ได้รับมอบหมาย

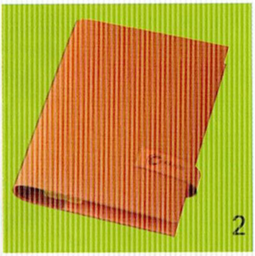

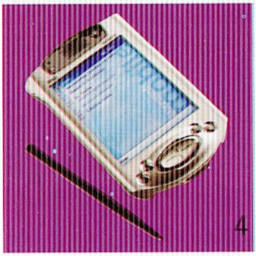

เครื่องมือวางแผน

1. นโยบาย/ยุทธศาสตร์
2. สมุดบันทึก
3. ปฏิทิน
4. Pocket PC
5. คอมพิวเตอร์

1

พัฒนากรกับการวางแผนการทำงาน

ไม่ว่าพัฒนากรจะทำอะไรก็ตาม พัฒนากรจะต้องมีแผน เพราะแผนเป็นเครื่องมือในการทำงาน ที่เปรียบเสมือนลายแทงบอกทางสู่ขุมทรัพย์ ดังนั้นเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนากรจึงต้องมีแผนในการทำงาน

แผนการทำงานที่พัฒนากรจะต้องจัดทำ คือ

1. แผนปฏิบัติงานประจำปี
2. แผนปฏิบัติงานประจำเดือน

1.1 แผนปฏิบัติงานประจำปี

>> แผนปฏิบัติงานประจำปีของพัฒนากร คืออะไร

แผนปฏิบัติงานประจำปีของพัฒนากร คือ แผนที่พัฒนากรกำหนดเป้าหมายการทำงาน(Target setting)ว่า ภายในหนึ่งปีพัฒนากรจะสร้างสรรค์ งานพัฒนาชุมชน โครงการ/กิจกรรมพัฒนาชุมชนอะไรบ้างให้เกิดการแก้ปัญหาความยากจนหรือการพัฒนาขึ้นในหมู่บ้านตำบลที่รับผิดชอบ โดยกำหนดงานหรือกิจกรรมกว้างๆ ว่า ในแต่ละเดือนจะทำอะไร เช่น จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต, พัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง "อยู่เย็น เป็นสุข" เป็นต้น

ตัวอย่าง :

การกำหนดเป้าหมายและจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปี

เป้าหมายของกรมการพัฒนาชุมชน

1. ชุมชนเข้มแข็ง
2. ประชาพึ่งตนเองได้
3. ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดีมีความสุข

เป้าหมายของจังหวัด...

1. แก้ปัญหาความยากจน
2. ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง
3. แก้ปัญหาสังคมและปัญหายาเสพติด

บูรณาการ

เป้าหมายของทีม (สำนักงานพัฒนาชุมชน)

1. หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง "อยู่เย็นเป็นสุข"
2. จัดตั้งและยกระดับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
3. ส่งเสริมการทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพทุกหมู่บ้าน

ฯลฯ

เป้าหมายของนายคิดดี

1. หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุข 5 หมู่บ้าน
2. จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 3 กลุ่ม
3. ส่งเสริมการทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพทุกหมู่บ้าน

ฯลฯ

เป้าหมายของนางตั้งใจ

1. ยกระดับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 3 กลุ่ม
2. สร้างเครือข่ายเยาวชน 3 ตำบล
3. ส่งเสริมการทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพทุกหมู่บ้าน

ฯลฯ

เป้าหมายของ น.ส.รักดี

1. หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุข 3 หมู่บ้าน
2. เพิ่มขีดความสามารถ กพสม.14 หมู่บ้าน/กพสต. 3 ตำบล
3. ส่งเสริมการทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพทุกหมู่บ้าน

ฯลฯ

แผนปฏิบัติการประจำปี... ของนายคิดดี

งาน/กิจกรรม	จำนวน	สถานที่	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุข	5 หมู่บ้าน														
1.1 กิจกรรม..........															
1.2															
2. จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ฯลฯ	3 กลุ่ม														

>> พัฒนากรมีขั้นตอนในการจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปีอย่างไร

ขั้นตอนในการจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปี

1. ศึกษาข้อมูล ประกอบด้วย
   > นโยบาย ยุทธศาสตร์และเป้าหมายของกรมการพัฒนาชุมชน จังหวัด และอำเภอ

   > แผนปฏิบัติการของกรมการพัฒนาชุมชนประจำปี เช่น ช่วงการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. ระหว่างเดือน ตุลาคม-ธันวาคม ช่วงเวลาการจัดสรรงบประมาณตามยุทธศาสตร์กรมฯ เป็นต้น

   > แผนพัฒนาตำบล แผนชุมชน

   > ข้อมูลหมู่บ้านตำบลที่รับผิดชอบ ปัญหาความต้องการของประชาชน การจัดทำกิจกรรมการผลิต (ปฏิทินฤดูกาล) ของครัวเรือน/ชุมชนในรอบปี
2. กำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุให้ชัดเจน วัดได้ และสอดคล้องกับเป้าหมายของทีม และจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย
3. กำหนดขั้นตอน หรือ งาน/กิจกรรม ที่จะทำให้เป้าหมายแต่ละเป้าหมายบรรลุ
4. กำหนดวันที่ปฏิบัติ วันที่แล้วเสร็จ และสถานที่ดำเนินการให้เหมาะสม
5. กรอกข้อมูลในแบบฟอร์มแผนปฏิบัติงานประจำปี
6. เสนอพัฒนาการอำเภอให้ความเห็นชอบทุกต้นปีการปฏิบัติงาน (ภายในเดือนตุลาคม)

ตัวอย่าง :

การจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำเดือน

แผนปฏิบัติการประจำปี... ของนายคิดดี															
งาน/กิจกรรม	จำนวน	สถานที่	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุข 1.1 กิจกรรม.......... 1.2	5 หมู่บ้าน														
2. จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ฯลฯ	3 กลุ่ม														

นโยบายเร่งด่วน
1.
2.
3.

บูรณาการ

แผนปฏิบัติการของพัฒนาการประจำเดือน.......................... พ.ศ. ....

ตำบล .... อำเภอ .... จังหวัด..................................

ที่	งาน/กิจกรรม	สถานที่	วันที่จะปฏิบัติงาน																															ผลที่คาดว่าจะได้รับ
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
1	หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุขปฏิบัติกิจกรรมเรื่อง 1....................... 2....................... 3.......................																																	
2	จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ปฏิบัติกิจกรรมเรื่อง 1....................... 2....................... 3.......................																																	
3	งานนโยบายเร่งด่วน ฯลฯ																																	

1.2 แผนปฏิบัติงานประจำเดือน

>> แผนปฏิบัติงานประจำเดือนของพัฒนากร คืออะไร

แผนปฏิบัติงานประจำเดือนของพัฒนากร คือ แผนที่พัฒนากรกำหนดกิจกรรมปฏิบัติต่าง ๆ ในแต่ละเดือนว่า จะทำอะไร ทำทำไม เพื่ออะไร ที่ไหน เมื่อใด ในหมู่บ้านตำบลที่รับผิดชอบ โดยต้องสอดคล้องกับแผนปฏิบัติงานประจำปี

>> พัฒนากรมีขั้นตอนในการจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำเดือนอย่างไร

ขั้นตอนในการจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำเดือน

1. ศึกษาแผนปฏิบัติงานประจำปีของพัฒนากร
2. ศึกษาข้อมูล ประกอบด้วย
   - ข้อมูลเกี่ยวกับงานสำคัญและ/หรืองานเร่งด่วนที่ได้รับนโยบายจากจังหวัดและอำเภอ
   - ข้อมูลหมู่บ้านตำบลที่รับผิดชอบ
   - ข้อมูลเกี่ยวกับแผนปฏิบัติงานของเพื่อนร่วมงานและผู้เกี่ยวข้อง
3. กำหนดงาน/กิจกรรมที่จะปฏิบัติ โดยบูรณาการเป้าหมาย งาน/กิจกรรม ตามแผนปฏิบัติงานประจำปีและงานสำคัญ งานเร่งด่วน
4. จัดลำดับความสำคัญของงาน/กิจกรรม
5. กำหนดวัน เวลา สถานที่ให้เหมาะสม
6. กรอกข้อมูลในแบบฟอร์มแผนปฏิบัติงานประจำเดือน
7. เสนอพัฒนาการอำเภอให้ความเห็นชอบทุกวันต้นเดือน

พัฒนากรกับงานข้อมูลสารสนเทศ :

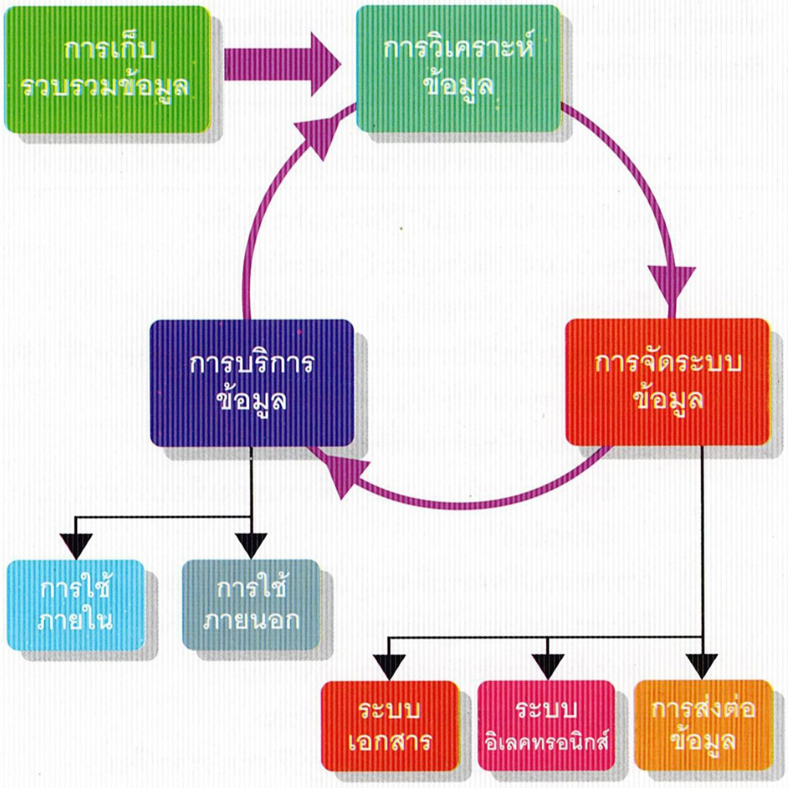

2

พัฒนากรกับงานข้อมูลสารสนเทศ

งานข้อมูลและสารสนเทศที่พัฒนากรมีส่วนเกี่ยวข้องที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูล กชช. 2 ค ข้อมูล จปฐ. สารสนเทศชุมชน ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชน เช่น ข้อมูลผู้นำ/กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย ข้อมูลเศรษฐกิจของชุมชน เป็นต้น เมื่อพัฒนากรได้จัดเก็บข้อมูลในพื้นที่มาแล้ว (รายละเอียดศึกษาได้จาก "พัฒนากรกับงานในพื้นที่" ซึ่ง อยู่ในกถา ๕) งานบางขั้นตอนพัฒนากรมีความจำเป็นต้องนำมาปฏิบัติบนสำนักงานด้วย

งานข้อมูลและสารสนเทศที่พัฒนากรต้องปฏิบัติบนสำนักงาน ได้แก่ งานดังต่อไปนี้

1. งานวิเคราะห์ข้อมูล
2. งานจัดระบบข้อมูล
3. งานบริการข้อมูล

2.1 พัฒนากรกับการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล หมายถึง การนำข้อมูลมาแยกแยะ จัดหมวดหมู่ เพื่อค้นหาคุณลักษณะต่าง ๆ ของข้อมูล และจัดระบบความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อตอบคำถามที่ต้องการ ข้อมูลที่พัฒนากรจะต้องนำมาวิเคราะห์บนสำนักงาน คือ

> ข้อมูลระดับหมู่บ้าน เช่น ข้อมูล กชช. 2 ค, สารสนเทศชุมชน
> ข้อมูลระดับครัวเรือน เช่น ข้อมูล จปฐ.
> ข้อมูลกิจกรรมพัฒนาชุมชน เช่น ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชน (รง.), ข้อมูลวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น
> ข้อมูลจากการรายงานผลตามนโยบาย เช่น การแก้ปัญหาความยากจน, การแก้ปัญหายาเสพติด

>> พัฒนากรมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล กชช.2ค อย่างไร

ข้อมูล	เครื่องมือ	การอ่านผลการวิเคราะห์	พัฒนากรควรทำอย่างไร
กชช.2 ค	โปรแกรม กชช.2 ค	1. ระดับการพัฒนาหมู่บ้าน 2. ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน 3. สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ 4. ความรู้และการศึกษา 5. การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน 6. สุขภาพอนามัย 7. สภาพแรงงาน 8. ปัญหายาเสพติด	1. ศึกษาและทำความเข้าใจ > ความหมายของแบบสอบถาม กชช.2 ค > ดัชนีระดับการพัฒนาหมู่บ้านตามแบบ กชช.2 ค > ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละตัวชี้วัดของรายหมู่บ้านและภาพรวมของทั้งตำบล > การประเมินระดับการพัฒนาหมู่บ้าน 2. วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาของตัวชี้วัดที่ตกเกณฑ์ 3. เปรียบเทียบข้อมูล กชช.2 ค ระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ ภายในตำบลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ตำบล 4. ศึกษาความสัมพันธ์และแนวโน้มของปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อเตรียมแผนงานโครงการรองรับ

>> พัฒนากรมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล จปฐ. อย่างไร

ข้อมูล	เครื่องมือ	การอ่านผลการวิเคราะห์	พัฒนากรควรทำอย่างไร
จปฐ.	โปรแกรม จปฐ.	1. คุณภาพชีวิตของแต่ละครัวเรือน/ภาพรวมหมู่บ้าน/ภาพรวมตำบล 2. ตัวชี้วัดที่ผ่านเกณฑ์ 3. ตัวชี้วัดที่ไม่ผ่านเกณฑ์ 4. รายได้เฉลี่ย 5. รายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนและหมู่บ้าน	1. ศึกษาและทำความเข้าใจ > ความหมายของแบบสอบถามและตัวชี้วัด จปฐ. > ผลการวิเคราะห์ข้อมูล จปฐ. ในแต่ละตัวชี้วัดของรายหมู่บ้านและภาพรวมของทั้งตำบล 2. วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาของตัวชี้วัดที่ตกเกณฑ์ 3. เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ ภายในตำบลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านตำบล 4. ศึกษาความสัมพันธ์ และแนวโน้มของปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อเตรียมแผนงานโครงการรองรับ

...เก่งกาจก็พลาดได้ ถ้าไม่ใช้ข้อมูลวิเคราะห์...

>> พัฒนากรมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชน (รง.) อย่างไร

ข้อมูล	เครื่องมือ	การอ่านผลการวิเคราะห์	พัฒนากรควรทำอย่างไร
รง.	โปรแกรม รง.	1. ข้อมูลผู้นำ การพัฒนา และความสามารถ 2. ข้อมูลองค์กรการพัฒนา และความสามารถ 3. ข้อมูลเครือข่ายการพัฒนา และความสามารถ 4. ข้อมูลกิจกรรมการดำเนินงานพัฒนาชุมชน 5. ข้อมูลระบบมาตรฐานงานชุมชน 6. ข้อมูลการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติด 7. การใช้ประโยชน์จากข้อมูล กชช.2 ค/จปฐ.	1. วิเคราะห์ว่าผู้นำชุมชนได้รับการพัฒนาในด้านใดไปแล้วบ้าง มีความสามารถด้านใด ควรพัฒนาเพิ่มเติมในเรื่องอะไร 2. วิเคราะห์ว่าองค์กร/เครือข่าย ฯลฯ ได้รับการพัฒนาในด้านใดไปแล้วบ้าง มีความสามารถในการบริหารจัดการระดับใด ควรพัฒนาเพิ่มเติมในเรื่องอะไร 3. สรุปภาพรวมของหมู่บ้าน ตำบลว่าแต่ละหมู่บ้านตำบลมีกิจกรรมพัฒนาชุมชนอะไรบ้าง มีความสามารถระดับใด เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาชุมชนและนำไปวางแผนพัฒนาหมู่บ้านตำบล 4. ปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ

>> พัฒนากรมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลวิสาหกิจชุมชน อย่างไร

ข้อมูล	เครื่องมือ	การอ่านผลการวิเคราะห์	พัฒนากรควรทำอย่างไร
วิสาหกิจชุมชน	โปรแกรมฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชน	1. ข้อมูลหมู่บ้าน 2. ข้อมูลกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 3. ข้อมูลกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 4. ข้อมูลโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) 5. ข้อมูลการบูรณาการกองทุน 6. ข้อมูลกลุ่มอาชีพ 7. ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) 8. ข้อมูลศูนย์ประสาน แหล่งทุนวิสาหกิจชุมชน 9. ข้อมูลเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน 10.ข้อมูลกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.)	1. วิเคราะห์ว่า หมู่บ้าน องค์กร/เครือข่าย ในหมู่บ้านตำบล ได้รับการพัฒนาในด้านใดไปแล้วบ้าง มีด้านใดที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา รวมทั้ง วิเคราะห์ความเป็นไปได้และขีดความสามารถของหมู่บ้าน/ตำบล 2. สรุปภาพรวมของหมู่บ้าน/ตำบล เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้น ประกอบกับการวิเคราะห์ศักยภาพของหมู่บ้าน และวางแผนการพัฒนาหมู่บ้าน/ตำบล ต่อไป 3. ปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ

2.2 พัฒนากรกับการจัดระบบข้อมูล

เมื่อได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ เสร็จแล้ว เพื่อให้การจัดเก็บรักษาข้อมูลมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ ง่ายแก่การค้นหาและนำมาใช้ พัฒนากรต้องปฏิบัติดังนี้

1. การจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบเอกสาร

1) จัดทำแฟ้มข้อมูลรายตำบล ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลภาพรวมของตำบล ข้อมูลหมู่บ้าน ทุกหมู่บ้าน ทั้งนี้ ข้อมูล ดังกล่าวสามารถนำมาจาก ข้อมูล กชช. 2 ค, สารสนเทศชุมชน, จปฐ., ข้อมูลผู้นำ/องค์กร/เครือข่าย ข้อมูลวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

2) จัดทำทะเบียนและลงรหัสหมายเลขประจำแฟ้มข้อมูล

3) จัดเก็บแฟ้มข้อมูลอย่างเป็นหมวดหมู่

2. การจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบอิเลคทรอนิกส์

1) จัดเก็บในเครื่องคอมพิวเตอร์

2) สำรองข้อมูลไว้ในแผ่นบันทึกข้อมูล

3. การส่งต่อข้อมูล

เมื่อพัฒนากรมีการโยกย้ายสับเปลี่ยนพื้นที่ความรับผิดชอบ จะต้องส่งต่อข้อมูลการพัฒนาหมู่บ้านตำบลให้พัฒนากรผู้รับผิดชอบคนใหม่ เพื่อที่ผู้รับผิดชอบคนใหม่จะได้ทำงานต่อได้ทันที โดยข้อมูลที่ต้องส่งต่อ คือ

1) ข้อมูลของหมู่บ้าน/ตำบล เช่น จปฐ. กธธ.2ค

2) ทะเบียนประวัติของผู้นำชุมชน

3) ข้อมูลกลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย

4) รายงานการพัฒนาหมู่บ้าน (Village Development Report: VDR) ฯลฯ

2.3 พัฒนากรกับการให้บริการข้อมูล

เพื่อให้การใช้ข้อมูลต่าง ๆ เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง พัฒนากรจะต้องกำหนดแนวทางปฏิบัติในการให้บริการแก่ผู้ใช้ ดังต่อไปนี้

1. การใช้ภายในสำนักงาน

จัดทำสถิติข้อมูลที่สำคัญแสดงไว้ในสำนักงาน ทั้งในรูปของบอร์ดและเอกสารสรุป เพื่อให้ผู้ร่วมงานทุกคนเห็นความเชื่อมโยงและภาพรวมของอำเภอ

2. การใช้ภายนอกสำนักงาน

1. จัดทำสถิติข้อมูลที่สำคัญ แสดงไว้ทางอินเตอร์เน็ต
2. ให้บริการผู้มาติดต่อขอใช้ข้อมูล และทำทะเบียนการให้บริการ
3. ชี้แจงข้อมูลที่สำคัญและน่าสนใจแก่ผู้นำ/กลุ่ม/องค์กร/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ เช่น การประชุม การเยี่ยมเยียน เป็นต้น
4. จัดทำเอกสารเผยแพร่ข้อมูลของตำบลหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลสารสนเทศชุมชน
5. สนับสนุนข้อมูลให้ อบต. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปใช้ประโยชน์

ข้อมูล (Data) คือข้อเท็จจริงที่หลากหลาย
ข้อมูลอาจเป็นตัวเลข ตัวอักษร ข้อความ รูปภาพ เสียง เป็นต้น
โดยปกติข้อมูลไม่สื่อความหมายให้รู้ว่าใครทำอะไร อย่างไร

แต่ถ้านำข้อมูลไปทำการประมวลผลก็จะเป็น
สารสนเทศ (Information) ที่สื่อให้คนเข้าใจ ทำให้เกิด**ความรู้** (Knowledge) และก่อให้เกิด**ปัญญา** (Wisdom) คิดวิเคราะห์ และหาทางเลือกในการดำเนินงานที่เหมาะสมต่อไป

เทคนิคการทำงานของพัฒนากร :

การรายงานผลการปฏิบัติงานด้วยภาพถ่าย

ภาพถ่าย: แสดงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมากกว่าคำพูดหรือตัวอักษร

> ภาพก่อนพัฒนา

> ภาพกระบวนการพัฒนา

> ภาพผลลัพธ์

> ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีสุขภาพชีวิตดีมีความสุข

"ภาพ 1 ภาพ มีคำพูดมากกว่าพันคำ"

3

พัฒนากรกับการรายงานผลการปฏิบัติงาน

การรายงานผลการปฏิบัติงาน เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการติดตามผลในงานพัฒนาชุมชน โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนรายงานสิ่งที่ตนได้ปฏิบัติให้ผู้เกี่ยวข้องทราบว่า ผลการปฏิบัติงานไปถึงขั้นใดแล้ว มีปัญหาอุปสรรคอย่างใดหรือไม่

การรายงานผลการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพัฒนากร อาจจำแนกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การรายงานผลการปฏิบัติงานตามแบบปกติ
2. การรายงานผลการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย
3. การรายงานการพัฒนาหมู่บ้าน

3.1 การรายงานผลการปฏิบัติงานตามแบบปกติ

การรายงานผลการปฏิบัติงานตามแบบปกติ หมายถึงการรายงานผลการปฏิบัติงานที่พัฒนากรต้องจัดทำเป็นประจำตามแบบรายงานของกรมการพัฒนาชุมชน ตามบทบาทหน้าที่ของพัฒนากร มีดังต่อไปนี้

1) รายงานการปฏิบัติงานของพัฒนากรประจำเดือน

2) การรายงานตามแบบสมุดเยี่ยมและตรวจงานของผู้บังคับบัญชา (พช.6)
3) การรายงานผลการปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ
4) การรายงานตามนโยบายรัฐบาล/กระทรวงมหาดไทย/กรมการพัฒนาชุมชน เช่น การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น การแก้ปัญหา ยาเสพติด ปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน การส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรากฐานชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน เป็นต้น

สาระสำคัญของแบบรายงานต่าง ๆ

1. รายงานการปฏิบัติงานของพัฒนากรประจำเดือน

เป็นแบบรายงานผลงานที่ได้ปฏิบัติในรอบเดือนของตำบลที่รับผิดชอบ ซึ่งพัฒนากรจะต้องจัดทำเสนอต่อพัฒนาการอำเภอทุกต้นเดือนเพื่อสรุปรายงานจังหวัดต่อไป

เนื้อหาสาระของรายงานนี้ ประกอบด้วยแผนงาน/กิจกรรมที่ได้ปฏิบัติ สถานที่ปฏิบัติ จำนวนวันที่ปฏิบัติ ปัญหาอุปสรรค และวิธีการแก้ไข

เครื่องมือการทำงาน : บันทึกการปฏิบัติงานประจำวัน

พัฒนากรควรมีสมุดบันทึกประจำตัว เพื่อบันทึกรายการปฏิบัติงานประจำวันที่พัฒนากรจัดทำไว้ในแต่ละวัน ว่ามีเหตุการณ์ประจำวันและผลงานที่ได้ปฏิบัติอะไรบ้าง มีประโยชน์ในการช่วยจำสำหรับเป็นข้อมูลรายงานผลการปฏิบัติงานประจำเดือน นอกจากนี้จะเป็นประโยชน์ในการเขียนรายงานการเดินทาง

2. แบบสมุดเยี่ยมและตรวจงานของผู้บังคับบัญชา (พช.6)

เป็นสมุดที่จัดไว้สำหรับผู้บังคับบัญชาที่ไปตรวจเยี่ยมบันทึก ข้อคิดเห็น หรือสั่งการและกำหนดให้นักวิชาการพัฒนาชุมชนที่ไปติดตามผลงานหรือให้ความรู้ทางด้านวิชาการในพื้นที่ต้องบันทึกผลการติดตาม คำแนะนำ หรือข้อคิดเห็น หรือสั่งการในแบบ พช. 6 ทุกครั้ง

เมื่อมีผู้บันทึกสั่งการหรือให้คำแนะนำไว้ใน พช. 6 พัฒนากรจะต้องดำเนินการตามที่สั่งการหรือคำแนะนำที่ให้ไว้ โดยบันทึกผลการปฏิบัติลงในช่อง "ได้ปฏิบัติแล้วอย่างไร"

เมื่อผลการปฏิบัติตามข้อคิดเห็น ข้อสั่งการ ให้พัฒนากรนำเสนอพัฒนาการอำเภอเพื่อนำเสนอให้นายอำเภอทราบหรือสั่งการ แล้วสำเนาส่งให้จังหวัด จำนวน 2 ชุด เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการติดตามงานและรายงาน พช. 6 ประจำเดือน ของจังหวัดต่อไป

การเก็บรักษา พช. 6 ให้เก็บไว้ที่อำเภอ หากมีการโยกย้ายสับเปลี่ยนพัฒนากรให้ส่งมอบ พช. 6 ให้กับพัฒนากรคนใหม่รับผิดชอบ ในกรณียังไม่มีผู้รับผิดชอบ ให้ส่งมอบกับพัฒนาการอำเภอ เพื่อมอบกับพัฒนากรผู้รับผิดชอบตำบลคนใหม่ต่อไป

3. การรายงานผลการปฏิบัติงานตามคำรับรองปฏิบัติราชการ

เป็นแบบรายงานผลงานที่ได้ปฏิบัติตามเป้าหมายของตัวชี้วัดคำรับรองปฏิบัติราชการ ซึ่งพัฒนากรเกี่ยวข้องกับการรายงานผลการปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ 2 ระดับ คือ

1) การปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของกรมการพัฒนาชุมชน
2) การปฏิบัติงานตามตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของจังหวัด

แบบรายงาน (KPI Template) ประกอบด้วย เป้าหมาย ผลการดำเนินงาน (ผลผลิตที่เกิดขึ้น) กิจกรรม/โครงการหรือปัจจัยที่สนับสนุนการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค

นอกจากนี้ พัฒนากรจะต้องจัดทำหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ได้ดำเนินกิจกรรม/โครงการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เช่น บันทึกการประชุม ทะเบียนรายชื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม ภาพถ่าย คำสั่ง รายงานผลการประเมิน เป็นต้น โดย รวบรวมส่งแบบรายงาน (KPI Template) และหลักฐานเชิงประจักษ์ ให้จังหวัดตามระยะเวลาที่กำหนด ประมาณปีละ 3 ครั้ง (สิ้นเดือนมีนาคม, มิถุนายน, กันยายน) และให้เก็บไว้ที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จำนวน 1 ชุด เพื่อรอรับการตรวจติดตามของคณะกรรมการประเมิน

4. การรายงานตามนโยบายรัฐบาล/กระทรวงมหาดไทย/กรมการพัฒนาชุมชน

เป็นแบบรายงานผลงานที่แต่ละหน่วยงานผู้รับผิดชอบนโยบายเป็นผู้กำหนดเนื้อหาสาระในการรายงาน รวมทั้งระยะเวลารายงาน ซึ่งพัฒนากรจะต้องดำเนินการตามหนังสือสั่งการ

3.2 การรายงานผลการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย

การรายงานประเภทนี้ หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมายเป็นครั้งคราว ซึ่งไม่มีแบบฟอร์มแน่นอนตายตัว เหมือนแบบปกติ ส่วนใหญ่พัฒนากรจะใช้กระดาษบันทึกข้อความรายงานตามข้อเท็จจริงที่ได้ปฏิบัติเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาทราบว่าตนได้ทำอะไร อย่างไร มีผลการปฏิบัติอย่างไรบ้าง

3.3 การรายงานการพัฒนาหมู่บ้านประจำปี

รายงานการพัฒนาหมู่บ้าน (Village Development Report : VDR) หรือรายงานการศึกษาชุมชนเป็นรายงานประจำปี (Annual Report) ที่เป็นผลงานเชิงประจักษ์ของพัฒนากร มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

1) การประเมินสถานะของหมู่บ้านจากข้อมูล จปฐ. กชช.2ค และข้อมูลอื่น ๆ
2) ทิศทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาจากแผนชุมชนและการดำเนินงาน ในรอบปีที่ผ่านมาของหมู่บ้าน

พัฒนากรสามารถกำหนดรูปแบบเนื้อหาวิธีการนำเสนอได้ตามความเหมาะสมโดยต้องจัดทำให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 30 กันยายน ของทุกปี

แผนภูมิการจัดทำรายงานการพัฒนาหมู่บ้าน

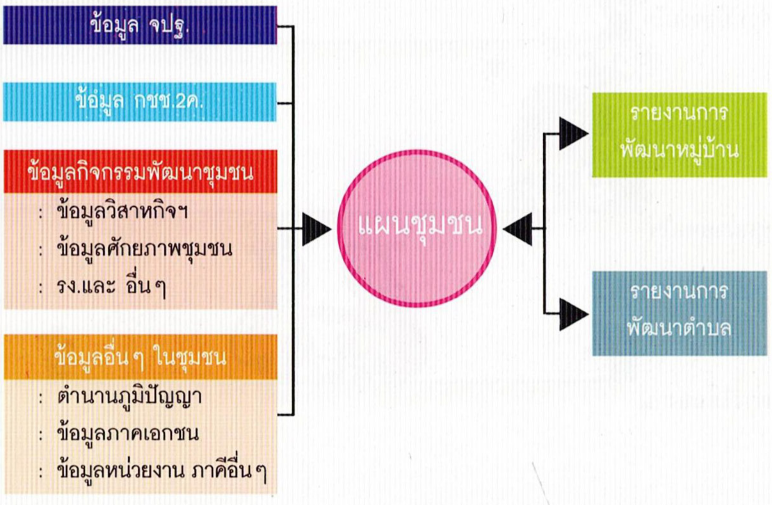

การประสานงาน :

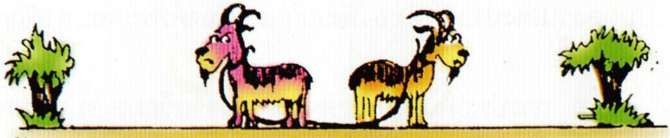

งานใครงานมัน

ต่างคนต่างทำ

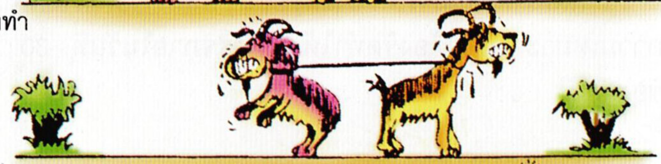

ตัวใครตัวมัน

แต่หาก
ร่วมมือร่วมใจ

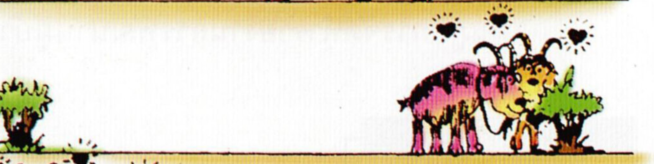

ทุกฝ่ายพอใจ

ต่างได้ผลงาน

4

พัฒนากรกับการประสานงาน

การดำเนินการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องประสานกับหน่วยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ระดับชาติลงไปถึงตำบล หมู่บ้าน

เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนทุกระดับ โดยเฉพาะพัฒนากร จำต้องเป็นผู้มีความสามารถในการประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง ไม่เช่นนั้นแล้ว งานพัฒนาชุมชนจะไม่บรรลุผลเท่าที่ควร

การประสานงานในสำนักงานมีความสำคัญและจำเป็นต่อพัฒนากร เพราะจะนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานอื่นๆ รวมทั้งงานในพื้นที่ที่ตนรับผิดชอบด้วย

>> พัฒนากรควรประสานงานกับใครบ้าง

พัฒนากรควรประสานงานกับบุคคลและกลุ่มต่างๆ ดังนี้

1. นายอำเภอ (โดยเฉพาะพัฒนากรที่เข้ารับตำแหน่งใหม่ ต้องเข้ารายงานตัวต่อนายอำเภอก่อน)
2. หัวหน้าส่วนราชการและเจ้าหน้าที่ทุกส่วนในอำเภอ เช่น ท้องถิ่นอำเภอ ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ เกษตรอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ ปลัดอำเภอ เป็นต้น
3. เพื่อนพัฒนากรด้วยกัน
4. นายก อบต. ปลัด อบต. สมาชิก อบต.
5. คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)
6. ผู้นำกลุ่ม องค์กร เครือข่ายภาคประชาชน

ฯลฯ

>> พัฒนากรมีวิธีการประสานงานอย่างไร

วิธีการประสานงาน

1. แนะนำตัวด้วยความภาคภูมิใจว่าเป็น "พัฒนากร" สังกัดกรมการพัฒนาชุมชน
2. ทำความรู้จักกับผู้เกี่ยวข้องและสร้างความสนิทสนมเป็นการส่วนตัว
3. เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในโอกาสอันควร
4. จัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือในเรื่องต่าง ๆ
5. รายงานผลการปฏิบัติงานให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบ
6. จัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันกับผู้อื่น

ฯลฯ

>> พัฒนากรมีหลักในการประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องอย่างไร

หลักในการประสานงาน

1. มีความเข้าใจชัดเจนในเรื่องที่จะประสาน
2. คำนึงถึงจังหวะและเวลาให้สอดคล้องกัน
3. เชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของผู้อื่น
4. สร้างผลประโยชน์ร่วมให้เกิดขึ้น

ฯลฯ

>> พัฒนากรมีวิธีการประสานงานกับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างไร

การทำงานในตำบลหมู่บ้านนั้น หน่วยงานที่พัฒนากรต้องไปประสานงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชน คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เช่น อบต. เทศบาล เป็นต้น พัฒนากรจึงมีวิธีการประสานงานและทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

1) ติดต่อประสานงานกับ อปท. อย่างสม่ำเสมอ
2) ช่วยเหลืองาน อปท. ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน
3) เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ เรื่อง ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท
4) นำปัญหาอุปสรรคที่พบเห็น เข้าปรึกษาหารือกับทีมงานบริหาร หรือ ปลัด อบต.
5) เข้าร่วมในการประชุม เพื่อรับทราบข้อขัดข้องในการทำงานพัฒนาชุมชน
6) เชื่อมโยงแผนชุมชน กับ ข้อบังคับงบประมาณประจำปี
7) ประสานงานระหว่าง อบต. กับ กลุ่ม / องค์กร เครือข่ายภาคประชาชน
8) เยี่ยมเยียน และเป็นที่ปรึกษาให้กับนักพัฒนา ของ อบต.
9) ช่วยเหลือ อบต. ในการจัดเวทีประชาคม
10) ร่วมวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพชุมชน
11) แจ้ง/ประสานโครงการ/กิจกรรม

การประสานงาน คือ การเชื่อมต่องาน (ของแต่ละคน) ให้เข้ากันสนิท โดยคำนึงถึง **เวลา** และ **จังหวะ** ในการทำกิจกรรมอย่างมีประสิทธิผล

5
พัฒนากรกับงานช่วยการบริหารของพัฒนาการอำเภอ

>> ทำไมพัฒนากรจึงต้องช่วยงานบริหารของพัฒนาการอำเภอ

การบริหารสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เป็นหน้าที่ของพัฒนาการอำเภอ ด้วยภารกิจของพัฒนาการอำเภอมีมาก

ดังนั้น พัฒนาการอำเภอจะมอบหมายให้พัฒนากรเป็นผู้ช่วยจัดทำเพื่อให้งานเสร็จเรียบร้อยตามกำหนด และเป็นการฝึกพัฒนากรให้สามารถก้าวขึ้นสู่การปฏิบัติงานในตำแหน่งพัฒนาการอำเภอได้ในอนาคตด้วย

มี 3 อย่างที่เราย้อนกลับไปเอาคืนหรือกลับไปแก้ไขไม่ได้
เวลา คำพูด โอกาส
มีสติและเต็มที่กับมันที่สุด เราจะได้ไม่ต้องมาเสียใจทีหลัง

>> งานที่พัฒนากรจะช่วยพัฒนาการอำเภอในการบริหารมีอะไรบ้าง

งานที่พัฒนากรจะช่วยพัฒนาการอำเภอที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1. งานสารบรรณ ได้แก่ งานที่ปฏิบัติเกี่ยวกับหนังสือราชการ นับตั้งแต่ ร่าง พิมพ์ ทำสำเนา เสนอเรื่อง เก็บเรื่อง ฯลฯ เป็นต้น
2. งานรายงานต่าง ๆ ได้แก่ รายงานตามหน้าที่ที่พัฒนาการอำเภอรับผิดชอบ เช่น
   - รายงานการประชุมประจำเดือน
   - รายงานผลการปฏิบัติงาน
   - รายงานปัญหาอุปสรรคในการทำงาน

   ฯ ล ฯ
3. งานปรับปรุงสำนักงาน เช่น การจัดเก็บเอกสาร การรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบ การตกแต่งสถานที่ทำงาน การจัดทำป้ายสถิติข้อมูลต่าง ๆ ของอำเภอ เป็นต้น
4. งานติดต่อประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องส่วนใหญ่จะเป็นการติดต่อกับหน่วยงานข้างเคียงเพื่อให้ความร่วมมือหรือขอความร่วมมือในการทำงาน พัฒนาการอำเภออาจมอบให้พัฒนากรเป็นผู้ทำการแทนได้
5. งานอำนวยความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชนผู้มาติดต่อ เมื่อมีประชาชนหรือหน่วยงานต่าง ๆ มาติดต่องานในสำนักงาน พัฒนากรจะต้องให้การต้อนรับโดยเสมอภาคเพื่อสร้างความประทับใจและสร้างศรัทธาให้เกิดกับผู้มาติดต่อ
6. งานอื่น ๆ ที่พัฒนาการอำเภอมอบหมายให้ทำการแทน

   ฯลฯ

6
พัฒนากรกับงานที่ได้รับมอบหมาย

>> งานที่ได้รับมอบหมายคืออะไร

งานที่ได้รับมอบหมายในที่นี้ หมายถึง งานพิเศษนอกเหนือไปจากงานประจำที่พัฒนากรต้องปฏิบัติ ซึ่งนายอำเภอมอบหมายให้ปฏิบัติงานเป็นครั้งคราว อาจจะเป็นงานที่ได้รับมอบเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจาก็ได้

โดยปกติ นายอำเภอจะต้องมอบหมายผ่านทางพัฒนาการอำเภอตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ แต่ในบางครั้ง อาจจะมอบงานให้ทำโดยตรง ในกรณีนี้ พัฒนากรจะต้องปฏิบัติและแจ้งให้พัฒนาการอำเภอทราบด้วย

>> งานที่ได้รับมอบหมายมีอะไรบ้าง

งานที่ได้รับมอบหมาย นอกเหนือจากงานประจำของพัฒนากร โดยทั่วไปมักจะมีงานดังต่อไปนี้

1. การช่วยเหลือในพิธีการต่าง ๆ ของอำเภอ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันปิยมหาราช เป็นต้น
2. งานต้อนรับบุคคล เช่น ในกรณีที่มีผู้บังคับบัญชาระดับสูงมาประชุมหารือ ตรวจเยี่ยมอำเภอ หรือต้อนรับกลุ่มคนที่มาศึกษาดูงานที่อำเภอ เป็นต้น
3. งานเลือกตั้งระดับต่างๆ เช่น ส.ส./ส.จ./สว./อบต./กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น
4. งานสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน เช่น
   - การสงเคราะห์คนยากจน
   - การช่วยเหลือผู้ประสบวาตภัย อัคคีภัย หรืออุทกภัย ฯลฯ
5. การอยู่เวรยามรักษาสถานที่ราชการได้แก่ การอยู่เวรที่ว่าการอำเภอตามกำหนดวันที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งจะมีคำสั่งออกมาให้ปฏิบัติอย่างเป็นทางการเป็นประจำทุกเดือน และพัฒนากรต้องปฏิบัติตามคำสั่งการอยู่เวรยามโดยเคร่งครัด ถ้าขาดเวรยาม และเกิดความเสียหายจะมีโทษทางวินัยอย่างร้ายแรง

“facilitate development: เอื้ออำนวยการพัฒนา”

"ทำอย่างบูรณาการบนฐานคิดแบบองค์รวม"
(Integrated Approach on Holistic Basis)

"facilitate change: เอื้ออำนวยการเปลี่ยนแปลง"

พักสักนิด...
เติมข้อคิดในการทำงาน

THE CARROT, THE EGG AND THE COFFEE BEAN
หัวแครอท ไข่ และ เมล็ดกาแฟ

ตั้งหม้อน้ำ 3 ใบ บนเตาไฟ
ใส่หัวแครอทลงไปในหม้อใบแรก
ใส่ไข่ลงไปในหม้อใบที่สอง
ในหม้อใบที่สาม ใส่เมล็ดกาแฟที่ถูกบดเป็นผงลงไป

ต้มทั้งสามหม้อเป็นเวลา 15 นาที แล้วนำของที่ใส่ออกจากหม้อ
หัวแครอทที่แข็งก่อนใส่ลงไปต้ม บัดนี้กลายเป็นอ่อนนุ่ม
ส่วนไข่ที่อ่อนนุ่มข้างในก่อนใส่ลงไปต้ม บัดนี้กลับแข็ง
ส่วนผงกาแฟมลายหายไป
แต่น้ำใสกลับกลายเป็นน้ำสีกาแฟ และมีกลิ่นหอมหวนโชยมา

มาลองคิดถึงชีวิตสักนิด
ชีวิตมิได้ง่ายดายไปเสียทุกเรื่อง
ชีวิตมิได้สุขสบายเสมอไป บางครั้งชีวิตก็ลำบากยากเข็ญ
สิ่งต่าง ๆ ไม่ได้เป็นไปอย่างที่เราปรารถนาเสมอไป
ผู้คนไม่ได้ปฏิบัติต่อเราอย่างที่เราหวังไว้
เราทำงานหนัก แต่ได้รับผลตอบแทนเพียงน้อยนิด
จะเกิดอะไรขึ้น เมื่อเราเผชิญกับปัญหายุ่งยาก

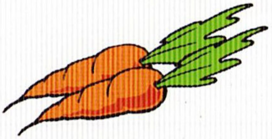

ลองพิจารณาถึงหม้อน้ำทั้ง 3 ใบสิ
น้ำร้อนเปรียบเสมือนปัญหาของชีวิต
เราอาจเป็นเหมือน**แครอท**
เราเข้าไปในน้ำอย่างมุ่งมั่นและเข้มแข็ง
เราออกจากน้ำอย่างปวกเปียกและอ่อนแอ
ถ้าเช่นนั้น...จงอย่าเป็นเช่นหัวแครอท

เราอาจเป็นเหมือน**ไข่**
เราเริ่มต้นด้วยจิตใจที่อ่อนโยนและไวต่อความรู้สึก
แต่เราลงเอยด้วยจิตใจที่แข็งกระด้างและไร้ความรู้สึก
เราเกลียดผู้อื่น เรารังเกียจตัวเอง เรากลายเป็นคนที่มีจิตใจกระด้าง
ไม่มีความรู้สึกที่อบอุ่น มีแต่ความขมขื่น
ถ้าเช่นนั้น...จงอย่าเป็นเช่นไข่เลย

เราอาจเป็นเหมือน**เมล็ดกาแฟ**
น้ำไม่ได้เปลี่ยนผงกาแฟ แต่ผงกาแฟกลับเปลี่ยนน้ำ
น้ำเปลี่ยนไป เพราะผงกาแฟ
ดูมันสิ ดมมันสิ ดื่มมันสิ
น้ำ**ยิ่งร้อนมาก**เท่าใด รสชาติกาแฟก็**ยิ่งหอมหวนมาก**ขึ้นเท่านั้น
เราสามารถเป็นเช่นดังเมล็ดกาแฟ
เราสามารถก่อให้เกิดสิ่งดีจากปัญหายุ่งยากที่เราเผชิญอยู่ได้
เราเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เรามีความรู้ใหม่ ทักษะใหม่ ความสามารถใหม่
เรามีประสบการณ์เพิ่มขึ้น เราทำให้โลกรอบตัวเราสดใสกว่าเดิม

เพื่อความสำเร็จ เราต้องพยายามแล้วพยายามอีก
เราต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่เรากำลังทำอยู่
เราต้องไม่ยอมแพ้ เราต้องอดทน เราต้องมานะฝ่าฟัน
ปัญหาและความยุ่งยาก ทำให้เรามีโอกาสกลายเป็นคนที่
เข้มแข็งขึ้น ดีขึ้น และแกร่งขึ้น
เราจะเป็นเช่นไร เมื่อสิ่งต่างๆ ไม่เป็นไปด้วยดี
เราจะเป็นเช่นหัวแครอท...หรือไข่...หรือเมล็ดกาแฟ

Be like the coffee bean! "ขอจงเป็นเช่นดังเมล็ดกาแฟ"

> *empower the community : สร้างพลังชุมชน*

> empower the community : สร้างพลังชุมชน

"empower the community: สร้างพลังชุมชน"

กถา ๕ พัฒนากรกับงานในพื้นที่

หากเปรียบ **"พลังประชาชน"**
ทั้งที่ปรากฏให้เห็นและยังซ่อนเร้นอยู่
เป็นดัง**น้ำ**ที่สงบนิ่ง หรือไหลบ่าอย่างไร้ทิศทางแล้ว
งาน**กระบวนการพัฒนาชุมชน**
จักเป็นดัง**สองฟากฝั่ง**ที่ประคับประคองกระแสน้ำ
ให้เอ่อท้นไหลไปในทิศทางตามที่มุ่งหมาย

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D 2537

กถา ๕
พัฒนากรกับงานในพื้นที่

การที่พัฒนากรได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานในตำบล หมู่บ้านนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้พัฒนากรได้เข้าไปทำงานกับชาวบ้านในหมู่บ้าน ตำบล และได้พบปะ ร่วมคิด ร่วมปรึกษาปัญหาและร่วมปฏิบัติงานกับชาวบ้าน และมีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างจากชาวบ้าน การออกไปปฏิบัติงานในพื้นที่จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพัฒนากร

งานที่พัฒนากรทำในพื้นที่มีมากมาย แต่การที่พัฒนากรจะตัดสินใจทำอะไรนั้น ขึ้นอยู่กับว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นปัญหาหรือความต้องการของชาวบ้านหรือไม่ ถ้าเป็นปัญหาความต้องการของชาวบ้านแล้ว พัฒนากรกับชาวบ้านจะร่วมกันทำสิ่งเหล่านั้นทันที

โดยทั่วไปปัญหาความต้องการของชาวบ้านจะแบ่งเป็นหลายระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม/องค์กร และระดับชุมชน ซึ่งปัญหาแต่ละระดับจะใช้วิธีการและเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาแตกต่างกันไป

ดังนั้น พัฒนากรจะต้องบูรณาการเครื่องมือและโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ และสนับสนุนให้ประชาชนดำเนินการ โดยทำอย่างบูรณาการบนฐานคิดแบบองค์รวม คือ จะต้องมองให้เห็นความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาชุมชนและผลักดันการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองและพึ่งตนเองได้ในการจัดการแก้ปัญหาส่วนตัวและส่วนรวม

การปฏิบัติงานในพื้นที่ของพัฒนากร เกี่ยวข้องกับงานต่อไปนี้

1. งานกระบวนการพัฒนาชุมชน
2. งานสำรวจข้อมูลและสารสนเทศชุมชน
3. งานที่ปรึกษากลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายประชาชน
4. งานสร้างผู้นำ และอาสาสมัคร
5. งานนโยบายรัฐบาล

1
พัฒนากรกับงานกระบวนการพัฒนาชุมชน

งานกระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นงาน "รากฐาน" ของทุกกิจกรรมและโครงการพัฒนา หากเปรียบ "พลังประชาชน" ทั้งที่ปรากฏให้เห็นและยังซ่อนเร้นอยู่เป็นดังน้ำที่สงบนิ่งหรือไหลบ่าอย่างไร้ทิศทางแล้ว งานกระบวนการพัฒนาชุมชนจักเป็นดังสองฟากฝั่งที่ประคับประคองกระแสน้ำ ให้เอ่อท้นไหลไปในทิศทางตามที่มุ่งหมาย งานกระบวนการพัฒนาชุมชนจึงประกอบด้วย วิธีการ 5 และ กลวิธี 5 คู่ขนาน 2 ฟากฝั่งร่วมกันประคองและส่งเสริมกระแสพลังประชาชนให้ไหลไปสู่จุดหมายที่พึงประสงค์

งานกระบวนการพัฒนาชุมชนแบบคู่ขนาน :

รายละเอียดงานกระบวนการพัฒนาชุมชนแบบคู่ขนาน

วิธีการ ——— **กลวิธี**

↓ **ศึกษาชุมชน**

↓ **สร้างความสัมพันธ์กับประชาชน**

1

การศึกษาชุมชน คือ การสืบเสาะหาความรู้เกี่ยวกับหมู่บ้านหรือชุมชนที่เราจะเข้าไปทำงาน เพื่อให้รู้และเข้าใจปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง ตรงกับความต้องการของชุมชนได้ในที่สุด

วิธีการ

วิธีการศึกษาชุมชนทำได้หลายวิธี เช่น

> ศึกษาข้อมูลจากเพื่อนข้าราชการ

> ออกไปพบปะผู้นำ (กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, เจ้าอาวาส ,ผู้นำทางศาสนา,สมาชิก อบต. ฯลฯ)

การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชน คือ การเอาตัวของเราเข้าไปเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยสนิทสนม เป็นพวกเดียวกัน จนสามารถเข้าถึงชีวิตจิตใจของประชาชน

วิธีการ

การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนสามารถกระทำได้โดย

1. มีทัศนคติที่ดีต่อชาวบ้าน
   > เคารพในศักดิ์ศรีและศรัทธาในศักยภาพของชาวบ้าน
   > เอื้ออาทรและจริงใจ

วิธีการ —— กลวิธี

ศึกษาชุมชน

สร้างความสัมพันธ์กับประชาชน

1

วิธีการ (ต่อ)	วิธีการ (ต่อ)
> ออกไปหาชาวบ้าน อยู่กับชาวบ้าน ร่วมงานกับชาวบ้าน > สังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึก > ศึกษาข้อมูลจาก กชช.2 ค, จปฐ., สารสนเทศชุมชน, ข้อมูล รง. ข้อมูลวิสาหกิจชุมชน ฯลฯ > ศึกษาข้อมูลจากเอกสารอื่น ๆ	2. ออกไปหาชาวบ้านเป็นประจำ > ยิ้มให้และผูกมิตรไมตรี > แนะนำตัว ทักทายก่อนโดยไม่ต้องรอให้ใครแนะนำ > เจรจาด้วยถ้อยคำไพเราะเหมาะสม 3. อยู่กับชาวบ้านบ้าง > ทำตนให้เป็นประโยชน์ เอื้อเฟื้อไม่ดูดาย > พร้อมที่จะให้ทั้งวัตถุสิ่งของและน้ำใจ > มีใจกว้างพอที่จะรับฟังความคิดเห็นของทุกคนในทุก ๆ เรื่อง ร่วมงานกับชาวบ้าน

วิธีการ —————— **กลวิธี**

↓ **ศึกษาชุมชน**

↓ **สร้างความสัมพันธ์กับประชาชน**

1

เครื่องมือที่ใช้

- แบบสัมภาษณ์
- แบบบันทึกการสังเกต
- แบบสอบถาม
- แบบสอบถาม กชช.2 ค, จปฐ. สารสนเทศชุมชน, ข้อมูลวิสาหกิจชุมชน ฯลฯ
- เครื่องมือส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชน เช่น แผนที่หมู่บ้าน ปฏิทินตามฤดูกาล แผนผังใยแมงมุม เป็นต้น

วิธีการ คือ ทำนองหรือหนทางที่จะทำ
กลวิธี คือ วิธีพลิกแพลงโดยอาศัยความรู้ความชำนาญ
วิธีการ 5 และ กลวิธี 5 จึงคู่ขนานไปด้วยกัน
ส่งเสริม และเกื้อกูลกัน

วิธีการ —— **กลวิธี**

สนทนา วิเคราะห์ปัญหา และความสามารถ กับประชาชน

กระตุ้นให้ประชาชน ตระหนักในปัญหา และความสามารถ

2

การสนทนา วิเคราะห์ปัญหาและความสามารถกับประชาชน คือ การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชนมาสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และร่วมกันพิจารณาเหตุผลเปรียบเทียบข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มากับเกณฑ์การวิเคราะห์ที่กำหนดไว้ รวมทั้งกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ชุมชนพึงประสงค์ โดยเริ่มทำกับแกนนำชุมชน กม. ส.อบต. ก่อน แล้วดึงประชาชนเข้าร่วมดำเนินการ

วิธีการ

> พัฒนากร ร่วมกับ แกนนำชุมชน กม. ส.อบต. นำข้อมูลจากการศึกษาชุมชนและจาก

การกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักในปัญหา และความสามารถของตนเอง รวมทั้งของชุมชน เป็นวิธีการเร้าใจ ให้กำลังใจ เสริมแรงประชาชนให้รู้จักคิดหาเหตุผล ให้ฉุกคิด สนใจ เข้าใจ และรับรู้ปัญหาและความสามารถที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกัน

วิธีการ

การกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักในปัญหาและความสามารถนั้น พัฒนากรสามารถกระทำได้โดย

1. สนทนา วิสาสะ เป็นรายบุคคล รายครัวเรือน หรือรายกลุ่ม โดยการใช้คำถามกระตุ้นเกี่ยวกับปัญหาในชุมชน

วิธีการ —— ***กลวิธี***

สนทนา วิเคราะห์ปัญหา และความสามารถกับประชาชน | ***กระตุ้นให้ประชาชน ตระหนักในปัญหา และความสามารถ***

2

วิธีการ (ต่อ)

เครื่องมืออื่นที่ได้จากการศึกษาชุมชน มาสนทนาวิสาสะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเปรียบเทียบเกณฑ์การพัฒนาหมู่บ้าน

> หาข้อสรุปร่วมกันออกมาว่า หมู่บ้าน/ชุมชน นี้ มีศักยภาพในการพัฒนา ด้านใดบ้างเข้าเกณฑ์ ต่ำกว่าเกณฑ์ หรือสูงกว่าเกณฑ์ของการพัฒนาหมู่บ้าน

> กำหนดเป้าหมายในการพัฒนา

วิธีการ (ต่อ)

ตลอดทั้งให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ เพื่อให้ประชาชนฉุกคิดถึงปัญหา

2. จัดประชุมชาวบ้าน เพื่อชี้แจงผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้ทราบ และให้ทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ยอมรับหรือปฏิเสธ
3. จัดเวทีชาวบ้าน/ประชาคมหมู่บ้าน เพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชน และกำหนดเป้าหมายในการพัฒนา โดยใช้เทคนิค AIC, SWOT Analysis, FSC, Time line เป็นต้น
4. แจ้งผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้หัวหน้าครัวเรือนทราบ และถามความคิดเห็น
5. จัดนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาศักยภาพ และเป้าหมายในการพัฒนาของชุมชน

จากวิธีการดังกล่าว ชาวบ้านจะรู้และยอมรับว่า สิ่งที่เป็นปัญหาความเดือดร้อนของตนคืออะไร

วิธีการ — **กลวิธี**

ช่วยประชาชนตัดสินใจและกำหนดแผน/โครงการ

ให้ข่าวสารและความรู้ที่เกี่ยวข้อง

3

ช่วยประชาชนตัดสินใจและกำหนดโครงการ ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนตามเป้าหมายที่กำหนด เป็นการนำปัญหาและเป้าหมายการพัฒนาที่ชาวบ้านต่างตระหนัก และยอมรับแล้วว่า เป็นปัญหาของเขา มาร่วมกันวิเคราะห์ หาสาเหตุและแนวทางแก้ไขและพัฒนา โดยชาวบ้านกับพัฒนากรร่วมกันดำเนินการ

ให้ข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน เพื่อช่วยชาวบ้านให้ตัดสินใจ และกำหนดโครงการ โดยใช้เครื่องมือส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชน

การกำหนดโครงการแก้ไขปัญหา ดำเนินการ 5 ขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

นำปัญหาที่ได้มาจัดลำดับความสำคัญ ว่าควรแก้ไขปัญหาใดก่อน/หลัง การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา อาศัยหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

- เป็นปัญหาที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เดือดร้อนมากที่สุด
- ถ้าไม่รีบแก้ไข ปัญหาอื่น ๆ จะตามมา และถ้าแก้ไขได้ ปัญหาอื่น ๆ ก็จะหมดไปหรือบรรเทาเบาลง
- อยู่ในขีดความสามารถที่ชาวบ้านจะแก้ไขเองได้

ตัวอย่าง การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ปัญหา	เกณฑ์การพิจารณาความสำคัญ			
	เดือดร้อนที่สุด	ปัญหาอื่นจะตามมา/หมดไป	แก้ไขได้เอง	รวมคะแนน
1. น้ำในแม่น้ำลำคลองใช้การไม่ได้	/	/	/	3
2. ผลผลิตด้านการเกษตรตกต่ำ	/	-	-	1
3. ขาดแคลนแรงงานด้านเกษตรกรรม	/	-	-	1
4. ทางเข้าสู่หมู่บ้านชำรุดเสียหาย	/	-	/	2

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา

เมื่อพัฒนากรและชาวบ้านช่วยกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหาได้แล้ว ให้นำปัญหานั้นไปหาสาเหตุโดยละเอียดว่า ปัญหานั้นเกิดจากสาเหตุอะไรบ้าง โดยพยายามหาสาเหตุ หลักๆ ก่อน เมื่อได้สาเหตุหลักๆ แล้ว ช่วยกันมองหาสาเหตุย่อยลงไปจนกว่าจะพบว่าไม่มีสาเหตุอื่นอีกแล้ว จากนั้นจึงจะหาผลกระทบที่เกิดปัญหาว่ามีอะไรบ้าง

อริยสัจ 4	**การแก้ปัญหา 4**	**(การวางโครงการ 4)**
1. ทุกข์	สภาพปัญหา	(ระบุตัวปัญหา)
2. สมุทัย	สาเหตุปัญหา	(วิเคราะห์สาเหตุ)
3. นิโรธ	ภาวะปลอดปัญหา	(บ่งชี้วัตถุประสงค์)
4. มรรค	วิธีการแก้ปัญหา	(กำหนดกิจกรรม)

ตัวอย่าง :

การหาสาเหตุของปัญหาโดยใช้แผนภูมิ "ต้นไม้ปัญหา" ดังนี้

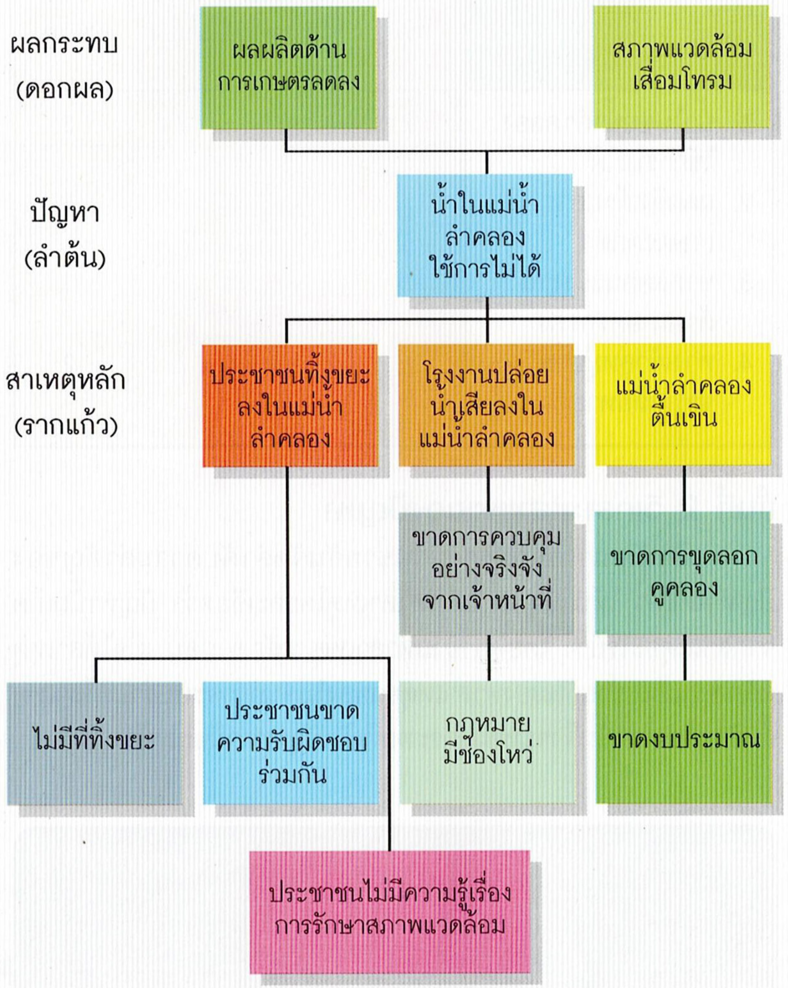

ขั้นที่ 3 หาแนวทางแก้ไขปัญหา

เมื่อพัฒนากรและชาวบ้านได้ทราบแล้วว่า สาเหตุของปัญหามีอะไรบ้าง ก็ร่วมกันนำสาเหตุเหล่านั้นมาพิจารณาแนวทางแก้ไข

ตัวอย่าง

ปัญหา	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข
น้ำในแม่น้ำลำคลองใช้การไม่ได้	**สาเหตุหลัก** > ประชาชนทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลอง ฯลฯ **สาเหตุย่อย** > ไม่มีที่ทิ้งขยะ > ประชาชนไม่มีความรู้เรื่องการรักษาสภาพแวดล้อม > ประชาชนขาดความรับผิดชอบร่วมกัน ฯลฯ	รณรงค์ให้ประชาชนลดการทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลอง > จัดหาที่ทิ้งขยะให้เพียงพอ > ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องการรักษาสภาพแวดล้อม โดย - ป้ายข้อความ/คำขวัญ - บทความทางหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น - วิทยุท้องถิ่น - ทีวีท้องถิ่น ฯลฯ

ในกรณีที่หนึ่งสาเหตุมีหลายแนวทางในการแก้ไข พัฒนากรต้องแนะนำให้ชาวบ้านช่วยกันเลือกแนวทางที่เหมาะสมแก้ไขก่อน โดยมีเกณฑ์การพิจารณาเลือกแนวทางแก้ไข ดังนี้

สม**ประโยชน์**ทุกฝ่าย
ยอด**ประหยัด**ทรัพยากร
รับประกันว่า**ทำได้**

เมื่อได้แนวทางที่เหมาะสมแล้ว ก็นำแนวทางไปวางแผนแก้ไขปัญหาในรายละเอียดต่อไป

ขั้นที่ 4 วางแผนแก้ไขปัญหา

การวางแผน คือ การกำหนดไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไร เมื่อไร อย่างไร ใครเป็นผู้ทำ เพื่อให้งานดำเนินไปตามแผนที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวอย่าง แผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหา

ทำอะไร (โครงการ /กิจกรรม)	ทำที่ไหน	ทำเมื่อไร	ทำอย่างไร	ใครทำ
รณรงค์ลดการทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลอง	คลองเจดีย์บูชา หมู่ 3 ต.ศรีษะทอง อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม	ม.ค.-เม.ย. 2550	1. ศึกษารายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาน้ำในแม่น้ำลำคลองใช้การไม่ได้ > ลักษณะปัญหา > สาเหตุ > ผู้สร้างปัญหา > ผู้ได้รับผลกระทบ > ผู้รับผิดชอบในการแก้ไข	พัฒนากร ผู้นำชุมชน อบต.
			2. วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา	"
			3. แพร่ความคิดไปยังบุคคลผู้เกี่ยวข้อง	"
			4. ประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง	"

ทำอะไร (โครงการ/กิจกรรม)	ทำที่ไหน	ทำเมื่อไร	ทำอย่างไร	ใครทำ
			5. นัดประชุมวางแผนร่วมกันในการจัดทำโครงการ/กิจกรรมแก้ไขปัญหาในรายละเอียดว่าจะให้ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร เพื่ออะไร ใช้งบประมาณจากไหน	พัฒนากร ผู้นำชุมชน อบต.
			6. ดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ 7. ติดตามผลในการดำเนินงานตามขั้นตอน 8. รายงานผล	ชาวบ้านร่วมกับ พัฒนากร ผู้นำชุมชน และ อบต.

ขั้นที่ 5 วางโครงการหรือกิจกรรมแก้ไขปัญหา

เมื่อชาวบ้านได้ตัดสินใจว่าจะทำโครงการหรือกิจกรรมใด เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนแล้ว บทบาทหน้าที่ของพัฒนากรในขั้นนี้คือ ช่วยให้ชาวบ้านได้รู้จักวางโครงการ หรือจัดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้

วิธีการ

1. แนะนำให้ผู้ใหญ่บ้าน นัดประชุม กม. ส.อบต. หรือชาวบ้านผู้เกี่ยวข้อง
2. พัฒนากรให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการว่าคืออะไร ทำไมจึงต้องวางโครงการ เป็นการให้ข้อมูล และอธิบายให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นในการวางโครงการ
3. แจกแบบฟอร์มโครงการแก่ผู้เข้าร่วมประชุม
4. อธิบายแบบฟอร์มให้เข้าใจ เปิดโอกาสให้ทุกคนซักถาม เพื่อตรวจสอบความเข้าใจ
5. ให้ทดลองปฏิบัติเขียนโครงการ

เครื่องมือที่ใช้

1. แบบฟอร์มโครงการ
2. ตัวอย่างโครงการ

หมายเหตุ เนื่องจาก กม./ส.อบต. หรือชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยถนัดในการเขียนโครงการ พัฒนากรจะต้องใช้ความอดทนและความพยายามสูงในการช่วยให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ จนสามารถดำเนินการเองได้

แบบฟอร์มการเขียนโครงการ โดยทั่วไป ประกอบด้วยหัวข้อ ดังนี้

1. ชื่อโครงการ
2. หลักการและเหตุผล
3. วัตถุประสงค์
4. วิธีดำเนินการ
5. วัน เวลา สถานที่
6. ผู้รับผิดชอบโครงการ
7. งบประมาณ
8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
9. ตัวชี้วัดความสำเร็จ

โครงการ

หมายถึง กิจกรรมที่ระบุรายละเอียดถึงการปฏิบัติงาน และขั้นตอนของการดำเนินงานต่างๆ อย่างชัดเจน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ ภายในระยะเวลาที่กำหนด

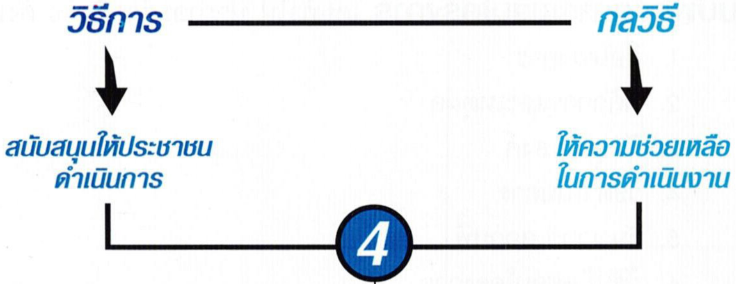

ประชาชนดำเนินการ หมายถึง การที่ชาวบ้านร่วมกันปฏิบัติงานตามแผนและโครงการที่ได้วางไว้ ที่ผ่านมาได้วางแผนวางโครงการไว้อย่างไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบก็สนับสนุนให้กำลังใจ เสริมแรงให้ดำเนินการตามนั้น

บทบาทของพัฒนากรในช่วงของการดำเนินงานตามโครงการของชาวบ้านนั้น พัฒนากรจะเป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลือการดำเนินการของชาวบ้านใน 2 ลักษณะ คือ

1. เป็นผู้ส่งเสริมทางวิชาการ เช่น เป็นผู้ประสานงานวิชาการ แนะนำการปฏิบัติงาน ให้คำปรึกษาหารือการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นต้น

2. เป็นผู้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน เช่น ให้กำลังใจผู้ปฏิบัติ ออกไปร่วมกิจกรรมที่ชาวบ้านทำอยู่ ลงมือปฏิบัติงานบางอย่างกับชาวบ้านเสมือนหนึ่งเป็นชาวบ้านโดยไม่รังเกียจ

วิธีการ —— **กลวิธี**

สนับสนุนให้ประชาชนติดตามประเมินผล

ติดตามรายงานผลต่อผู้บังคับบัญชา

5

ประชาชนติดตามประเมินผล หมายถึง การที่ชาวบ้านช่วยกันติดตามดูว่างานที่ดำเนินการตามโครงการได้ก้าวหน้าไปมากน้อยเพียงไรมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการหรือไม่ เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ทันท่วงทีต่อไป รวมถึงการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

วิธีการ

การติดตามผลจะกระทำได้โดย

> - เฝ้าติดตามเอาใจใส่ในกิจกรรมทุกระยะ
> - สอบถามความก้าวหน้าของโครงการหรือ กิจกรรมกับผู้รับผิดชอบ
> - ตรวจสอบความถูกต้องของโครงการ

เป็นการติดตามดูแลการทำงานที่ชาวบ้านทำอยู่เพื่อทราบผลความก้าวหน้าหรือปัญหาอุปสรรค แล้วนำผลการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมไปเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ

วิธีการ

บทบาทหน้าที่ของพัฒนากรในส่วนนี้มีอยู่ 2 ลักษณะ

1. พัฒนากรแนะนำให้ผู้นำท้องถิ่นหรือชาวบ้านรู้จักรายงานผลการปฏิบัติงาน เช่น
   - รายงานด้วยวาจาต่อผู้เกี่ยวข้อง
   - รายงานโดยการประชุมชี้แจงผลงาน

วิธีการ ——— **กลวิธี**

สนับสนุนให้ประชาชน
ติดตามประเมินผล

ติดตามรายงานผล
ต่อผู้บังคับบัญชา

5

วิธีการ (ต่อ)

> ติดตามสังเกตการปฏิบัติงานช่วยเหลือให้กำลังใจซึ่งกันและกันในการดำเนินงาน

วิธีการ (ต่อ)

> รายงานเป็นลายลักษณ์อักษร จัดนิทรรศการผลงาน

2. พัฒนากรเป็นผู้รายงานผลการปฏิบัติงานด้วยตนเอง เช่น

> รายงานด้วยวาจาต่อผู้บังคับบัญชาและผู้เกี่ยวข้อง

> เสนอผลการปฏิบัติงานในที่ประชุม

> รายงานเป็น ลายลักษณ์อักษร เช่น จัดทำบันทึกรายงาน รายงานตามแบบฟอร์มต่างๆ จัดทำแผ่นปลิว เอกสารเผยแพร่ และการจัดนิทรรศการเป็นต้น

2

พัฒนากรกับงานสำรวจข้อมูลและสารสนเทศชุมชน

ข้อมูลเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาหรือดำเนินการทุกอย่าง ข้อมูลที่ดีจะนำไปสู่การวางแผนแก้ไขปัญหาหรือปฏิบัติงานที่ถูกต้อง การพัฒนาชุมชนในตำบลหมู่บ้าน จึงต้องอาศัยข้อมูลที่มีคุณภาพ จึงจะทำให้งานพัฒนาชุมชนเกิดประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมาย

การปฏิบัติงานของพัฒนวกร จะต้องเกี่ยวข้องกับข้อมูลในตำบลหมู่บ้าน นับตั้งแต่การได้มาของข้อมูล การจัดระบบข้อมูล การใช้ประโยชน์ข้อมูลในรูปของสารสนเทศชุมชน และรายงานการพัฒนาหมู่บ้านประจำปี (Village Developmant Report: VDR)

ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชนที่สำคัญ มี 4 ประการ คือ

1. ข้อมูลระดับหมู่บ้าน เช่น ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค)
2. ข้อมูลระดับครัวเรือน เช่น ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)
3. ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชน (รง.) เช่น ข้อมูลผู้นำ องค์กร เครือข่าย
4. ข้อมูลวิสาหกิจชุมชน เช่น ข้อมูลโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ข้อมูลการบูรณาการกองทุน ข้อมูลกลุ่มอาชีพ ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) ข้อมูลกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นต้น
5. สารสนเทศชุมชน คือ การประยุกต์ใช้ฐานข้อมูล กชช.2 ค, จปฐ. และ รง. เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

2.1 พัฒนากรกับข้อมูล กชช. 2ค

>> ข้อมูล กชช. 2ค คืออะไร

ข้อมูล กชช. 2ค คือ ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านที่แสดงให้เห็นสภาพทั่วไปและปัญหาในด้านโครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ สุขภาพและอนามัย ความรู้และการศึกษา ความเข้มแข็งของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาพแรงงาน และยาเสพติด

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเครื่องมือสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผน การติดตาม และประเมินผลการพัฒนาชนบท และใช้กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาของแต่ละจังหวัด อำเภอ และตำบล

Imagination is more important than knowledge - Albert Einstein
ความคิด (จินตนาการ) สำคัญกว่าความรู้ - อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์

>> พัฒนากรมีบทบาทในข้อมูล กชช. 2 ค อย่างไร

การจัดเก็บ บันทึก ประมวลผล และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล กชช.2ค เป็นหน้าที่ของคณะทำงานบริหารการจัดเก็บข้อมูล กชช. 2ค ระดับตำบล ซึ่งมีพัฒนากรเป็นเลขานุการคณะทำงาน ดังนั้น พัฒนากรจึงมีบทบาทเกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ประสานกับคณะทำงานบริหารการจัดเก็บข้อมูล กชช. 2ค ระดับตำบล เพื่อประชุมเตรียมการและวางแผนการจัดเก็บข้อมูล กชช. 2ค รวมทั้งทำความเข้าใจแบบสอบถาม และคู่มือการจัดเก็บข้อมูล กชช. 2ค
2. ร่วมดำเนินการสำรวจข้อมูลในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบ
3. ร่วมพิจารณาข้อมูลทั้งหมดกับคณะทำงานฯ ระดับตำบล เพื่อคัดเลือกข้อมูลที่ถูกต้อง ทันสมัย และปรับปรุงแก้ไข
4. ลงลายมือชื่อรับรองความถูกต้องของข้อมูลแต่ละฉบับร่วมกับคณะทำงานฯ ระดับตำบล
5. ร่วมกับคณะทำงานฯ ระดับตำบล ประสานการดำเนินการบันทึกข้อมูล กชช.2ค เข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ อบต. เพื่อประมวลผล และตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วน รวมทั้งสำเนาข้อมูลทั้งหมดลงแผ่นบันทึกข้อมูลส่งให้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/กิ่งอำเภอ
6. ประสานให้คณะกรรมการหมู่บ้าน กรอกข้อมูล กชช. 2ค ลงในแผ่นโปสเตอร์ “สรุปข้อมูลหมู่บ้าน และปัญหา/ความต้องการของประชาชน”
7. ส่งเสริมให้ อบต. หมู่บ้าน/ชุมชน กลุ่ม/องค์กร นำข้อมูล กชช. 2ค ไปใช้ประโยชน์

2.2 พัฒนากรกับข้อมูล จปฐ

>> ข้อมูล จปฐ. คืออะไร

ข้อมูล จปฐ. คือ ข้อมูลในระดับครัวเรือนที่แสดงถึงสภาพความจำเป็นพื้นฐานของคนในครัวเรือนในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเอาไว้ว่าคนควรจะมีคุณภาพชีวิตในแต่ละเรื่องอย่างไรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนสามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างน้อยผ่านเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานโดยมีเครื่องชี้วัด จปฐ. เป็นเครื่องมือ

แบบสอบถามข้อมูล จปฐ. ใช้จัดเก็บทุกครัวเรือน ๆ ละ1 เล่ม

>> พัฒนากรมีบทบาทในข้อมูล จปฐ. อย่างไร

การจัดเก็บข้อมูล จปฐ. เป็นหน้าที่ของคณะทำงานบริหารการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. ระดับตำบล ซึ่งมีพัฒนากรเป็นเลขานุการคณะทำงาน ฉะนั้น พัฒนากรจึงมีบทบาทเกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ประสานกับคณะทำงานฯ ระดับตำบล เพื่อประชุมเตรียมการและวางแผนการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. รวมทั้งทำความเข้าใจแบบสอบถาม และคู่มือการจัดเก็บข้อมูล จปฐ.
2. ร่วมกับคณะทำงานฯ ระดับตำบล คัดเลือกผู้ที่จะทำหน้าที่จัดเก็บข้อมูล จปฐ. ของแต่ละหมู่บ้าน
3. ร่วมกับคณะทำงานฯ ระดับตำบล ดำเนินการฝึกอบรมประชุมชี้แจงวิธีการ และขั้นตอนการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. แก่ผู้จัดเก็บข้อมูลของทุกหมู่บ้าน
4. ร่วมกับคณะทำงานฯ ระดับตำบล ติดตามตรวจสอบการจัดเก็บข้อมูลของผู้จัดเก็บข้อมูล
5. ร่วมกับคณะทำงานฯ ระดับตำบล ประสานการดำเนินการบันทึกข้อมูล จปฐ. เข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ อบต. เพื่อประมวลผลและตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วน รวมทั้งสำเนาข้อมูลทั้งหมดลงแผ่นบันทึกข้อมูลส่งให้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/กิ่งอำเภอ
6. ส่งเสริมให้ อบต. หมู่บ้าน/ชุมชน กลุ่ม/องค์กร นำข้อมูล จปฐ. ไปใช้ประโยชน์

2.3 พัฒนากรกับข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชน (รง.)

>> ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชน(รง.) คืออะไร

ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชน (รง.) คือ ข้อมูลรายงานผลการปฏิบัติงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ จัดทำขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1. ใช้เป็นเครื่องมือในการรายงานผลการปฏิบัติงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน
2. ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน การพัฒนาผู้นำ อาสาสมัคร กลุ่ม/องค์กร เครือข่าย เป็นต้น เป็นประโยชน์ต่อพัฒนากรในการค้นหาศักยภาพของชุมชน

>> ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชน (รง.) มีสาระอะไรบ้าง

ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชน(รง.) มีฐานข้อมูล 7 เรื่อง ดังนี้

รง.01 ข้อมูลผู้นำชุมชนและกิจกรรมการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

รง.02 ข้อมูลองค์กรชุมชนและกิจกรรมการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

รง.03 ข้อมูลเครือข่ายองค์กรชุมชนและกิจกรรมการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

รง.04 ข้อมูลชุมชน(หมู่บ้าน)และกิจกรรมการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

รง.05 ข้อมูลระบบมาตรฐานงานชุมชน

รง.06 ข้อมูลกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

รง.07 ข้อมูลการส่งเสริมและการใช้ประโยชน์ข้อมูล จปฐ./กชช.2 ค

>> พัฒนากรมีวิธีการรวบรวมข้อมูลงานพัฒนาชุมชน (รง.) อย่างไร

พัฒนากรมีวิธีการรวบรวมข้อมูล รง. ดังนี้

เมื่อพัฒนากรมีการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนในพื้นที่ตำบล หมู่บ้านให้บันทึกข้อมูลผลการดำเนินงานในโปรแกรมฐานข้อมูล รง. ทันที และสรุปรายงานผลการปฏิบัติงานให้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/กิ่งอำเภอ ตามระยะเวลาการรายงาน

2.4 พัฒนากรกับข้อมูลวิสาหกิจชุมชน

>> ข้อมูลวิสาหกิจชุมชน คืออะไร

ข้อมูลวิสาหกิจชุมชน คือ ข้อมูลเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก มีฐานข้อมูล 10 เรื่อง ดังนี้

1. ข้อมูลหมู่บ้าน
2. ข้อมูลโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.)
3. ข้อมูลการบูรณาการกองทุน
4. ข้อมูลกลุ่มอาชีพ
5. ข้อมูลกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
6. ข้อมูลกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
7. ข้อมูลศูนย์ประสานแหล่งทุนวิสาหกิจชุมชน
8. ข้อมูลเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
9. ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP)
10. ข้อมูลกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.)

>> พัฒนากรมีวิธีการรวบรวมข้อมูลวิสาหกิจชุมชน อย่างไร

พัฒนากรมีวิธีการรวบรวมข้อมูลวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

เมื่อพัฒนากรมีการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนในพื้นที่ตำบล หมู่บ้านให้บันทึกข้อมูลผลการดำเนินงานในโปรแกรมฐานข้อมูลวิสาหกิจชุมชน ผ่านระบบอินเตอร์เน็ต เว็บไซด์ www.cep.go.th. และสรุปรายงานผลการปฏิบัติงานให้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/กิ่งอำเภอ ตามระยะเวลาการรายงาน

2.5 พัฒนากรกับสารสนเทศชุมชน

>> สารสนเทศชุมชน คืออะไร

สารสนเทศชุมชน คือ ข่าวสารของชุมชน/หมู่บ้าน ที่เกิดจากการนำระบบฐานข้อมูลชุมชนมาประมวลผลวิเคราะห์ และนำเสนอในรูปแบบที่ต้องการและสามารถใช้ได้ทันที ซึ่งข้อมูลที่นำเสนอในสารสนเทศชุมชนควรประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพสังคม โครงสร้างประชากร เศรษฐกิจ ลักษณะการประกอบอาชีพ เส้นทางการคมนาคม ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ ทรัพยากรธรรมชาติ สถานที่ท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของหมู่บ้าน เป็นต้น

>> พัฒนากรมีบทบาทในการจัดทำสารสนเทศชุมชนอย่างไร

พัฒนากรมีบทบาทในการจัดทำสารสนเทศชุมชน ดังนี้

1. ประชุมหารือกับผู้นำชุมชนเกี่ยวกับความสำคัญในการจัดทำสารสนเทศชุมชน

2. สำรวจพื้นที่ที่เหมาะสมในการจัดทำสารสนเทศชุมชน

3. ศึกษาสภาพพื้นที่ ศักยภาพของชุมชน หรือข้อมูลที่น่าสนใจในชุมชนที่สามารถสร้างรายได้ มูลค่าเพิ่ม สินค้า/การลงทุน เพื่อเผยแพร่นำเสนอในรูปแบบเอกสารและระบบอินเตอร์เน็ต เช่น สินค้าของชุมชนที่น่าสนใจ แหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ได้เผยแพร่ให้สาธารณชนทราบ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนที่น่าสนใจ เป็นต้น

4. ร่วมกับชุมชนพิจารณาข้อมูลที่สำรวจมาแล้ว เพื่อจัดลำดับความสำคัญของข้อมูล ซึ่งควรพิจารณาข้อมูลที่สามารถจูงใจสาธารณชนทั่วไป ให้ความสนใจชุมชนนั้น ๆ

5. ถ่ายภาพข้อมูลที่ต้องการนำเสนอเพื่อจัดเตรียมทำเอกสาร หรือนำเข้าทางระบบอินเตอร์เน็ต

6. จัดทำเอกสารเผยแพร่ข้อมูลของชุมชน โดยจัดทำได้หลายรูปแบบ เช่น แผ่นพับ รูปเล่ม หรือ CD - ROM เผยแพร่ตามศักยภาพของแต่ละพื้นที่

7. บันทึกข้อมูลชุมชนที่จัดทำสารสนเทศบนระบบอินเตอร์เน็ต

8. ประชาสัมพันธ์เผยแพร่สารสนเทศชุมชน ทั้งทางเอกสารแผ่นพับและทางระบบอินเตอร์เน็ต

2.6 พัฒนากรกับรายงานการพัฒนาหมู่บ้านประจำปี

>> รายงานการพัฒนาหมู่บ้าน คืออะไร

รายงานการพัฒนาหมู่บ้าน (Village Development Report: VDR) หรือรายงานการศึกษาชุมชน เป็นรายงานประจำปี (Annual Report) มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้ชุมชนมีการวิเคราะห์ชุมชนและประเมินสถานะการพัฒนาหมู่บ้านชุมชน

2. เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้นำข้อมูลฯ/สารสนเทศชุมชน ไปใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ

>> พัฒนากรมีบทบาทในการจัดทำรายงานการพัฒนาหมู่บ้านอย่างไร

1. ศึกษาข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชนและทำการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชน สภาพชุมชน โอกาสแนวทางการพัฒนาและการแก้ปัญหา

2. จัดเวทีการประเมินสถานการณ์พัฒนาหมู่บ้านร่วมกับผู้นำประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อนำเสนอข้อมูลการวิเคราะห์ชุมชนให้ได้มีการตรวจสอบและเรียนรู้ร่วมกัน

3. จัดทำรายงานการพัฒนาหมู่บ้านประจำปี โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

   1) การประเมินสถานะของหมู่บ้านจากข้อมูล จปฐ. กชช.2ค และข้อมูลอื่นๆ

   2) ทิศทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาจากแผนชุมชนและการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมาของหมู่บ้าน

3

พัฒนากรกับการเป็นที่ปรึกษากลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย

กลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายประชาชนในหมู่บ้าน เป็นขุมพลังสำคัญที่จะบันดาลให้งานพัฒนาชุมชนเคลื่อนไหวสู่ความสำเร็จเสมอ ผู้อยู่เบื้องหลังแห่งความสำเร็จเหล่านั้น ได้แก่เจ้าหน้าที่รัฐที่ออกไปทำงานคลุกคลีอยู่กับชาวบ้าน พัฒนากรเป็นเจ้าหน้าที่คนหนึ่งซึ่งมีหน้าที่เอื้ออำนวยประชาชนให้รวมกลุ่ม จัดตั้งกลุ่ม และพัฒนากลุ่มให้เจริญก้าวหน้า และเป็นที่ปรึกษากลุ่ม / องค์กร /เครือข่ายภาคประชาชนทั้งโดยระเบียบ ข้อกำหนดที่กำหนดไว้ และโดยความสำนึกแห่งความเป็นข้าราชการที่ดี

>> ในหมู่บ้านตำบลมีกลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย อะไรบ้าง

โดยปกติ กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย ในหมู่บ้านตำบล มีอยู่ 2 ประเภท คือ

1. กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย ตามธรรมชาติ หรือ ไม่เป็นทางการ เกิดจาก กลุ่มบุคคลที่มีความสนใจเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน ตามเชื้อชาติ ลักษณะภูมินิเวศน์ หรือ มีลักษณะอาชีพที่ทำอยู่เหมือนกัน เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ทอผ้า และทำการเกษตรอื่นๆ เป็นกลุ่มที่มีอยู่โดยธรรมชาติในชุมชน ไม่มีระเบียบปฏิบัติของกลุ่ม/เครือข่าย และไม่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันของกลุ่ม/เครือข่ายชัดเจน
2. กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย ที่เป็นทางการ พัฒนามาจากกลุ่มธรรมชาติ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชนเข้าไปกระตุ้นให้ชาวบ้านที่มีลักษณะอาชีพเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกันและมีความสนใจร่วมกันรวมตัวเป็นกลุ่มขึ้นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา มีคณะกรรมการบริหารขึ้น มีระเบียบปฏิบัติ และมีวัตถุประสงค์ร่วมกันชัดเจน

กลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายที่เป็นทางการ แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย ที่ชาวบ้านรวมตัวกันจัดตั้งขึ้น โดยมีระเบียบร่วมกันชัดเจน มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีกิจกรรมร่วมกัน เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.) เป็นต้น

2.2 กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย ที่มีกฎหมายหรือระเบียบของทางราชการรองรับ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ เป็นต้น

>> พัฒนากรมีหน้าที่ให้คำปรึกษากลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายอย่างไรบ้าง

1. ที่ปรึกษากลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย ที่เป็นทางการ ทำได้โดย
   1.1 เสนอความคิดเห็น ให้ข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล
   1.2 ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการวางแผน/โครงการ ในการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล
   1.3 ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการแก้ปัญหา ด้านการพัฒนาต่าง ๆ
   1.4 ให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพและการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้ดีขึ้น
   1.5 ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ คำแนะนำ และให้คำปรึกษาหารือเรื่อง ๆ ตามที่ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย ขอความเห็นและปรึกษาหารือ
2. ที่ปรึกษากลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย ที่ไม่เป็นทางการ

กลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ เป็นกลุ่มที่มีอยู่โดยธรรมชาติ ตามลักษณะอาชีพ และความสนใจของชาวบ้านที่มีอยู่เป็นกลุ่มที่ไม่มีระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม และไม่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน การเป็นที่ปรึกษากลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย ที่ไม่เป็นทางการ พัฒนากรสามารถกระทำได้หลายวิธี เช่น

   2.1 เข้าไปพบปะให้คำปรึกษา แนะนำเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่มเกี่ยวกับปัญหาความต้องการในการประกอบอาชีพ สิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย การศึกษา วัฒนธรรม
   2.2 พูดคุย สนทนา กับ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย
   2.3 เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาอาชีพ ปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมในชุมชน
   2.4 ให้คำปรึกษา แนะนำ เกี่ยวกับการพัฒนาด้านต่าง ๆ ตามปัญหาความต้องการของ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย

4

พัฒนากรกับการสร้างผู้นำ และอาสาสมัครชุมชน

การสร้างผู้นำและอาสาสมัครชุมชน เป็นอีกภารกิจหนึ่งที่พัฒนากรจะต้องทำ เพราะการสร้างหรือพัฒนาผู้นำและอาสาสมัครชุมชนนั้น เป็นการสร้างตัวแทนของพัฒนากรให้สามารถปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนแทนได้ หรือที่เรียกว่า "สร้างเงาพัฒนากร"

ณ ชุมชนใดที่พัฒนากรสามารถสร้างผู้นำและอาสาสมัครชุมชนที่ดีได้เป็นผลสำเร็จ ที่นั่น...งานพัฒนาชุมชนก็จะดำเนินไปได้โดยสะดวกและมีประสิทธิผล

4.1 การสร้างผู้นำชุมชน

>> ผู้นำชุมชน คือ ใคร

ผู้นำชุมชน ได้แก่ บุคคลที่ชาวบ้านในชุมชนนั้นๆ ยอมรับนับถือ เคารพ เชื่อฟัง เมื่อชาวบ้านมีปัญหาเดือดร้อนเรื่องอะไร มักจะไปปรึกษาขอคำแนะนำ ส่วนมากจะเป็นผู้มีประสบการณ์ได้รู้ได้เห็นสิ่งต่างๆ มามาก เป็นคนที่มีความคิดกว้างไกลกว่าชาวบ้านโดยทั่วไป หรือมีความสามารถเฉพาะด้าน

ผู้นำชุมชน มี 2 ลักษณะ คือ

1. ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ คือ ผู้นำชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวแทนของทางราชการในการพัฒนา ตามบทบาทหน้าที่ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ครูใหญ่ เจ้าอาวาส เป็นต้น
2. ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ คือ บุคคลที่ชาวบ้านให้การยอมรับเคารพนับถือแต่มิได้มีตำแหน่งหน้าที่ในทางราชการ ส่วนมากจะเป็นผู้มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัว เช่น หมอดู หมอผี หมอยา ช่างประจำหมู่บ้าน ผู้มีอาวุโสในหมู่บ้าน เป็นต้น

ผู้นำเหล่านี้จะเป็นแกนนำสำคัญ ในการทำกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรมการพัฒนา ตลอดทั้งกิจกรรมทางสังคมอื่นๆ เขาเป็นนักพัฒนาโดยธรรมชาติอยู่แล้วในระดับหนึ่ง

พัฒนากรจะมีวิธีการอย่างไรที่จะสร้างผู้นำเหล่านี้ให้มีความรู้ ความสามารถเพิ่มมากขึ้น พร้อมที่จะปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนแทนพัฒนากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

>> พัฒนากรจะสร้างผู้นำชุมชนได้อย่างไร

การสร้างผู้นำชุมชน สามารถกระทำได้หลายวิธีตามขั้นตอนต่อไปนี้คือ

1. **เข้าใจ (ศึกษาภูมิหลัง)**

   การศึกษาภูมิหลัง หมายถึง การศึกษาให้รู้ว่าผู้นำคนนี้มีจุดเด่นหรือจุดด้อยในเรื่องใดบ้าง ชอบและไม่ชอบอะไร มีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีวิธีการทำงานอย่างไร นิสัยใจคอเป็นอย่างไร

ข้อมูลที่ควรรู้เกี่ยวกับผู้นำแต่ละคน ควรมี ดังนี้

- อายุ/การศึกษา/อาชีพหลัก/อาชีพรอง/สถานภาพ/ฐานะทางเศรษฐกิจ/คนที่เขานับถือเชื่อฟัง/ทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อเขา/ความสามารถพิเศษ(จุดเด่น)/ข้อบกพร่อง/สิ่งที่ชอบ/สิ่งที่ไม่ชอบ/คนในครอบครัว/ญาติ พี่น้อง/เพื่อนสนิท/ประวัติความเป็นมาก่อนที่จะมาอยู่ในหมู่บ้านนี้ ฯลฯ

2. **จัดทำทะเบียนประวัติ**

   ทะเบียนประวัติ จะช่วยให้พัฒนากรมีข้อมูลเกี่ยวกับผู้นำที่ต้องทำงานเกี่ยวข้องด้วย ทุกแง่ทุกมุม ทำให้เราสามารถที่จะวินิจฉัยหรือตัดสินใจทำอะไรกับบุคคลเหล่านั้นได้ด้วยความมั่นใจและถูกต้อง ทะเบียนประวัติควรประกอบด้วย ชื่อ-สกุล หมายเลขประจำตัวประชาชน ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ และข้อมูลภูมิหลังของผู้นำ (ตัวอย่างทะเบียนประวัติผู้นำชุมชนศึกษารายละเอียดได้จากกถาวัตถุ)

Leadership is action, not position
ภาวะผู้นำ คือ การกระทำ ไม่ใช่ตำแหน่ง

3. เข้าถึง

การเข้าถึงในที่นี้หมายถึง การเข้าถึงชีวิตจิตใจของคนหรือการชนะใจ คนอื่น โดยการทำให้เกิดการยอมรับ ศรัทธา สามารถกระทำได้หลายวิธี เช่น

> การให้สิ่งของหรือน้ำใจ
> การพูดจาไพเราะเหมาะสม
> การทำตนให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่น (โดยไม่หวังผลตอบแทน)
> วางตนเหมาะสม เป็นกันเอง
> เยี่ยมเยียนสม่ำเสมอ
> พบปะสังสรรค์เป็นครั้งคราว
> กล้าได้กล้าเสีย(เมื่อคราวที่ควรได้ควรเสีย)
> ให้เกียรติ ยกย่อง ชมเชย

4. พัฒนา (สร้าง)

สิ่งสำคัญประการหนึ่งในหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่คือ ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ต่อเมื่อเขาต้องการจะเรียน โดยเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นความจำเป็นสำหรับเขา และผู้ใหญ่ไม่ต้องการให้ใครสอน การพัฒนาผู้นำชุมชน จึงต้องคำนึงถึงหลักการเหล่านี้ไว้เสมอ วิธีการพัฒนาสามารถทำได้หลายวิธี เช่น

> สนทนา วิสาสะ
> ฝึกอบรม/สัมมนา
> ศึกษาดูงานนอกสถานที่
> เป็นเพื่อนคู่คิด มิตรคู่งาน
> ประชุมชี้แจง
> มอบหมายงานให้ทำ

4.2 การสร้างอาสาสมัครชุมชน

>> อาสาสมัครชุมชนคือใคร

อาสาสมัครชุมชน คือ บุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น และสมัครใจเข้ามาทำงานพัฒนาชุมชนโดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นผู้มีใจศรัทธาที่จะทำงาน มีเวลาที่จะคิดที่จะทำงาน และมีความพร้อมที่จะทำงานเพื่อชุมชน

การมีส่วนร่วม คือ ชั้นประถม
การอาสาสมัคร คือ ชั้นมัธยม

>> พัฒนากรมีวิธีการสร้างอาสาสมัครชุมชนอย่างไร

การสร้างอาสาสมัครชุมชน สามารถกระทำได้หลายวิธีตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ขั้นเตรียมการ
   > ค้นหาผู้เสียสละและศรัทธาที่จะทำงาน โดยการสอบถามผู้นำท้องถิ่นหรือชาวบ้านเมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวบุคคลแล้ว เข้าไปพบปะเยี่ยมเยียน สัมภาษณ์ความคิดเห็น
   > แพร่ความคิด โดยการพูดคุย กระตุ้นให้เห็นความสำคัญของงานพัฒนาชุมชน เพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะทำงาน
2. ขั้นคัดเลือก
   > จัดเวทีประชาคมคัดเลือกผู้เสียสละศรัทธาที่จะทำงาน โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความพร้อมมากที่สุดได้อาสามาทำงานเพื่อส่วนรวมด้วยตนเองก่อน
   > เมื่อยังไม่มีผู้เสนอตนเอง สามารถกระทำได้โดยให้ผู้อื่นเสนอชื่อผู้มีคุณสมบัติ เช่น เสียสละ และศรัทธาที่จะทำงาน มีเวลาและความพร้อมที่จะทำงานให้ที่ประชุมคัดเลือก
3. ขั้นพัฒนา
   > แนะนำวิธีการทำงาน โดยการชี้แจง ทำความเข้าใจ ให้ผู้ที่อาสาสมัครหรือได้รับการคัดเลือกแล้ว รู้จักบทบาทหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติและมอบภารกิจที่เหมาะสมให้ทำ
   > จัดสัมมนาหรือฝึกอบรมให้เข้าใจในบทบาทหน้าที่เพื่อเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ในการทำงาน
   > ศึกษาดูงานนอกพื้นที่ เพื่อขยายทัศนะให้กว้างไกล และนำมาปรับปรุงงานในชุมชนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

5
พัฒนากรกับงานนโยบายรัฐบาล

งานพัฒนาชุมชนจะสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลเสมอ เนื่องจากงานพัฒนาเกือบทุกด้านของรัฐบาลมุ่งแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในชุมชนทุกยุคทุกสมัย พัฒนากรในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่คนหนึ่งของรัฐ ที่ลงไปทำงานร่วมกับประชาชน และมีหน้าที่สำคัญในการตอบสนองนโยบายของรัฐบาล นำบริการต่าง ๆ ของรัฐไปสู่ประชาชน ด้วยเหตุนี้ พัฒนากรจึงต้องบูรณาการงานนโยบายรัฐบาลและงานพัฒนาชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียว สำหรับโครงการสำคัญของรัฐบาลที่พัฒนากรมีส่วนร่วมรับผิดชอบมีดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (โครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP))
2. การแก้ปัญหายาเสพติด
3. การพัฒนาประชาธิปไตย

5.1 พัฒนากรกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นนโยบายของรัฐบาลทุกยุคทุกสมัย ขึ้นอยู่กับรัฐบาลแต่ละสมัยจะให้ความสำคัญเน้นหนักในเรื่องอะไร บุคคลเป้าหมายกลุ่มใด โดยทั่วไปแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความยากจน คือ การเพิ่มรายได้ โดยการสร้างงานสร้างอาชีพ การลดรายจ่ายโดยการลดละเลิกอบายมุข การออมทรัพย์ และการขยายโอกาสโดยการเข้าถึงแหล่งทุน สำหรับโครงการที่พัฒนากรมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่สำคัญ คือ โครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) โดยมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

โครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP)

หลักการ

1. โครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) ปรับเปลี่ยนมาจาก "โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)"

ผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยกลุ่ม ชุมชน ซึ่งในหนึ่งชุมชน อาจมีหลายผลิตภัณฑ์เหมือนกันในหลายพื้นที่

ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น คือ ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยผู้ประกอบการรายเดียว และผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

2. ให้นำศักยภาพทางการตลาดนำการผลิตสินค้าชุมชนและท้องถิ่น โดยมีเป้าหมาย คือ การสร้างรายได้กับชุมชน และกำไรตามระบบตลาด

3. ส่งเสริมให้ภาคเอกชนเชื่อมโยงกับผู้ผลิต ผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น

4. ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น เสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการบนมาตรฐานความรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

วัตถุประสงค์

โครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างงานสร้างรายได้แก่ชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้า

แนวทางการดำเนินงาน

ขั้นที่ 1 การเรียนรู้/ประชาสัมพันธ์โครงการ โดย 1) ประชุมทำความเข้าใจระหว่าง ฝ่ายราชการ ประชาชน เอกชน 2) ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ แนวคิดหลักการ ปรัชญา 3) แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจังหวัด อำเภอ ตำบล 4) กำหนดแผนงาน แนวทางการดำเนินการเน้นหลักการ "การทำงาน พหุภาคี"

ขั้นที่ 2 การกำหนดผลิตภัณฑ์ โดย 1) การลงทะเบียนผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน 2) คณะทำงานระดับตำบล/อำเภอ/จังหวัด ตรวจสอบกลั่นกรองกลุ่มผู้ผลิต

ขั้นที่ 3 การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ โดย 1) วางแผนการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ (ด้านการบริหารจัดการ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ การออกแบบมาตรฐานผลิตภัณฑ์ เช่น อย., มอก., รหัสสากล., ฮาลาล) 2) สนับสนุนแหล่งเงินทุน 3) ดำเนินการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ 4) วิจัยผลิตภัณฑ์

ขั้นที่ 4 การขยายตลาด (กระจายสินค้า) 1) วางแผนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สู่ตลาดภายในและภายนอกประเทศ 2) วางแผนการขนส่งจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ 3) ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ทางสื่อ E - Commerce 4) การประชาสัมพันธ์ในเชิงรุก 5) จัดประกวดผลิตภัณฑ์มอบประกาศเกียรติคุณ 6) จัดงานมหกรรมผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น 7) วิจัยการตลาด

ขั้นที่ 5 การติดตามประเมินผล โดย 1) กำหนดเกณฑ์ชี้วัด และมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์ 2) ติดตามประเมินผล โดยคณะกรรมการจังหวัด/อำเภอ 3) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ผลการดำเนินงาน

บทบาทของพัฒนากรกับโครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP)

1. ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ แนวคิดหลักการ ปรัชญา OTOP แก่กลุ่มอาชีพ ผู้ประกอบการ และประชาชนทั่วไป

2. รวมประชาชนในหมู่บ้านเพื่อจัดตั้งกลุ่มอาชีพ

3. ประชุม/อบรมให้คำแนะนำการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการ การจัดทำแผนธุรกิจ การตลาด แก่ กลุ่มอาชีพ ผู้ประกอบการ

4. ประชุม/อบรมสมาชิกกลุ่มอาชีพ เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานและบริหารจัดการกลุ่ม

5. จัดทำฐานข้อมูลกลุ่มอาชีพ

6. จัดทำรายงานผลการดำเนินงาน

7. สนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายและพัฒนาเครือข่าย OTOP ระดับตำบล

8. ประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน

5.2 พัฒนากรกับการแก้ปัญหายาเสพติด

วัตถุประสงค์

กรมการพัฒนาชุมชนได้รับมอบหมายให้ร่วมรับผิดชอบการดำเนินงานด้านการป้องกันยาเสพติดในกลุ่มเยาวชนนอกสถานศึกษา การพัฒนาความเข้มแข็งของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาและเอาชนะยาเสพติดอย่างยั่งยืน และการบูรณาการและกำกับติดตามการดำเนินงานในพื้นที่

แนวทางการดำเนินงาน

กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดเป้าหมายสร้างความยั่งยืนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายาเสพติด เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และส่งเสริมการดำเนินงานหมู่บ้านต้นแบบศูนย์การเรียนรู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด

บทบาทของพัฒนากรกับนโยบายแก้ปัญหายาเสพติด

1. แลกเปลี่ยน ถ่ายทอดข่าวสาร สนทนาวิเคราะห์ปัญหาเรื่องยาเสพติดในชุมชน การพัฒนาทักษะชีวิต ภาวะผู้นำ กับกลุ่มเสี่ยง เช่น เยาวชน
2. สอดแทรกความรู้เรื่องยาเสพติดในหลักสูตรการฝึกอบรมต่าง ๆ
3. สนับสนุนให้ผู้นำชุมชนไปศึกษาดูงานหมู่บ้าน/ชุมชนเข้มแข็งปลอดยาเสพติด
4. สนับสนุนให้ประชาชน ผู้นำ/กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย/ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.) มีส่วนร่วมและเป็นแกนหลักในการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด
5. ส่งเสริมการดำเนินงานหมู่บ้านต้นแบบศูนย์การเรียนรู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด

5.3 พัฒนากรกับการพัฒนาประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยโดยมีเป้าหมายให้ประชาชนยึดมั่นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีวิถีชีวิตประชาธิปไตย และการเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ ยุติธรรม

แนวทางการดำเนินงาน

กรมการพัฒนาชุมชนตระหนักว่า การฝึกอบรมเรื่องประชาธิปไตยด้วยการบรรยาย ไม่สามารถทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง จึงกำหนดให้ความรู้โดยใช้กรณีศึกษา (Case method) ซึ่งเขียนจากเค้าโครงเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย และมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. จัดทำกรณีศึกษา เพื่อใช้ประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้
2. พัฒนาทีมวิทยากรจังหวัด ๆ ละ 5 คน
3. มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของ ศพช.เขต จังหวัด และอำเภอ รวมถึงผู้/นำกลุ่ม/องค์กร เข้าร่วมเป็นวิทยากรจังหวัด และสนับสนุนการดำเนินงาน

บทบาทของพัฒนากรกับการพัฒนาประชาธิปไตย

1. แลกเปลี่ยน ถ่ายทอดข่าวสาร สนทนาวิเคราะห์ปัญหาเรื่องประชาธิปไตยในชุมชนกับประชาชน ผู้นำ กลุ่ม องค์กร
2. สอดแทรกความรู้เรื่องประชาธิปไตยภาคปฏิบัติในหลักสูตรการฝึกอบรมต่าง ๆ
3. สนับสนุนให้ประชาชน ผู้นำกลุ่ม องค์กร เครือข่าย ศอช. มีส่วนร่วมและเป็นแกนหลักในการพัฒนาประชาธิปไตย เป็นอาสาธรรมาธิปไตย
4. เข้าร่วมเป็นวิทยากร

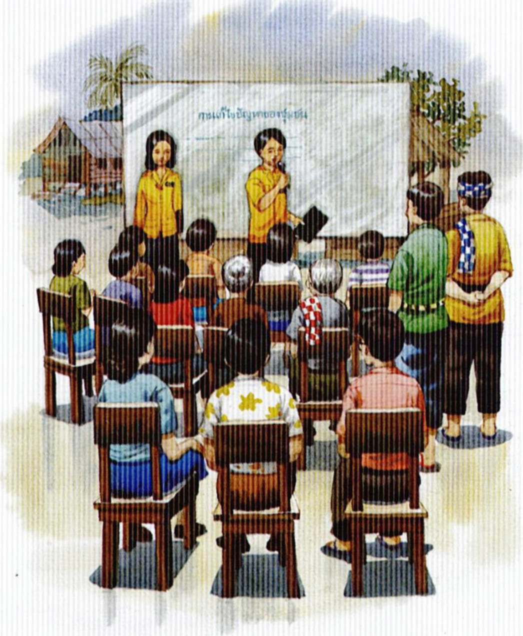

พัฒนากร จักต้อง...

1. **กระทำตนดังเป็นกระจกเงาสะท้อนภาพปัญหาของชุมชน**
   ให้ประชาชนมองเห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น
   ให้ประชาชนเข้าใจปัญหา สาเหตุได้ถูกต้อง

ในขณะเดียวกัน จักต้อง...

2. **กระทำการให้กำลังใจแก่ประชาชน** กระตุ้นความคิด
   ให้คิดกว้าง คิดไกล คิดลึก ให้ฉุกคิด คิดด้วยปัญญา
   ส่งเสริมความรู้ต่างๆ แก่ประชาชน ให้ช่วยตัวเอง คิดเอง
   ตัดสินใจเอง แก้ปัญหาเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D 2537

"start where the people are: เริ่มที่ประชาชน"

พักสักนิด...
เติมข้อคิดในการทำงาน

นิทานสอนใจเรื่องภาวะผู้นำ
Parables of Leadership

The Sound of Forest เสียงเพรียกจากพงไพร

> ***แปลโดย นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D.***
> ***By W. Chan Kim and Renee A. Mauborgne***

ย้อนกลับไปสมัยศตวรรษที่ 3 ฮ่องเต้เจ้า (the King Ts'ao) ส่งราชบุตรอ๋องไท (Prince T'ai) ไปยังวัดเพื่อศึกษากับอาจารย์ผู้ยิ่งใหญ่นามปานคู (the great master Pan Ku) เนื่องจากอ๋องไทจะต้องสืบทอดบัลลังก์ต่อจากพระบิดา อาจารย์ปานคูจะสอนความรู้พื้นฐานของการเป็นผู้ปกครองที่ดี (a good ruler) เมื่ออ๋องน้อยมาถึงวัด อาจารย์ส่งตัวอ๋องเพียงผู้เดียว เข้าไปในวนอุทยานมิงลี่ (the Ming-Li Forest) หลังจากหนึ่งปีที่ผ่านไป อ๋องไทต้องกลับมาที่วัดเพื่อบรรยายเสียงของป่า

เมื่ออ๋องไทกลับมา อาจารย์ปานคูให้อ๋องน้อยบรรยายสรรพเสียงที่เขาได้ยิน "อาจารย์" อ๋องตอบ "ข้าพเจ้าได้ยินเสียงนกคุ๊กคูร้องเพลง ใบไม้สั่นไหว นกฮัมมิงเบิร์ดผิวปาก จิ้งหรีดกรีดร้อง ใบหญ้าพัดไหว ผึ้งส่งเสียงหึ่ง และสายลมกระซิบและกู่ร้อง" เมื่ออ๋องพูดจบ อาจารย์บอกให้เขากลับเข้าป่าไปฟังว่ามีอะไรที่เขาสามารถได้ยินเสียงอีกบ้าง อ๋องรู้สึกงุนงงกับคำขอร้องของอาจารย์ เขายังไม่ได้ค้นพบทุกเสียงแล้วหรอกหรือ

จากวันเป็นคืน คืนเป็นวัน ต่อกันไป อ๋องน้อยนั่งโดดเดี่ยวในป่าตั้งใจฟัง แต่เขาไม่ได้ยินเสียงอื่นนอกเหนือจากเสียงที่ได้ยินมาแล้ว และแล้วเช้าวันหนึ่ง ขณะที่อ๋องนั่งเงียบ ๆ อยู่ใต้ต้นไม้ เขาเริ่มจับเสียงแผ่ว ๆ ไม่ชัดเจนได้ มันไม่เหมือนกับเสียงที่เคยได้ยินมาก่อน ยิ่งเขาตั้งใจฟังมากเท่าไรเสียงก็ยิ่งชัดเจนมากขึ้น ความรู้สึกรู้แจ้งท่วมท้นอ๋องน้อย"นี่ต้องเป็นเสียงที่อาจารย์ปรารถนาให้ข้าพเจ้าได้ตระหนัก" เขาครุ่นคิด

เมื่ออ๋องไทกลับมาที่อาราม อาจารย์ถามเขาว่าได้ยินเสียงอะไรอีก "อาจารย์" อ๋องตอบกลับด้วยความเคารพ "เมื่อข้าพเจ้าฟังอย่างใกล้ชิดที่สุด ข้าพเจ้าสามารถได้ยินเสียงดอกไม้ผลิบาน เสียงตะวันเปล่งแสงอบอุ่นโลก และเสียงหญ้าดูดดื่มน้ำค้างยามเช้า" อาจารย์ผงกศีรษะอย่างเห็นชอบ "การได้ยินผู้ที่เราไม่ได้ยิน" (To hear the unheard) อาจารย์ปานคูกล่าว "เป็นวินัยที่จำเป็นสำหรับผู้ปกครองที่ดี (is a necessary discipline to be a good ruler) และเมื่อผู้ปกครองได้เรียนรู้ที่จะฟังอย่างใกล้ชิดถึงหัวจิตหัวใจของประชาชน ฟังความรู้สึกของเขาที่ไม่อาจสื่อสารออกมาได้ ความเจ็บปวดที่ไม่อาจบอกกล่าว และคำร้องทุกข์ที่ไม่อาจร้องเรียน นั่นแหละที่เขาสามารถหวังได้ว่าจะกระตุ้นความเชื่อมั่นในหมู่ประชาชนของเขา เข้าใจเมื่อมีบางสิ่งบางอย่างผิดพลาด และตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของพลเมืองของเขา ความตายของรัฐมาถึง หากบรรดาผู้นำฟังแต่เพียงคำผิวเผินและไม่หยั่งลึกเข้าไปถึงจิตวิญญาณของประชาชน เพื่อฟัง ความเห็น ความรู้สึก และความปรารถนาที่แท้จริงของประชาชน"

> empower the community : สร้างพลังชุมชน

กระบวนการทำงานของพัฒนากร :

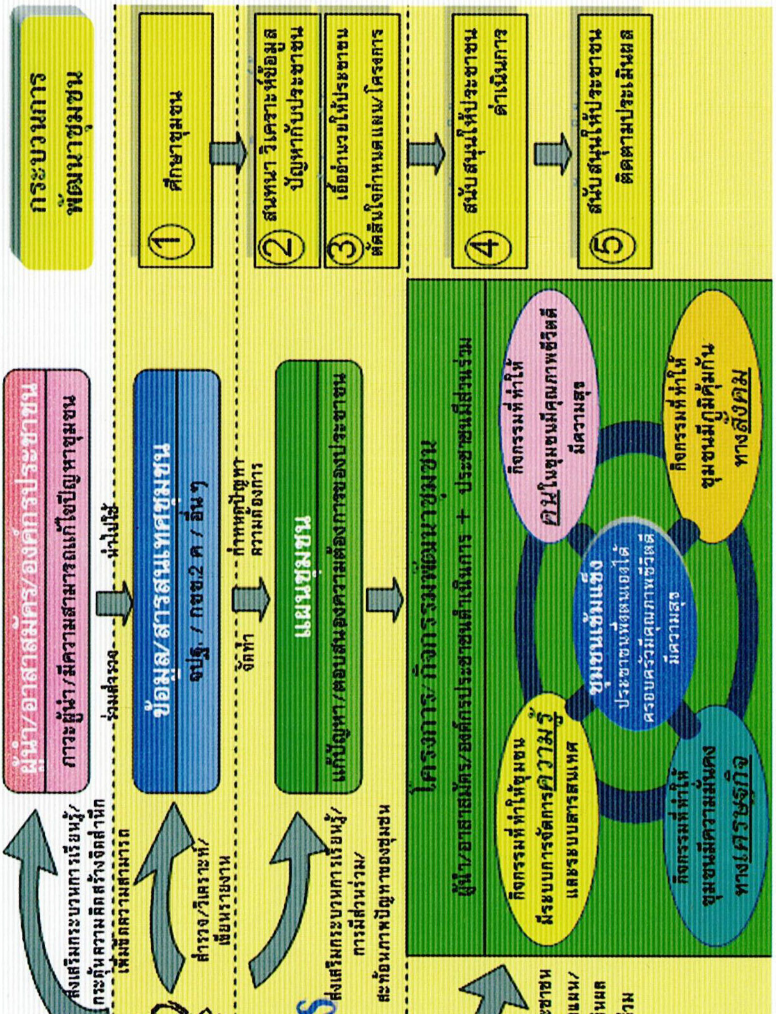

“intergreted approach on holistic basis:
ทำอย่างบูรณาการบนฐานคิดแบบองค์รวม”

๖

กถา
พัฒนากรกับโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาชุมชน

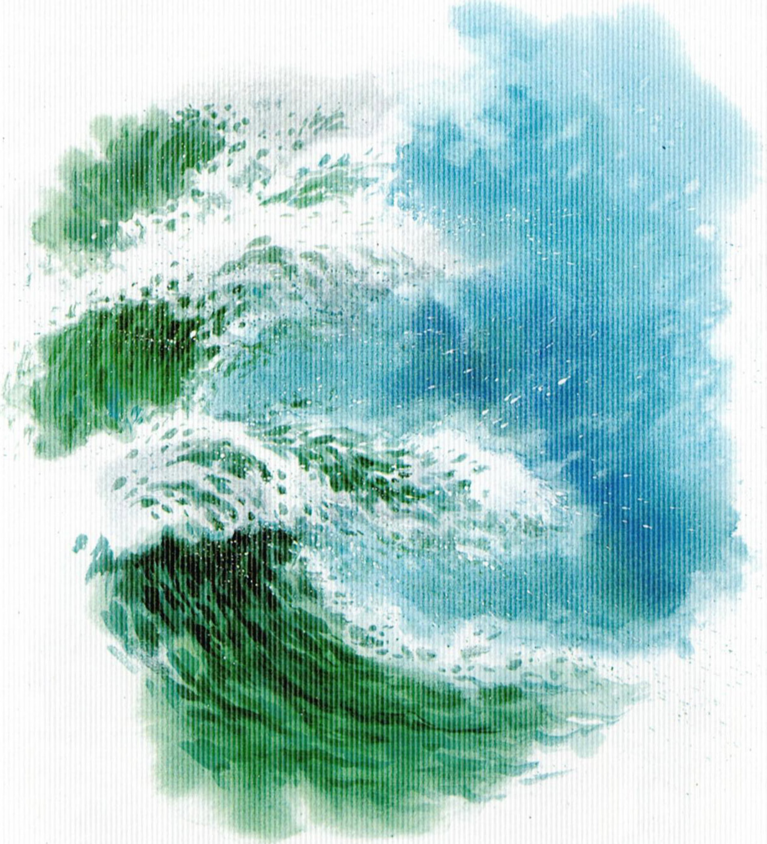

คลื่นลูกหน้าหรือคลื่นลูกหลัง แท้จริงล้วนแต่เป็นน้ำ
น้ำที่เยือกเย็น อ่อนนุ่ม แต่มีพลัง
พลังพัฒนาชุมชน ก็เป็นดังน้ำ...

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D 2537

กถา ๖ พัฒนากรกับโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาชุมชน

โครงการหรือกิจกรรมพัฒนาชุมชน หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตาม ที่เกิดจากความคิดริเริ่มของประชาชน จากปัญหา/ความต้องการของประชาชน โดยการช่วยกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ช่วยกันวางแผน และร่วมกันดำเนินการของประชาชน เพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของประชาชนทั้งชุมชน หรือของประชาชนส่วนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง โดยมีพัฒนากรเป็นผู้เอื้ออำนวยให้ประชาชนเป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นเจ้าของโครงการ (ด้วยกระบวนการพัฒนาชุมชน ดังที่ปรากฏในกถา ๕)

เพื่อเป็นการช่วยให้พัฒนากรมองงานพัฒนาชุมชนได้ชัดขึ้น กรมการพัฒนาชุมชนจึงได้ศึกษาและสรุปปัญหาชนบท แล้วจำแนกเป็นกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน ดังนี้

1. กิจกรรมที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุข
2. กิจกรรมที่ทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางสังคม
3. กิจกรรมที่ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

1

พัฒนากรกับกิจกรรม ที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุข

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาประชาชนทุกเพศทุกวัย ให้มีคุณภาพชีวิตดีมีความสุข โดยการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่ดี ภาวะผู้นำในการจัดการกับปัญหาชุมชน ทักษะชีวิตในการแก้ปัญหาส่วนตัว และส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงให้รากฐานในการดำเนินชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน และเพื่อเตรียมความพร้อมประชาชนที่จะ เป็นผู้นำ และ เป็นอาสาสมัคร ผู้เสียสละและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน จุดมุ่งหมาย คือ ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข

การดำเนินงานที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุข จะดำเนินการใน 3 ลักษณะ คือ

1. ปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน
2. ส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง
3. การพัฒนาผู้นำชุมชนและอาสาสมัคร

1.1 ปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน

หลักการ

ใช้รูปแบบประสาน 2 พลัง คือ พลังจากภายในชุมชน (Inside-out) โดยกระบวนการแผนชุมชน และพลังจากภายนอก (Outside-in) โดยชุดปฏิบัติการแก้จนไปปฏิบัติการ 4 ท เพื่อนำไปสู่ 3 พ

ภายใต้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) และประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People Centered)

สมมติฐาน

> เปลี่ยนความคิด ชีวิตจึงเปลี่ยน

> เปลี่ยนทัศนะ อนาคตจึงเปลี่ยน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อยกระดับรายได้ครัวเรือนยากจนให้พ้นเส้นความยากจน
2. เพื่อปรับทัศนะและเพิ่มขีดความสามารถของคนจนในการแก้ปัญหาความยากจนด้วยตนเอง
3. เพื่อให้ชุมชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคมและความยากจนด้วยกระบวนการแผนชุมชน

กระบวนการ

> ระดับบุคคล โดยการไปเคาะประตูบ้านของครัวเรือนยากจนทุกครัวเรือนเพื่อกระตุ้นให้คนในครอบครัวได้เข้าใจสภาวะที่ตนเองไม่สามารถจัดการกับชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัว และเกิดความคิดที่ต้องการหาความเปลี่ยนแปลงสภาวะปัจจุบันให้ดีขึ้น

> ระดับชุมชน โดยการจัดเวทีประชาคมเพื่อตรวจสอบคนจนที่แท้จริงเพื่อให้ชุดปฏิบัติการรู้กลุ่มเป้าหมายที่ถูกต้อง หลังจากเคาะประตูและทราบปัญหาความต้องการของครัวเรือนยากจนแล้ว จึงนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการปรับแผนชุมชนให้สอดรับกับปัญหาและความต้องการดังกล่าว รวมทั้งใช้กลไกของชุมชน อบต. อำเภอ จังหวัดไปสนับสนุนกระบวนการแก้จน

ดังนั้น ครัวเรือนยากจนจะพ้นจากความยากจนได้ด้วยการสร้างความพร้อมของครัวเรือนยากจนในชุมชน 4 ประการ คือ

1. การปรับทัศนะ ต่อชีวิตและต่อการงาน
2. การพัฒนาทักษะ ในการทำงานและประกอบอาชีพ
3. การใช้ทรัพยากรซึ่งหมายถึง ปัจจัยการผลิต ที่ดิน ทุนต่างๆ ทั้งของครัวเรือนและของชุมชน
4. การหาทางออก ในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับตนเอง

เพื่อนำไปสู่วิถีการดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีความสุขพอเพียง และครอบครัวอบอุ่นพอเพียง

กรอบแนวคิดโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน :

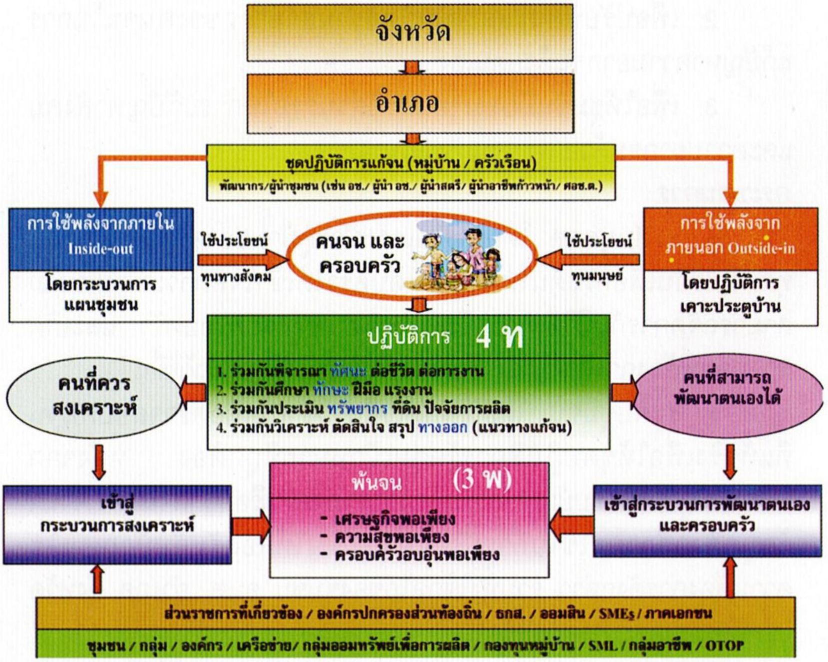

1.2 ส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง

โครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรากฐานของชีวิตประชาชนในหมู่บ้าน

หลักการ

1. ใช้หลักการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม "ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา"

2. ยึดหลัก "การทำงานร่วมกัน" (work with, not work for) และหลัก "การเรียนรู้จากการปฏิบัติ" (learning by doing) เป็นหลักการสำคัญในการทำงานร่วมกัน

3. ใช้เทคนิค "การกระตุ้นความคิด สร้างจิตสำนึก" ด้วยการตั้งคำถามที่โดนใจ (asking the right questions)

4. เริ่มต้นด้วย "ตัวชี้วัด 6x2" เป็นเป้าหมาย (begin with the ends in mind)

กระบวนการ

ชุดปฏิบัติการโดยพัฒนากร ผู้นำชุมชน อาสาพัฒนาชุมชน และหรือผู้นำชุมชนที่ผ่านระบบ มชช. ไปทำงานร่วมกับกลุ่มสตรี และเยาวชน ในลักษณะ "ทำไป เรียนรู้ไป" เพื่อให้ "ทุกคน ทุกครอบครัวในหมู่บ้าน" ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นรากฐานในการดำรงชีวิต ด้วยการเอื้ออำนวย ขยายผล ให้มีการปฏิบัติโดยพร้อมเพรียงกัน จากการเริ่มต้นด้วยคำถามที่โดนใจตามตัวชี้วัด 6x2 เพื่อให้สามารถตอบตนเองได้ว่าแต่ละเรื่องมี/ทำแล้วหรือไม่ ทั้งในระดับครัวเรือน และระดับชุมชน

ระดับครัวเรือน

จากการปฏิบัติดังกล่าวจะทำให้สามารถแยกครัวเรือนได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1) ครัวเรือนที่ปฏิบัติแล้วเกิดผลสำเร็จ ให้ทำการสนับสนุนให้เป็นตัวอย่างแก่ครัวเรือนอื่น
2) ครัวเรือนที่กำลังปฏิบัติ ชุดปฏิบัติการต้องให้กำลังใจ เพื่อให้สามารถปฏิบัติต่อไปจนสำเร็จ และเป็นตัวอย่างได้
3) ครัวเรือนที่ยังไม่ปฏิบัติ โดยอาจจะยังไม่เคยรับรู้ หรือยังไม่พร้อม ให้พยายามสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดความสนใจและลงมือปฏิบัติ

ระดับชุมชน

สำหรับในระดับชุมชน/หมู่บ้าน ชุดปฏิบัติการจะต้องสนับสนุนให้ชุมชนดำเนินการเพื่อช่วยให้ครัวเรือนในชุมชน/หมู่บ้านปฏิบัติโดยพร้อมเพรียงกัน และมีการพิจารณาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน ซึ่งแต่ละชุมชนสามารถเพิ่มเติมตัวชี้วัดและดำเนินการตามสถานการณ์และความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ได้

ทั้งนี้ชุดปฏิบัติการสามารถใช้ระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.) มาเป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาดังกล่าวได้

กรอบความคิดในการทำงาน :

เพื่อขับเคลื่อน "ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง" ให้เป็นรากฐานของชีวิตประชาชนในหมู่บ้าน

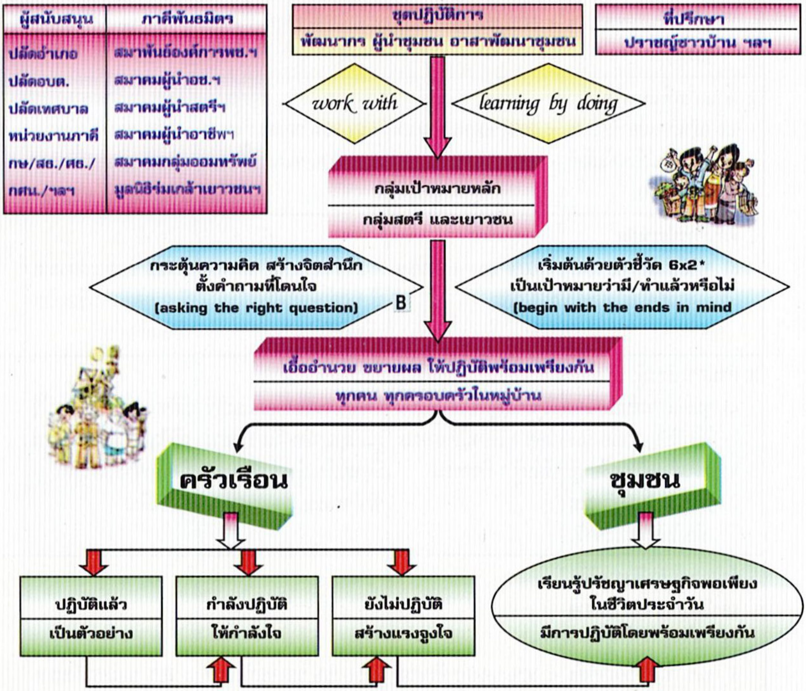

ตัวชี้วัด 6x2 :

ตัวชี้วัด	ระดับคะแนน			คะแนนที่ได้
	1	2	3	
1. ด้านการลดรายจ่าย 1.1 ครัวเรือนทำสวนครัว 1.2 ครัวเรือนปลอดอบายมุข	 ≤ 50% ของคร.ทั้งหมด ≤ 50% ของคร.ทั้งหมด	 ≤ 51-75% ของคร.ทั้งหมด ≤ 51-75% ของคร.ทั้งหมด	 > 75% ของคร.ทั้งหมด > 75% ของคร.ทั้งหมด	
2. ด้านการเพิ่มรายได้ 2.1 ครัวเรือนมีอาชีพเสริม 2.2 ครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม	 ≤ 20% ของคร.ทั้งหมด ≤ 30% ของคร.ทั้งหมด	 ≤ 21-30% ของคร.ทั้งหมด ≤ 31-50% ของคร.ทั้งหมด	 > 30% ของคร.ทั้งหมด > 50% ของคร.ทั้งหมด	
3. ด้านการประหยัด 3.1 ครัวเรือนมีการออมทรัพย์ 3.2 ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ฯ	 ≤ 50% ของคร.ทั้งหมด มี 1 กลุ่ม	 ≤ 51-75% ของคร.ทั้งหมด มี 1 กลุ่มและมีกิจกรรมเพื่อหมู่บ้าน	 > 75% ของคร.ทั้งหมด มี 2 กลุ่มและเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย	
4. ด้านการเรียนรู้ 4.1 ชุมชนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4.2 ครัวเรือนมีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน	 มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างน้อย 1 เรื่องมีกิจกรรมเรียนรู้ 1 กิจกรรม	 มีกิจกรรมสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 1 อย่าง มีศูนย์เรียนรู้และการจัดกิจกรรม	 มีกิจกรรมสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2 อย่าง มีเครือข่ายเรียนรู้กับชุมชนอื่น	
5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน 5.1 ชุมชนใช้วัตถุดิบอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ 5.2 ชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเป็นหมู่บ้านน่าอยู่	 ≤ 50% ของคร.ทั้งหมด มีการปลูกต้นไม้ ปีละ 1 ครั้ง และดูแลรักษา	 ≤ 51-75% ของคร.ทั้งหมด มีกิจกรรมการ ปลูกต้นไม้ปีละ 2-3 ครั้ง	 > 75% ของคร.ทั้งหมด มีกิจกรรมการปลูกต้นไม้มากกว่า 3 ครั้งขึ้นไป	
6. ด้านการเอื้ออารีต่อกัน 6.1 ชุมชนมีการดูแลช่วยเหลือคนจนคนด้อยโอกาสและคนประสบปัญหา 6.2 ชุมชน "รู้รักสามัคคี"	 ≤ 50% ของคนจน/ด้อยโอกาส/ประสบปัญหา มีกิจกรรมการแก้ปัญหาร่วมกัน 1 กิจกรรม	 ≤ 51-75% ของคนจน/ด้อยโอกาส/ประสบปัญหา มีกิจกรรมการแก้ปัญหาร่วมกัน 2 กิจกรรม	 > 75% ของคนจน/ด้อยโอกาส/ประสบปัญหา มีกิจกรรมการแก้ปัญหาร่วมกัน 3 กิจกรรม	
รวมคะแนน				

1.3 การพัฒนาผู้นำชุมชนและอาสาสมัคร

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเสียสละอุทิศตนเพื่อส่วนรวม มีบทบาทและส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและการดำเนินกิจกรรมพัฒนาของชุมชน โดยการพัฒนาความสามารถของผู้นำชุมชน/ผู้นำกลุ่ม/องค์กรชุมชน ผู้นำเครือข่ายองค์กรชุมชน อาสาพัฒนาชุมชน ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน ให้มีภาวะผู้นำ จิตใจอาสาสมัคร รวมทั้งมีความรู้และทักษะในการทำงานชุมชน

>> พัฒนากรมีวิธีการพัฒนาอาสาพัฒนาชุมชน (อช.) และผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำ อช.)อย่างไร

1. พัฒนากรประสานงานให้คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) จัดเวทีประชาคมเพื่อคัดเลือกบุคคลที่มีความพร้อมและมีคุณสมบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการอาสาพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2547 เป็น อช. หมู่บ้านละไม่น้อยกว่า 4 คน โดยคำนึงถึงจำนวนชาย/หญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน

2. พัฒนากรประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลและกำนันผู้ใหญ่บ้าน ให้มีการจัดเวทีประชาคมอาสาพัฒนาชุมชน (อช.) ทุกหมู่บ้านในตำบล เพื่อคัดเลือกกันเองเป็นผู้นำ อช. ตำบลละ 2 คน เป็นชายหนึ่งคน หญิงหนึ่งคน

3. ประสานให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเสนอรายชื่อ อช. และผู้นำ อช. ให้นายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งตามลำดับ

4. จัดทำทะเบียนประวัติ อช. และผู้นำ อช.

5. ประสานงานในการฝึกอบรมปฐมนิเทศ หรือประชุมสัมมนา อช.และผู้นำ อช. เพื่อให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนและนำไปปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. จัดให้มีการประชุมผู้นำ อช. ใน 4 งวดต่อปี เพื่อรายงานผลและวางแผนปฏิบัติงาน

7. นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงาน

8. จัดทำหลักฐานประกอบการเบิกจ่ายค่าตอบแทนของผู้นำ อช.

2

พัฒนากรกับกิจกรรมที่ทำให้ชุมชน มีภูมิคุ้มกันทางสังคม

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและสามารถจัดการปัญหาของชุมชน ของกลุ่ม ด้วยตนเอง โดยการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และสร้างระบบความสัมพันธ์ของชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมมือร่วมใจกันทำงานเพื่อกันและกัน เพื่อกลุ่ม และเพื่อชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข

กิจกรรมที่ทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางสังคม จะดำเนินการใน 3 ลักษณะ คือ

1. พัฒนากลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย
2. ส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชน
3. ส่งเสริมระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.)

2.1 พัฒนากลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย

วัตถุประสงค์

เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะของกลุ่ม/องค์กรชุมชน เช่น องค์กรสตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพ ฯลฯ รวมทั้งสนับสนุนให้กลุ่ม/องค์กรชุมชน รวมตัวกันในลักษณะของเครือข่ายต่าง ๆ เช่น สมาพันธ์องค์การพัฒนาชุมชนแห่งประเทศไทย สมาคมผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนไทย สมาคมผู้นำสตรีพัฒนาชุมชนไทย สมาคมผู้นำอาชีพก้าวหน้า (สิงห์ทอง) 4 ภาค ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.) และได้พัฒนาขีดความสามารถของคณะกรรมการกลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย ให้มีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กร/เครือข่าย ทั้งในเรื่องคน เงิน งาน การพัฒนาระบบการติดต่อสื่อสารภายในและภายนอกองค์กร การบริหารจัดการ การทำงานเป็นทีม รวมทั้งการพัฒนาระบบข้อมูลและแผนของกลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการทำงานให้สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกและชุมชนได้

ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.)

วัตถุประสงค์ของศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.)

1) เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานการทำงานขององค์กรชุมชนและเครือข่ายให้สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

2) เพื่อรวมพลังเครือข่ายองค์กรในการแก้ไขปัญหาการจัดการพัฒนาชุมชนนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

3) เพื่อให้เป็นเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนที่จะทำงานเคียงคู่ไปกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

>> พัฒนากรมีวิธีการสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.) อย่างไร

1. ประสานการจัดเวทีประชาคม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการตัดสินใจแก้ปัญหาและจัดการพัฒนาชุมชน
2. ร่วมดำเนินการกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาตำบล
3. ส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานให้ผู้แทนองค์กรชุมชนและเครือข่ายเข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองระดับต่าง ๆ
4. สนับสนุนและจัดทำโครงการขององค์กรชุมชน แสวงหางบประมาณทั้งภายในภายนอก และประสานการบริหารจัดการเงินทุนขององค์กรชุมชน
5. สนับสนุนและจัดทำระเบียบข้อมูลของกลุ่ม/องค์กรชุมชน/เครือข่าย
6. ร่วมติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของสมาชิก องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
7. ร่วมกันสถาบันทางวิชาการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนา
8. ประชาสัมพันธ์เผยแพร่การดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรชุมชน/เครือข่าย
9. ส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชน

ส่งเสริมและดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

2.2 ส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชน

วัตถุประสงค์ของแผนชุมชน

แผนชุมชน คือ แผนที่คนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดเพื่อวางเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ให้คนในชุมชนช่วยกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ช่วยกันวางแผน และร่วมกันดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของประชาชนทั้งชุมชน

>> พัฒนากรมีวิธีการส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนอย่างไร

1. ค้นหาผู้นำชุมชนเพื่อเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนแผนชุมชน และให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนชุมชน และสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้นำชุมชน

2. ประชาสัมพันธ์แผนชุมชนเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความสนใจ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนของชุมชน

3. เตรียมข้อมูลการพัฒนาชุมชน เช่น ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2 ค) และข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบกับข้อมูลที่ชุมชนจัดเก็บเองตามประเด็นการพูดคุยในเวทีประชาคม

4. สนับสนุนการจัดเวทีประชาคมของชุมชน เช่น การเตรียมการจัดเวที เตรียมอุปกรณ์ วางแผนการจัดเวที รวมทั้งประสานหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เข้าร่วมเวทีเพื่อให้ข้อมูลสำหรับการเรียนรู้ ตามประเด็นของการพูดคุยในเวที ตลอดจนทำหน้าที่ผู้เอื้ออำนวยกระบวนการในการจัดเวทีประชาคมครั้งแรก

5. เตรียมข้อมูลของชุมชนตัวอย่างและข้อมูลเครือข่าย เพื่อให้ชุมชนพิจารณาเลือกสถานที่ ดูงาน หรือเชื่อมเครือข่ายการเรียนรู้กับชุมชนต้นแบบ รวมทั้งข้อมูลวิทยากร

6. ประสานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้การสนับสนุนการจัดเวทีประชาคม เข้าร่วมเวทีประชาคมของชุมชน และนำแผนของชุมชนไปพิจารณาให้การสนับสนุนตามความเหมาะสมและความจำเป็น

7. ประสานเจ้าหน้าที่ของภาคีการพัฒนาในพื้นที่ เพื่อหาแนวทางการสนับสนุนกระบวนการจัดทำของแผนชุมชน และปฏิบัติงานในลักษณะของทีมสนับสนุน

ขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชน

2.3 ส่งเสริมระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.)

วัตถุประสงค์ของระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.)

1) เพื่อให้ผู้นำ กลุ่มองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และชุมชน ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองไปสู่ความเข้มแข็ง

2) เพื่อให้ภาคีการพัฒนาใช้เป็นเครื่องมือเชื่อมประสานการทำงานพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางเป็นผู้สนับสนุนในส่วนที่ไม่สามารถดำเนินการ

>> พัฒนากรมีวิธีการส่งเสริมระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.) อย่างไร

1. พัฒนากรต้องศึกษาหาความรู้เรื่องระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.) ให้เข้าใจโดยละเอียด
2. ประชาสัมพันธ์และกระตุ้นให้ ผู้นำ กลุ่มองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และชุมชน สมัครใจเพื่อเข้าสู่ระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.)
3. ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนหรือวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.) เพื่อมาให้ความรู้แก่กลุ่มบุคคลเป้าหมายที่สนใจ
4. ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การสนับสนุนการดำเนินงาน
5. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองของกลุ่มเป้าหมาย
6. ประเมินผลการพัฒนาตนเองของกลุ่มเป้าหมายเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง
7. สรุปและถอดบทเรียนเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานระยะต่อไป

3

พัฒนากรกับกิจกรรมที่ทำให้ชุมชน มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

วัตถุประสงค์

เพื่อยกระดับรายได้ของประชาชนที่มีฐานะยากจนให้สูงขึ้น โดยการสนับสนุนส่งเสริมการออม การสร้างงานสร้างอาชีพ และพัฒนาด้านการลงทุน การผลิต การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ และการประกอบการของประชาชนและกลุ่มอาชีพ ในหมู่บ้าน/ตำบล

กิจกรรมที่ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ จะดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือ

1. ส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิต
2. ส่งเสริมการสร้างงานสร้างอาชีพในชุมชน

พัฒนากรกับการทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีแนวทางดังนี้

3.1 ส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิต

วัตถุประสงค์

เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันระดมเงินออมเพื่อเป็นทุนของชุมชน สนับสนุนการพัฒนาด้านการบริหารและจัดการเงินทุนในเชิงธุรกิจ เพื่อพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตโดยยึดหลักคุณธรรมและการพึ่งตนเองเป็นฐานไปสู่สถาบันนิติบุคคล

การดำเนินงานส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิต

การดำเนินงานส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะดำเนินการ 2 ระดับ คือ

1. การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
2. การพัฒนาและยกระดับขีดความสามารถของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

1. การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

>> พัฒนากรมีวิธีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอย่างไร

ก่อนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

1. ศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้น ๆ ก่อน เพื่อทราบข้อมูลทั่วไป อันจะเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจว่าจะจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้หรือไม่ อย่างไร

2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เพื่อดูว่ามีปัญหาใดที่เร่งด่วน จะได้ทำการช่วยเหลือต่อไป ถ้าเป็นปัญหาด้านอาชีพก็ส่งเสริมอาชีพ ถ้าเป็นปัญหาด้านเงินทุนก็ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นต้น

3. พัฒนากรต้องศึกษาหาความรู้เรื่องกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้เข้าใจโดยละเอียด

4. คัดเลือกกลุ่มบุคคลเป้าหมาย ที่มีความสนใจและศรัทธาในเรื่องกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มาเข้าร่วมประชุมเพื่อเตรียมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต อาจได้จากกลุ่มประชาชนที่มีอยู่ก่อนแล้วในหมู่บ้าน ตำบล หรือผู้นำท้องถิ่นก็ได้

5. ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนหรือวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อมาให้ความรู้แก่กลุ่มบุคคลเป้าหมายที่สนใจ

การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

6. จัดประชุมแพร่ความคิด เรื่องแนวความคิด หลักการ วิธีการจัดตั้ง และประโยชน์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแก่กลุ่มบุคคลเป้าหมายที่สนใจ

7. ประเมินความสนใจ หลังจากแพร่ความคิดแล้ว ประมาณ 1 เดือน เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายได้คิดทบทวน ทำความเข้าใจกับเรื่องกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต อีกครั้ง

8. หมั่นไปพบปะ พูดคุย กับกลุ่มบุคคลเป้าหมาย เพื่อสร้างเสริมความเข้าใจให้ลึกซึ้งอีกครั้งหนึ่ง และสำรวจผู้มีความสนใจอย่างแท้จริงในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

9. นัดผู้สนใจและสมัครใจ ศรัทธาในวิธีการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แล้วประชุมจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

10. ให้คำแนะนำช่วยเหลือแก่คณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในการร่างข้อตกลง ข้อบังคับ ทะเบียนต่าง ๆ

ภายหลังการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

11. สนับสนุน ดูแล ติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่เพิ่งก่อตั้งอย่างใกล้ชิดและแสวงหากิจกรรมเพิ่มพูนความรู้แก่คณะกรรมการบริหารฯ เช่น การประชุมปรึกษาหารือ แก้ไขปัญหาร่วมกัน พาไปศึกษางานกลุ่มที่ก้าวหน้า เป็นต้น เมื่อมีปัญหาเกินขีดความสามารถ ให้รีบรายงานผู้บังคับบัญชาโดยด่วน

12. อำนวยความสะดวกในการที่กลุ่มจะติดต่อกับสถาบันเงินทุนในอำเภอ จังหวัดเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

13. เสนอแนะแนวทางให้กลุ่มนำเงินทุนของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ไปดำเนินการพัฒนาอาชีพ หรือดำเนินการอื่น ๆ ที่เห็นสมควร เช่น การจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด ร้านค้าชุมชน ยุ้งฉาง ธนาคารข้าว โรงสีข้าว ปั๊มน้ำมัน โรงงานน้ำดื่มสะอาด ลานตากผลผลิต เป็นต้น

14. ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจและสนับสนุนให้ประชาชนสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพิ่มขึ้น

2. การพัฒนาและยกระดับขีดความสามารถของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

แนวทางการพัฒนาและยกระดับขีดความสามารถของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ดำเนินการใน 4 ลักษณะ ดังนี้

1. พัฒนาคุณภาพของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
2. ส่งเสริมให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีกิจกรรมต่อเนื่อง ได้แก่
   > กิจกรรมทางธุรกิจ หรือกิจการที่ก่อให้เกิดดอกผลหรือรายได้
   > กิจกรรมด้านสวัสดิการสมาชิกและชุมชน การช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้มีรายได้น้อย
   > กิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์
3. เสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในทุกระดับ เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ฯ ระดับตำบล/อำเภอ/จังหวัด และสมาคมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
4. ส่งเสริมให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นแกนในการแก้ปัญหาสังคม โดยการจัดสวัสดิการชุมชน และเป็นแกนขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรากฐานชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านตำบล

3.2 ส่งเสริมการสร้างงานสร้างอาชีพในชุมชน

วัตถุประสงค์

เพื่อยกระดับรายได้ของประชาชนให้สูงขึ้นโดยการสนับสนุนส่งเสริมอาชีพและพัฒนาด้านการลงทุน การผลิต การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และการประกอบการของประชาชนและกลุ่มอาชีพ ในหมู่บ้าน/ตำบล

>> พัฒนากรมีวิธีการส่งเสริมการสร้างงานสร้างอาชีพในชุมชนอย่างไร

1. ศึกษาหาข้อมูลครัวเรือนยากจนในหมู่บ้านตำบล ว่ามีอาชีพอะไร ความถนัด ความต้องการประกอบอาชีพ
2. รวมครัวเรือนยากจนขึ้นเป็นกลุ่มอาชีพ
3. ฝึกอบรมให้ความรู้การบริหารจัดการกลุ่ม และการประกอบอาชีพ
4. ขอรับการสนับสนุนเงินทุนสำหรับกลุ่มอาชีพต่าง ๆ จากจังหวัด/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/องค์กรเอกชน/หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
5. ให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารแก่กลุ่มอย่างต่อเนื่อง

"start where the people are: เริ่มที่ประชาชน"

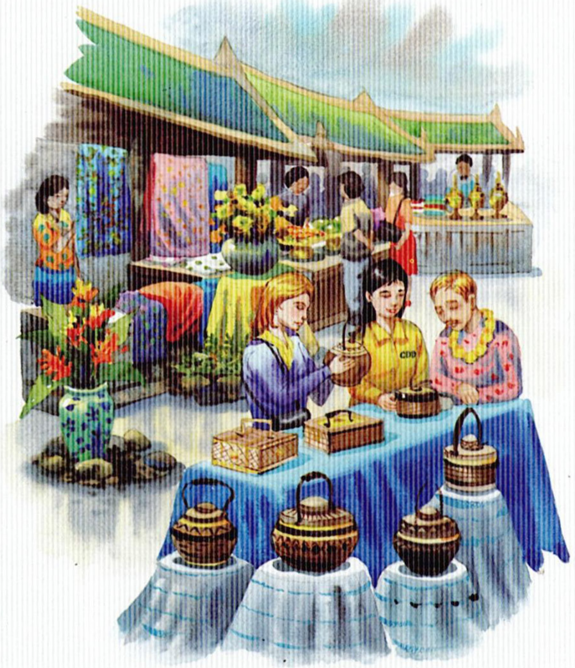

โครงการพัฒนาชุมชน หรือ กิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ เป็น...

การกระทำที่เกิดจากความคิดริเริ่มของประชาชน
จากปัญหา/ความต้องการของประชาชน
ที่ต้องการจะแก้ปัญหา หรือ
ตอบสนองความต้องการ ของประชาชนเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D 2549

“help the people to help themselves:
ช่วยประชาชนช่วยตนเอง

พักสักนิด...
เติมข้อคิดในการทำงาน

THE CIRCLE OF LIFE

THE CIRCLE OF LIFE

> Chief White Cloud

Man has a poor understanding of life.

He mistakes knowledge for wisdom.

He tries to unveil the Holy Secrets of our Father, the Great Spirit.
He attempts to impose his laws and ways on Mother Earth.
Even though he, himself, is a part of nature,
he chooses to disregard and ignore it
for the sake of his own immediate gain.
But the Laws of Nature are far stronger than those of mankind.
Man must awake at last, and learn how to understand how little time
there remains before he will become the cause of his own downfall.
And he has so much to learn. To learn to see with the heart.
He must learn to respect Mother Earth-She who has given life to everything;
to our brothers and sisters, the animals and the plants;
to the rivers, the lakes, the oceans and the winds.
He must realize that this planet does not belong to him,
but that he has to care for and maintain the delicate balance of Nature
for the sake of the wellbeing of our children and of all future generations.
It is the duty of man to preserve the earth and the creation of the Great Spirit.
Mankind is nothing but a grain of sand in the Holy Circle,
which encloses all of life.

Chief White Cloud

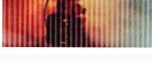

วงจรชีวิต

THE CIRCLE OF LIFE

> แปลโดย นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D.

มนุษย์มีความเข้าใจที่บกพร่องเกี่ยวกับชีวิต
เขาเข้าใจผิดคิดว่าความรู้คือปัญญา
เขาพยายามเปิดเผยความลับที่ศักดิ์สิทธิ์ของพ่อ - พระผู้เป็นเจ้า
เขาพยายามออกกฎวางระเบียบกับแม่ - พระธรณี
ทั้งที่ตัวเขาเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เขายังเลือกที่จะไม่ใส่ใจและไม่นำพามัน
เพียงเพื่อผลประโยชน์ปัจจุบันที่ได้รับ แต่กฎของธรรมชาตินั้นแรงกว่า
กฎของมนุษยชาติมากนัก มนุษย์ต้องตื่นในที่สุด และเรียนรู้ที่จะเข้าใจว่าเวลา
เหลือน้อยเพียงใด ก่อนที่เขาจะกลายเป็นเหตุของหายนะของเขาเอง
และเขาต้องเรียนรู้อีกมากมาย เรียนรู้ที่จะดูด้วยหัวใจ
เขาต้องเรียนรู้การเคารพนับถือแม่พระธรณี-ผู้ให้ชีวิตแก่สรรพสิ่ง
นับถือและให้เกียรติแก่พี่น้องชายหญิงของเรา สรรพสัตว์และพืช
ให้เกียรติและเอาใจใส่ต่อแม่น้ำ ละหาน ทะเลและสายลม
เขาต้องตระหนักว่าโลกนี้มิใช่ของเขา
หากแต่เขาต้องดูแลและรักษาสมดุลอันเปราะบางของธรรมชาติ
เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของลูกหลานและคนรุ่นต่อ ๆไปในอนาคต
มันเป็นหน้าที่ของมนุษย์ ที่ต้องอนุรักษ์คุ้มครองโลกและสรรพสิ่งที่สรรค์สร้าง
โดยพระผู้เป็นเจ้า มนุษยชาติมิได้ยิ่งใหญ่
หากเป็นเพียงเม็ดทรายเม็ดหนึ่งในวงจรอันศักดิ์สิทธิ์ที่ปิดล้อมชีวิตทั้งปวง.

หัวหน้าเมฆขาว

กรมการพัฒนาชุมชน
COMMUNITY DEVELOPMENT DEPARTMENT

> empower the community : สร้างพลังชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน
COMMUNITY DEVELOPMENT DEPARTMENT

> empower the community : สร้างพลังชุมชน

“realization of human potentiality:
ทำให้ศักยภาพมนุษย์ปรากฏเป็นจริง”

กถา วัตถุ

“facilitate development: เอื้ออำนวยการพัฒนา”

กถา วัตถุ

การทำงานพัฒนาชุมชนไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว ตำราว่าด้วยการพัฒนามีมากมาย แต่ยังไม่มีคัมภีร์เอกอุในงานพัฒนา ดังนั้น พัฒนากรจักต้องหมั่นศึกษาเพิ่มหลักธรรมแห่งการพัฒนา หมั่นฝึกฝนตนเองให้เจนจัดในกระบวนเพลงพัฒนา รวมทั้งต้องสามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือ เทคนิค วิธีการ สื่อการพัฒนา ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในส่วนของกถาวัตถุนี้ได้นำเสนอ เทคนิคการทำงานกับประชาชน เครื่องมือในการพัฒนา และตัวอย่างแบบฟอร์มต่าง ๆ เพื่อให้พัฒนากรสามารถเลือกนำไปใช้ได้ ดังนี้

1. การ "กระตุ้นความคิด-สร้างจิตสำนึก"
2. เครื่องมือส่งเสริมการมีส่วนร่วม
3. การทำงานเป็นทีม
4. เครื่องมือควบคุมเป้าหมายและผลงานของพัฒนากร : Scoreboard
5. การจัดการความรู้
6. ตัวอย่างทะเบียนประวัติผู้นำชุมชน

1

การ “กระตุ้นความคิด-สร้างจิตสำนึก”

การ “กระตุ้นความคิด-สร้างจิตสำนึก” เป็นเทคนิคการทำงานกับประชาชน เพื่อให้ประชาชนตระหนักในคุณค่าของตนเอง สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองได้ สามารถสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม และสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นได้

การ “กระตุ้นความคิด-สร้างจิตสำนึก” จะแบ่งสาระสำคัญออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เกี่ยวกับการกระตุ้นความคิดและส่วนที่เกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึก

1.1 การสนทนาเพื่อ “กระตุ้นความคิด”

การสนทนาเพื่อ “กระตุ้นความคิด” คือ การซักถามที่เป็นธรรมชาติเพื่อให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นออกมา และ พัฒนากรทำหน้าที่สรุปประเด็นและป้อนคำถามให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่จะสนทนากัน

ลักษณะการสนทนาเพื่อกระตุ้นความคิด

พัฒนากรจะเป็นผู้ตั้งคำถามที่เป็นระบบ อันจะนำไปสู่คำตอบที่ถูกต้องชัดเจน ลักษณะของคำถามควรเปิดกว้างให้โอกาสผู้ตอบได้ใช้ความคิดก่อนจะตอบ มิใช่ ถามด้วยคำถาม “นำ” หรือคำถามที่บีบบังคับให้ผู้ตอบเห็นคล้อยตาม คำถามที่เป็นระบบและเกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่เท่านั้นที่จะทำให้ความคิดของผู้ตอบพรั่งพรูไปสู่จุดหมาย ดังนั้น การตั้งคำถามจึงต้องชัดเจน เว้นระยะให้ผู้ตอบมีโอกาสเค้นความคิดออกมา

>> ตัวอย่างคำถามให้คิด

“หมู่บ้านเรามีปัญหาอะไรบ้าง”

“ปัญหาเหล่านั้นใครควรที่จะคิดแก้ไขก่อนคนอื่น”

“เพราะอะไร?”

>> ตัวอย่างคำถามนำ

“หมู่บ้านเรามีปัญหาเรื่องความยากจนใช่ไหม”

“อช. จะต้องเชื่อว่าชาวบ้านสามารถพัฒนาได้ใช่ไหม”

“คำถามนำ” บางครั้งเท่านั้นที่จำเป็นต้องใช้ เมื่อ

ก. ย้ำความเข้าใจในเรื่องที่ผ่านมาแล้ว

ข. เป็นคำถามที่ทุกคนตอบได้โดยไม่มีข้อโต้แย้ง

ค. ประหยัดเวลา/เพื่อรวบรัดประเด็น

>> ตัวอย่างคำถามที่เป็นระบบ

"ในการทำงานกับชาวบ้าน ท่านอยากให้ชาวบ้านศรัทธายอมรับในตัวท่านบ้างไหม"

"เพื่ออะไร"

"เมื่อเราอยากให้ชาวบ้านยอมรับเรา แล้วคิดว่าชาวบ้านเขาอยากให้ท่านยอมรับเขาไหม"

"เพราะอะไร"

"เมื่อเป็นอย่างนี้ ท่านควรจะมีความเชื่อมั่น มีศรัทธาในตัวชาวบ้านอย่างไรบ้าง"

กฎ 7 ข้อ แห่งการสนทนาเพื่อกระตุ้นความคิด

จงประดับรอยยิ้มบนใบหน้า เพื่อสร้างบรรยากาศให้อบอวลไปด้วยมิตรภาพและอบอุ่นเป็นกันเอง แล้ว

1) ดำรงตนเป็นคนช่างถาม ด้วยคำถามที่เป็นระบบเกาะกันเป็นลูกโซ่ มีเสน่ห์ชวนตอบ

2) คำถามต้องชัดเจนประเด็นต้องแม่นยำและเปิดกว้างให้ผู้ตอบได้ใช้ความคิด

3) ควรเลี่ยงคำถามนำ หรือคำถามที่มีคำตอบเพียง ใช่/ไม่ใช่

4) เว้นระยะให้มีเวลาคิด อย่ารีบตั้งคำถามใหม่

5) ขณะถามให้กวาดสายตาไปให้ทั่ว เพื่อสำรวจว่าชาวบ้านสนใจฟังหรือไม่ ถ้าไม่สนใจหรือใกล้จะหลับให้ทบทวนคำถามใหม่

6) ถ้าต้องการให้ใครคนใดคนหนึ่งตอบเป็นกรณีพิเศษ ใช้เพียงสายตาและรอยยิ้มหรือเดินเข้าไปใกล้เป็นการเชิญชวนให้ตอบแทนการเรียกชื่อ

7) ชมเชยอย่างจริงใจทุกครั้งที่ชาวบ้าน ตอบ น้ำหนักการชมเชยควรลดหลั่นตามความถูกต้องของคำตอบ เช่น

“เยี่ยม”
“ยอด”
“แจ๋ว”
“ครับ...ขอบคุณ”

1.2 การวิสาสะเพื่อ “สร้างจิตสำนึก”

เมื่อชาวบ้านได้รับการกระตุ้นและแสดงความคิดเห็นออกมาแล้ว ขั้นต่อไปที่ต้องกระทำควบคู่กันไป ก็คือ การสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านยอมรับกระบวนการพัฒนาและมีความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของหรือมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการแก้ไขปัญหาส่วนตัวหรือปัญหาส่วนรวม

การสร้างจิตสำนึกหรือสร้างความรู้สึกร่วมกันในกระบวนการฝึกอบรมนั้นนับเป็นศาสตร์อันลึกล้ำ และเป็นศิลป์อันแนบเนียน เช่น

1. ปรบมือดัง ๆ ประมาณ 10 ครั้ง เพื่อ
   1) เป็นรางวัลสำหรับผู้ตอบถูก/ผู้กล้าหาญ
   2) เพิ่มความมั่นใจให้ผู้ตอบ
   3) สร้างแรงจูงใจแก่ผู้อื่นให้อยากตอบบ้าง
   4) สร้างธรรมเนียมให้นำไป “ให้กำลังใจ” (เชียร์) ชาวบ้านต่อไป
   5) แท้ที่จริง ก็เป็นการปลุกให้ “ตื่น” จากการ “หลับไหล” ด้วย
2. ทวนคำตอบที่ถูกต้องแล้วถามคนอื่น ๆ ว่า เห็นด้วยหรือไม่ ถ้าเห็นด้วย ให้นำเขียนบนกระดานดำและนำปรบมือเป็นรางวัล เพื่อ
   1) ให้เกียรติและยอมรับความคิดเห็นที่ถูกต้องของผู้ตอบ
   2) ตอกย้ำความเข้าใจของคนอื่น ๆ
   3) กระตุ้นให้คนอื่น ๆ อยากแสดงความคิดเห็นบ้าง
   4) เพิ่มความมั่นใจแก่ผู้ตอบมากขึ้น
   5) สร้างธรรมเนียม “การยอมรับความคิดเห็น” ซึ่งกันและกัน

3. แจกกระดาษชิ้นเล็กให้เขียน เพื่อ

1) ให้ทุกคนระดมความคิดอย่างเต็มที่ โดยการเขียนคำตอบสั้น ๆ ในแผ่นกระดาษแผ่นละ 1 คำตอบ

2) แต่ละคนอ่านดัง ๆ ให้ที่ประชุมฟังหรือพัฒนากรเขียนสรุปบนกระดาน

3) แบ่งกลุ่ม นำผลการเขียนมาอภิปรายภายในกลุ่มย่อยแล้วสรุปเป็นมติกลุ่ม

4) แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนอภิปรายตามมติ

5) พัฒนากรผู้ดำเนินการช่วยสรุปผลทุกกลุ่มให้ที่ประชุมฟังแล้วถามขอความเห็นชอบเพื่อถือเป็นมติ หรือความเห็นร่วมกันของผู้เข้ารับการอบรมทั้งหมด

4. การให้กำลังใจ (เชียร์)

เมื่อผู้เข้าอบรมตอบถูกประเด็น ตรงเป้า พัฒนากรผู้ดำเนินการต้องรีบเชียร์ด้วยคำพูดที่แสดงความชื่นชมอย่างจริงใจ เช่น

"แหม...เยี่ยมเลย"
"ยอด...ยอดมาก"
"แจ๋ว ค่ะ"
"ขอบคุณค่ะ"
ฯลฯ

พร้อมทั้งย้ำ ด้วยการปรบมือ โดยการเชิญชวนว่า

"ปรบมือดัง ๆ ให้พี่...สัก 10 ที ดีไหมครับ"

และด้วยการเขียนบนกระดาน โดยอาจกล่าวว่า

"ที่พี่ว่าเมื่อกี้นี้ แจ๋วมาก ถ้าผมจะขอเขียนไว้บนกระดานพี่จะอนุญาตไหมครับ"

"ขอชื่อพี่ใส่ไปด้วยนะครับ"

ทั้งนี้ เพื่อ

1) ผู้ตอบเกิดความภูมิใจและมั่นใจที่จะตอบครั้งต่อไป

2) กระตุ้นให้คนอื่น ๆ อยากได้คำชมบ้าง

3) ปลุกสติให้ทุกคนตื่นตัวอยู่เสมอ

อนึ่ง "การให้กำลังใจ" (เชียร์) นี้ พัฒนากรผู้ดำเนินการแต่ละคนต่างมี "ลูกเล่น" หรือ สไตล์ เฉพาะตัว สามารถใช้ตามถนัดและเหมาะสม แต่ทุกสไตล์ย่อมต้องจริงใจไม่เสแสร้งและให้เกียรติ

5. การรักษาหน้า

บ่อยครั้งที่ผู้เข้าอบรมอาจจะตอบผิดหรือตอบออกนอกประเด็น พัฒนากรผู้ดำเนินการไม่ควรทำลายความตั้งใจที่จะแสดงออกของเขา หากแต่ต้องถนอมน้ำใจเพื่อไม่ให้เขาเสียหน้า ที่ตอบผิดโดยใช้คำพูดว่า

"แหม...พี่มาลึกซึ้งเลยนะ ขอไว้ก่อนได้ไหม"

"ที่พี่ว่ามาน่าสนใจ คนอื่นมีความเห็นอย่างไรบ้าง"

"พี่ไปไกลกว่าพวกเราเยอะเลย ขอเก็บไว้ก่อนได้ไหม คิดว่าพรรคพวกอาจจะตามไม่ทัน"

"ลึก ๆ กว่านี้มีอะไรอีกไหม"

ในกรณีที่คำตอบของผู้เข้าอบรมค่อนข้างจะอันตราย หากปล่อยให้คนอื่น ๆ ตอบโต้แล้วจะลุกลามยืดเยื้อหรือเกิดสับสน พัฒนากรผู้ดำเนินการอาจจะทำเป็นไม่ได้ยินเสียก็ได้ (ถ้าจำเป็น) เพื่อหลีกเลี่ยงการทำลายบรรยากาศการฝึกอบรม แต่ถ้ามีการตอบตีรวน หรือแสดงความเห็นออกนอกลู่นอกทาง "โดยเจตนา" อาจใช้มาตรการสุดท้าย คือ

ก) โยนลูกให้ผู้เข้าอบรมคนอื่น ๆ ตอบโต้ โดยถามว่า "พี่ ๆ เห็นว่าอย่างไร"

ข) ใช้คำพูดที่สุภาพว่า "แหม...พี่มาลึกเลยนะ ขอเก็บไว้ก่อนได้ไหม"

ค) พักการฝึกอบรมชั่วคราว แล้วเปลี่ยนประเด็นสนทนา

ง) พัฒนากรผู้ดำเนินการเข้าคุยกับผู้ตีรวนด้วยท่าทีเป็นมิตร เพื่อทำความเข้าใจเป็นการส่วนตัว

6. การสร้างความสัมพันธ์

เพื่อให้การดำเนินการฝึกอบรมราบรื่นและมีประสิทธิภาพมากที่สุด พัฒนากรผู้ดำเนินการไม่ควรมองข้ามสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. การศึกษาประวัติผู้เข้าอบรม เพื่อ

ก) ทราบภูมิหลังผู้เข้าอบรมว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร อายุ การศึกษา แนวความคิด ประสบการณ์ เพื่อง่ายต่อการประเมินผล/ติดตามผล

ข) ผู้เข้าอบรมจะได้ภูมิใจว่า พัฒนากรผู้ดำเนินการให้ความสนใจผู้เข้าอบรมทุกคนอย่างเสมอหน้า

ค) พัฒนากรผู้ดำเนินการสามารถประเมินบุคคลและสถานการณ์ได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

ง) พัฒนากรผู้ดำเนินการสามารถคาดการณ์หรือวางแผนการแก้ปัญหาได้

2. การพูดคุยในสิ่งที่ผู้เข้าอบรมภูมิใจ เพื่อ

ก) กระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมอยากแสดงออกเพิ่มขึ้น โดยการพูดคุยสิ่งที่ตนภูมิใจ

ข) ให้ผู้เข้าอบรมทราบและภูมิใจว่าพัฒนากรผู้ดำเนินการก็ทราบและภูมิใจใน ผลงานของผู้เข้าอบรมเช่นกัน

ค) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตัวเองแก่ผู้เข้าอบรม

3. การพูดคุยระหว่างพัก เพื่อ

ก) สร้างความคุ้นเคยเป็นการส่วนตัว

ข) สอดแทรกและสอบถามความคิดเห็นส่วนตัวเพิ่มเติมจากที่อบรม

ค) ลดปัญหาความกดดันบางประการที่เกิดขึ้น

2
เครื่องมือส่งเสริมการมีส่วนร่วม

พัฒนากรมีความจำเป็นที่ต้องมีเครื่องมือเพื่อช่วยในการศึกษาชุมชน การเรียนรู้ถึงสภาพที่แท้จริงของชุมชน ให้มีข้อมูลที่ถูกต้องและผลักดันการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของตน เครื่องมือดังกล่าวมีมากมายหลากหลายชนิด พัฒนากรต้องรู้จักเลือกหยิบมาใช้ให้เหมาะสมกับ เวลา โอกาส สถานการณ์ โดยมีตัวอย่างเครื่องมือส่งเสริมการมีส่วนร่วม ดังนี้

เทคนิค/วิธีการ	การศึกษาชุมชน	การวางแผน	การปฏิบัติ	การติดตามประเมินผล	ทำเมื่อไหร่
1) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document review)	/				> หลังจากกำหนดหัวข้อหรือประเด็นที่จะศึกษาหรือต้องการเรียนรู้จากชุมชน แต่ต้องทำก่อนที่ทีมงานจะเดินทางเข้าหมู่บ้าน
2) การระบุประเด็นหลักและการใช้เครื่องชี้วัดหลัก (Identification of Key areas and use of Key Indicators)	/				> ก่อนเดินทางเข้าหมู่บ้านและในช่วงแรกที่จะเริ่มทำงานเพื่อระบุเรื่องสำคัญที่จะหาข้อมูล

เทคนิค/วิธีการ	การศึกษาชุมชน	การวางแผน	การปฏิบัติ	การติดตามประเมินผล	ทำเมื่อไหร่
3) การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured Interview)	/	/	/		> ทันทีที่ทราบแล้วว่าจะเก็บข้อมูลเรื่องอะไร
4) การสังเกตการณ์ (Observation techniques)	/				> เวลาใดก็ได้ระหว่างที่พักอยู่ในชุมชน ทำได้ทั้งกลางวันกลางคืน ช่วงต้น กลาง หรือท้ายระยะเวลาที่ศึกษาชุมชน
5) การทำแผนที่หมู่บ้าน (Village map)	/	/	/		> เมื่อมีความคุ้นเคยกับชาวบ้านพอสมควร หรือหลังจากทำการ สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างไปบ้างแล้ว
6) แผนผังเวนน์ (Venn Diagram)					> เมื่อพบว่าปรากฏการณ์หรือปัญหา วิเคราะห์ให้ทราบถึงสาเหตุของปัญหาหรือเบื้องหลังของปรากฏการณ์รวมทั้งแนวทางที่จะแก้ไขต้องทราบถึงความสัมพันธ์และการติดต่อกันตรงกันระหว่างบุคคล/องค์กรกับบุคคล/องค์กรอื่นที่มีผลกระทบหรือมีความสำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจ
7) ปฏิทินตามฤดูกาล (Seasonal calendar)	/	/	/		> หลังจากการสัมภาษณ์ และพบว่าปัญหาของชุมชน/องค์กร น่าจะเกี่ยวข้องกับการจัดสรรเวลาหรือความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมต่าง ๆ ในรอบปี หรือเมื่ออยากจะทราบหรือต้องการให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันว่าชาวบ้านใช้เวลาแต่ละปีให้กับกิจกรรมอะไรมากที่สุด

เทคนิค/วิธีการ	การศึกษาชุมชน	การวางแผน	การปฏิบัติ	การติดตามประเมินผล	ทำเมื่อไหร่
8) การวิเคราะห์ภาคตัดขวาง (Transect)	/	/	/	/	> ระหว่างอยู่ในชุมชนช่วงต้น เมื่อต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทรัพยากรธรรมชาติ โครงสร้างพื้นฐาน และสภาพแวดล้อมของชุมชน
9) แผนผังการถ่ายเททรัพยากรชีวภาพ (Bio-resource flow)	/	/	/	/	> เมื่อได้ข้อมูลในภาพรวมของหมู่บ้านแล้ว และต้องการกระตุ้นให้ครัวเรือนเรียนรู้ระบบการพึ่งพากันโดยธรรมชาติ ของพืชและสัตว์ ซึ่งจะทำให้ครัวเรือนสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการลงทุนเพื่อการผลิต
10) แผนผังการถ่ายเททรัพยากรระหว่างหมู่บ้าน (Village resource flow)	/	/	/	/	> เมื่อได้ข้อมูลในภาพรวมของหมู่บ้านแล้วและต้องการกระตุ้นให้ชาวบ้านร่วมกันพัฒนา ระบบการผลิต เพื่อการพึ่งตนเอง ลดความเสียเปรียบในเชิงธุรกิจและยกระดับฐานะเศรษฐกิจของชุมชนในภาพรวม
11) เมตริกคะแนน (Matrix ranking)	/	/	/		> เมื่อต้องการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา หรือแนวทางแก้ไขปัญหา หรือต้องมีการตัดสินใจเลือกที่จะดำเนินการบางอย่างกับสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดของชุมชน
12) เมตริกคะแนนแหล่งข้อมูลข่าวสาร (Matrix scoring of information source)	/	/	/	/	> เมื่อต้องการทราบว่าแหล่งข้อมูลข่าวสารความรู้ที่สำคัญสำหรับชาวบ้านคือแหล่งใด

เทคนิค/วิธีการ	การศึกษาชุมชน	การวางแผน	การปฏิบัติ	การติดตามประเมินผล	ทำเมื่อไหร่
13)แผนผังใยแมงมุม (Spider diagram)	/	/	/	/	> เมื่อต้องการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรโดยการปรับปรุงโครงสร้างและระบบงานขององค์กร
14)แผนที่ความคิด (Mind map)	/	/	/		> ใช้กับทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความคิดการฟื้นความทรงจำ การวางแผน การใช้ความคิดเชิงสร้างสรรค์หรือใช้แสดงความเชื่อมโยงให้ที่ประชุมเห็นภาพชัดเจนขึ้น
15)A-I-C (Appreciate Influence Control)	/	/	/	/	> รวมแนวคิดของแต่ละคนโดยการอภิปรายหรือการเขียนและเป็นสื่อแสดงถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของภาพร่วมกันและการมีส่วนร่วมในการสร้างกรอบความคิดตามภาพของกลุ่ม
16)PRA (การประเมินสภาวะชนบทแบบมีส่วนร่วม) (Participatory rural appraisal)	/	/	/	/	> เปิดโลกทัศน์ของคนในชุมชนเป็นกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน การค้นพบแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาชุมชน รวมถึงการพัฒนาคนและชุมชน
17)PAR (การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม)	/	/	/	/	> เมื่อต้องการเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าศึกษาหาสาเหตุ ปัญหาของชุมชนเพื่อร่วมกันวิเคราะห์วางแผนดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เบาบางลง

3
การ "ทำงานเป็นทีม"

การทำงานพัฒนาชุมชน ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน ไม่อาจเกิดขึ้นได้จากผลงานของพัฒนากรเพียงคนเดียว แต่จะต้องมาจากความร่วมมือร่วมใจและการทำงานร่วมกันเป็นทีมของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นทีมงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ทีมงานตำบลซึ่งประกอบไปด้วยภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ข้าราชการจากส่วนราชการต่าง ๆ ที่ทำงานกับชุมชน แกนนำชุมชน องค์กรชุมชนและเครือข่าย

>> การทำงานเป็นทีมมีขั้นตอนอย่างไร

การทำงานเป็นทีมมีขั้นตอนง่าย ๆ ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของการทำงาน

2. รวบรวมข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง ใช้การตรวจสอบปัญหาของงานและรวบรวมรายละเอียดที่ต้องใช้ก่อนลงมือทำงาน

3. กำหนดงาน คือรู้ว่าจะต้องทำอะไร กำหนดให้ชัดเจนเป็นข้อ ๆ และมีการแบ่งงานกันตามความสามารถและความถนัดของแต่ละคน

4. วางแผน กำหนดทางเลือกที่จะปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ไว้หลาย ๆ ทาง หาข้อดีและข้อเสียของแต่ละทางเลือกและเปรียบเทียบกัน เลือกเอาทางเลือกที่ดีที่สุดมาวางแผนปฏิบัติและปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

5. ทบทวนผลการดำเนินงาน เมื่องานเสร็จแล้วสรุปผลและพิจารณาใหม่ว่างานที่ทำไว้ได้ผลดีเพียงใด ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อจะได้ข้อคิดในการปฏิบัติงานครั้งต่อ ๆ ไปให้ดีขึ้น

>> การทำงานเป็นทีมมีหลักปฏิบัติอย่างไร

การที่จะทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ หัวหน้าทีมและทุกคนในทีมงานต้องยึดหลักปฏิบัติต่อไปนี้

1. ทีมต้องมีอุดมการณ์ที่แน่นอน ซึ่งสมาชิกทุกคนยอมรับ
2. ถือความถูกต้องซึ่งไม่จำเป็นจะต้องถูกใจ
3. ประนีประนอมโดยมีน้ำใจของความร่วมมือเพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน
4. ให้อภัยซึ่งกันและกัน
5. อย่าพยายามเอาเปรียบกัน
6. ถือว่าทุกคนมีความสำคัญเท่ากัน
7. เคารพในสิทธิและเสรีภาพส่วนตัวของผู้อื่น
8. อย่าเด่นแต่คนเดียว ต้องเด่นทั้งทีม
9. ถือว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นของธรรมดา
10. เมื่อมีปัญหาหรือไม่พอใจอะไรอย่าเก็บไว้ หรือนำไปพูดลับหลัง แต่ให้นำปัญหานั้นมาพูดกันให้เข้าใจ
11. รู้จักแบ่งงานและประสานงานกัน
12. มีความคิดเป็นอิสระในการทำงานพอสมควร
13. ต้องปฏิบัติตามกฎหรือระเบียบของทีมอย่างเคร่งครัด
14. ยอมรับผิดเมื่อทำผิด
15. เมื่อมีการขัดแย้งกันในกลุ่มให้ถือว่าเป็นการมองปัญหาคนละด้าน

4

เครื่องมือควบคุมเป้าหมายและผลงานของพัฒนากร : Scoreboard

เครื่องมือควบคุมเป้าหมายและผลงานของพัฒนากร: Scoreboard หมายถึง ตารางคะแนนเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานของพัฒนากรแต่ละคนกับเป้าหมายที่กำหนด เพื่อให้เห็นว่าใครทำอะไรได้ผลงานเท่าใด

>> เครื่องมือควบคุมเป้าหมายและผลงานของพัฒนากร: Scoreboard มีประโยชน์อย่างไร

เครื่องมือควบคุมเป้าหมายและผลงานของพัฒนากร: Scoreboard มีประโยชน์ดังนี้

> เห็นภาพรวมของเป้าหมายที่สำคัญของทีมและของแต่ละคน
> สื่อสารและนำสู่ข้อตกลงร่วมกันของทีม
> ควบคุมเป้าหมายและผลงานของทีม
> กระตุ้นให้เกิดการแข่งขันในการทำงานอย่างสร้างสรรค์
> แสดงให้เห็นผลงานปัจจุบันซึ่งช่วยให้เราสามารถปรับปรุงแก้ไขได้ทันทีเพื่อทำให้ผลงานดีขึ้น
> เพื่อความโปร่งใสในการประเมินผลการปฏิบัติงานของพัฒนากร

ตัวอย่าง :

ตารางควบคุมเป้าหมายและผลงานของพัฒนาการ
อำเภอ................ จังหวัด....................... ประจำปี

ชื่อ-สกุล	เป้าหมาย	จำนวน	ต.ค.-มี.ค.		เม.ย.-ก.ย.		คะแนนรวม
			ผลงาน	คะแนน	ผลงาน	คะแนน	
นายคิดดี	1. จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์	3 กลุ่ม	1 กลุ่ม	3	2 กลุ่ม	6	35
	2. ส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุข	5 หมู่บ้าน	เตรียมความพร้อม	1	5 หมู่บ้าน	25	
นางตั้งใจ	1. ยกระดับกลุ่มออมทรัพย์ฯ	1 กลุ่ม	1 กลุ่ม	3	-	-	13
	2. สร้างความเครียดเยาวชน	3 ตำบล	เตรียมความพร้อม	1	3 ตำบล	9	
น.ส.รักดี	1. เพิ่มขีดความสามารถ กพสม./กพสต.	14 หมู่บ้าน 3 ตำบล	14 หมู่บ้าน	3	3 ตำบล	9	25
	2. ส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุข	3 หมู่บ้าน	1 หมู่บ้าน	3	2 หมู่บ้าน	10	

คนจะทำงานแตกต่างไปจากเดิม... หากเขาเก็บคะแนนไปด้วย

>> Scoreboard มีขั้นตอนในการจัดทำอย่างไร

ประชุมเพื่อจัดทำตารางควบคุมเป้าหมายและผลงานของพัฒนากร : Scoreboard มีขั้นตอนดังนี้

1. ทบทวนเป้าหมายของกรมการพัฒนาชุมชน
2. กระจายเป้าหมายของกรมฯ ไปสู่เป้าหมายของทีม และเป้าหมายของบุคคล
3. ร่วมกันพิจารณากำหนดเกณฑ์การให้คะแนนเป้าหมาย โดยควรพิจารณาจาก คุณภาพของงานตามหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชน ประโยชน์ที่ได้รับ ความยั่งยืน ความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น
4. กำหนดเป้าหมายของบุคคล และให้คะแนนเป้าหมายตามเกณฑ์ที่กำหนดตามข้อ 3
5. ร่วมกันกำหนดวิธีการวัดผลงานและห้วงเวลาการวัดผลงาน เช่น วัดผลงานทุกเดือน ทุกสามเดือน ทุกหกเดือน เป็นต้น
6. จัดทำตารางควบคุมเป้าหมายและผลงานดังตัวอย่าง. ในหน้า 214 โดยตารางคะแนนควรมีองค์ประกอบสำคัญคือ เป้าหมายของทุกคน ผลงานที่ปฏิบัติได้ และคะแนนที่ได้รับ
7. ให้คะแนนผลงานตามเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด
8. นำผลคะแนนมาใช้พิจารณาความดีความชอบ

> มนุษย์ถูกสร้างขึ้นมาให้ทำงานได้อย่างดีเลิศทีละหนึ่งอย่างเท่านั้น

> ความสำเร็จของงานมิใช่ขึ้นอยู่กับจำนวนเป้าหมายแต่ขึ้นอยู่กับหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชน

>> Scoreboard ควรมีลักษณะอย่างไร

Scoreboard ควรมีลักษณะดังนี้

- เข้าถึงได้ง่าย > อยู่ในบริเวณที่สมาชิกทีมเห็นได้บ่อย ๆ
- เห็นได้ชัดเจน > เป้าหมายสำคัญของทีมและของแต่ละคนรวบรวมไว้ในที่เดียวกันในลักษณะที่สร้างพลังใจต่อทีม
- เชื่อมประสาน > ดึงดูดความสนใจของทีม
- สะดวก > ง่ายต่อการใช้
- กระชับ > พูดถึงเป้าหมาย และผลงานของแต่ละคน

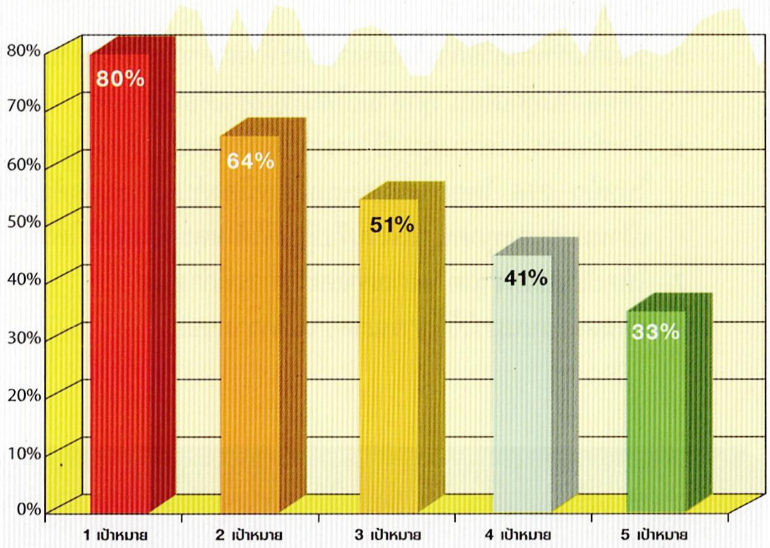

ความเป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ได้อย่างดีเลิศ

5
การจัดการความรู้

การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการเรียนรู้และการบริหารจัดการ เพื่อให้ "คน" นำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้นการจัดการความรู้จึงเป็นเครื่องมือพัฒนาการทำงานของพัฒนากรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ให้คิดเป็น ทำเป็น

ความรู้ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1 ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่ผ่านการสะสม รวบรวม เรียนรู้และพัฒนาเป็นวิทยาการ ทฤษฎี และมีการบันทึกและเผยแพร่ในเอกสารและสื่อต่าง ๆ เป็นความรู้ที่บันทึกและมองเห็นอย่างชัดเจน

2. ความรู้ที่แฝงเร้น (Tacit Knowledge) หมายถึง ภูมิปัญญา ทักษะ ความคิด พรสวรรค์ เป็นประสบการณ์ที่ได้จากการปฏิบัติอยู่ในหัวคน เป็นความรู้ที่ฝังลึกซ่อนเร้น

ความรู้ที่พัฒนากรควรเลือกมาจัดการ มี 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ความรู้ของพัฒนากรที่ใช้ในการปฏิบัติงาน หรือ ความรู้ที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชน

2. ความรู้ของชาวบ้านที่พัฒนากรควรนำมาจัดการ หรือช่วยชาวบ้านจัดการ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชน การแก้ปัญหาของชุมชน เป็นต้น

องค์ประกอบหลักในการจัดการความรู้ แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ทิศทางของการจัดการความรู้หรือวิสัยทัศน์ (Knowledge Vision) คือ เป้าหมายของการจัดการความรู้ (จัดการความรู้เพื่ออะไร)

ส่วนที่ 2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) เป็นหัวใจและเป็นส่วนที่ยาก ต้องทำให้เกิดบรรยากาศในการแลกเปลี่ยน ทำให้คนมีใจยินยอมและพร้อมที่จะแบ่งปันและเรียนรู้ร่วมกัน

ส่วนที่ 3 คลังความรู้ (Knowledge Assets) เป็นชุดความรู้ที่เก็บสะสมไว้เป็นคลังความรู้หรือขุมความรู้ โดยจัดแบ่งหมวดหมู่ให้เป็นระบบเพื่อสะดวกในการเรียกใช้ มีการระบุแหล่งข้อมูลและชื่อบุคคลอ้างอิง ซึ่งสามารถใช้ ICT มาช่วยในการจัดการและใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนที่ทรงพลัง

รูปแบบการจัดการความรู้

1. วิธีปฏิบัติที่ได้ผล (Best Practice)

เป็นกิจกรรมกลุ่มสร้างสรรค์ที่มีอยู่แล้ว โดยจัดการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีผู้ทรงคุณวุฒิหรือวิทยากรช่วยกระตุ้น และตั้งคำถามเพื่อให้กลุ่มเหล่านั้นนำเสนอกิจกรรมของตนอย่างมีชีวิต ชีวา และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ทรงพลัง อาจใช้คำถามตัวอย่าง เช่น

> มีใครหรือเหตุการณ์ใดที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการพัฒนางานจนเกิดเป็น best practice อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ในช่วงเวลาของการพัฒนาดังกล่าวใครบ้างเข้ามามีส่วนร่วม ร่วมอย่างไร เกิดกระบวนการอะไรบ้างที่เป็นปัจจัยสำคัญนำไปสู่ความยากลำบากหรืออุปสรรคที่ต้องเผชิญคืออะไรบ้าง ผ่านมาได้อย่างไร ด้วยวิธีการใดหรือมีปัจจัยสนับสนุนอะไรอีกบ้าง

> ใช้ความรู้อะไรบ้างในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว เอาความรู้เหล่านั้นมาจากไหน

> มีแผนจะทำให้ดียิ่งขึ้นอย่างไร ต้องการความช่วยเหลืออะไรบ้าง
> คิดว่ามีหน่วยงานใดบ้างที่น่าจะเรียนรู้จากกิจกรรมของกลุ่ม
> มีความรู้อะไรบ้างที่พร้อมจะแลกเปลี่ยนกับเพื่อนร่วมงานในหน่วยงานหรือหน่วยงานอื่น

2. การถอดบทเรียนการเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After Action Review : AAR)

เพื่อมุ่งปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน AAR เป็นการวิเคราะห์บทเรียน เป็นการวิเคราะห์หลังปฏิบัติการ เป็นการเรียนรู้ระหว่างทำงาน เป็นการถอดบทเรียนจากการปฏิบัติ คำถามที่ใช้สำหรับ AAR ประกอบด้วยชุดคำถามหลัก คือ

> สิ่งที่คาดว่าจะได้รับจากการทำงานคืออะไร
> สิ่งที่เกิดขึ้นจริงคืออะไร
> ทำไมจึงแตกต่างกัน
> สิ่งที่ได้เรียนรู้และวิธีการลด หรือแก้ปัญหาความแตกต่างคืออะไร

3. การจัดกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Assist)

เป็นรูปแบบการใช้วิธีการล้อมวงพูดคุยกันเป็นหลัก ก่อให้เกิดบรรยากาศที่เป็นกันเอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประสบการณ์ของตนเอง ไม่มีผิด ไม่มีถูก ทุกคนสามารถเล่าประสบการณ์หรือเรื่องราวได้อย่างอิสระ โดยมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน

4. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

เป็นการจัดการความรู้ด้วยเพราะเน้นการสร้างความรู้ (Generation of Knowledge) สร้างพลังในการเปลี่ยนแปลง (Empowerment) และสร้างคน (Education Tools)

5. การถอดบทเรียนด้วยวงจรปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน (Spiral Model)

โดยมีเป้าหมายของกิจกรรมที่ต้องการบรรลุ เริ่มด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์ ณ จุดเริ่มต้นเพื่อกำหนดทางเลือกและ ตัดสินใจวางแผน ลงมือปฏิบัติตามแผน สุดท้ายสรุปประเมินผลที่ได้หรือบทเรียนแล้วนำกลับไปวิเคราะห์สถานการณ์ ตัดสินใจวางแผน ลงมือปฏิบัติ สรุปทำต่อเนื่องกันไปจนกว่าจะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยทุกครั้งต้องมีการจดบันทึกการปฏิบัติไว้ทุกขั้นตอน

6. สุนทรียสนทนา (Dialouge)

เป็นการสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ มีหัวข้อหรือประเด็นที่จะพูดคุย จำเป็นต้องกำหนดเวลาสำหรับการพูดคุย หรือกฎและกติกาในการฟัง โดยให้ฟังด้วยความตั้งใจ ฟังด้วยความเข้าใจ และฟังโดยไม่พูดแทรก

ตัวอย่างทะเบียนประวัติผู้นำชุมชน :

ทะเบียนประวัติ ผู้นำชุมชนตำบล......................

ชื่อ-สกุล......................................เลขประจำตัวประชาชน................................

อายุ.........ปี เกิดวันที่..........เดือน.....................พ.ศ...........

ที่อยู่ปัจจุบันเลขที่..........หมู่ที่..........ชื่อบ้าน................ตำบล....................

อำเภอ.....................จังหวัด...........................รหัสไปรษณีย์......................

โทรศัพท์...............................

ภูมิลำเนาเดิม บ้าน.........ตำบล.........อำเภอ............จังหวัด................

สภานภาพ โสด แต่งงานแล้ว หย่าร้าง แยกกันอยู่

คนในครอบครัว จำนวน..............คน ชาย..............หญิง..............คน

อาชีพหลัก................................อาชีพรอง..

ฐานะทางเศรษฐกิจ ยากจน ปานกลาง ร่ำรวย

ความสามารถพิเศษ(จุดเด่น)...

ข้อบกพร่อง(จุดด้อย)...

อุปนิสัย ชอบ...

ไม่ชอบ...

ญาติพี่น้องในหมู่บ้าน ญาติพี่น้องนอกหมู่บ้าน

1. .... 1. ....

2. .... 2. ....

เพื่อนสนิท

1. .... 2. ....

คนที่เคารพนับถือ หรือ มีอิทธิพลต่อเขามากที่สุด

1. .... 2. ....

ทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อเขา

....

....

คำที่ควรรู้

กถาพัฒนากร	เรื่องของพัฒนากร
กถามุข	คำนำ
กถาวัตถุ	ภาคผนวก
ค่านิยม	เกณฑ์ที่คนในองค์การใช้ประกอบการตัดสินใจว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เพื่อผลอันพึงประสงค์ร่วมกัน
จปฐ.	ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือน
กชช.2 ค	ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน
อช.	อาสาพัฒนาชุมชน
ผู้นำ อช.	ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน
มชช.	ระบบมาตรฐานงานชุมชน
ศอช..	ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน
OTOP	ผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น

มนุษย์ที่แท้ต้องทำงาน
งานทำให้มนุษย์ มีปัจจัย 4
มีโอกาสพัฒนาตนเอง
มีส่วนลดอัตตา

งาน	=	หน้าที่	+	ความรับผิดชอบ และ
		บทบาท	+	จิตสำนึก

ในการทำงาน มนุษย์ ต้อง
รู้หน้าที่และบทบาท
มีความรับผิดชอบและจิตสำนึก

งาน	=	สิ่งหรือเรื่องที่ทำ
หน้าที่	=	สิ่งหรือเรื่องที่ทำลายลักษณ์อักษรสำหรับตำแหน่ง
ความรับผิดชอบ	=	ความรู้สำผูกพันให้การปฏิบัติงานในหน้าที่ สำเร็จลุล่วงด้วยดี
บทบาท	=	พฤติกรรมที่ผู้อื่นคาดหวังให้สอดคล้องเหมาะสม กับตำแหน่งหน้าที่และความรับผิดชอบ
จิตสำนึก	=	จิตตื่นและรู้ตัว

การทำงาน คือ การปฏิบัติธรรม
พุทธทาสภิกขุ

ทำงาน อย่างมีความสุข สนุกกับการทำงาน
นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์

จากบทสนทนาว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือในด้านการพัฒนา

รวบรวมและเรียบเรียงโดย
นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D

ปุจฉา - ในฐานะที่ท่านเป็นชาวบ้านคนหนึ่งของหมู่บ้านนี้ ท่านต้องการให้คนภายนอกมาให้ความช่วยเหลือแก่พวกท่านอย่างไร

วิสัชนา - เราต้องการความช่วยเหลือจากคนภายนอก ให้มาช่วยวิเคราะห์และทำให้เราเข้าใจสถานการณ์และประสบการณ์ของเรา แต่ไม่ใช่มาบอกหรือมาสั่งเราว่า เราต้องทำอย่างนั้น เราต้องทำอย่างนี้

คนภายนอกที่เข้ามาหาเรา พร้อมกับคำตอบและคำแนะนำที่ได้เตรียมไว้แล้วในการแก้ปัญหาหมู่บ้านของเรานั้น ไม่เพียงไร้ประโยชน์แต่กลับเลวร้ายยิ่ง

คนภายนอกควรมาเรียนรู้จากเราเพื่อให้เข้าใจเราก่อนว่าปัญหาของเราคืออะไร และช่วยทำให้เราตระหนักในปัญหาและบ่งบอกปัญหาของเราได้ถูกต้องและชัดเจนขึ้น โดยช่วยให้เราหาคำตอบหรือหาทางแก้ปัญหาของเราให้ได้ด้วยตัวเราเองในที่สุด

คนภายนอกต้องเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตัวเองด้วย เพราะเขาเป็นเพียงเพื่อน (ไม่ใช่เทวดา!) เพื่อนผู้มาช่วยให้เราคิด พินิจพิจารณาไตร่ตรอง ปัญหาของเราด้วยตัวเราเอง

(ประยุกต์จากบทสนทนาบทหนึ่งใน
Development: Seeds of Change. 1984:2, p 47.)

การบินเป็นรูปตัว “V” ทำให้ฝูงห่านป่าประหยัดพลังงาน
และบินไกลกว่าที่ห่านป่าแต่ละตัวจะบินได้
การบินในตำแหน่งที่ถูกต้องทำให้ห่านป่าแต่ละตัว
ได้รับแรงยกโดยขี่คลื่นอากาศปีกของตัวที่บินอยู่ข้างหน้า

นี่คือการทำงานเป็นทีม...

มาร์ชพัฒนาชุมชน :

คำร้องโดย อาจินต์ ปัญจพรรค์
ทำนองโดย นารถ ถาวรบุตร
ขับร้องนำหมู่ชาย-หญิง สันติ ลุนเผ่ สวลี ผกาพันธุ์

(สร้อย) ไทยเราทั้งชาติ เก่งฉกาจยืนหยัดทุกคน น้ำใจเข้มข้นดั่งน้ำมนต์มหัศจรรย์

(ช) รักในเชื้อชาติ (ญ) รักเสมือนญาติ

(ช) รักแผ่นพื้นดิน (ญ) รักแหล่งหากิน

(พร้อม) พระเจ้าแผ่นดิน ท้องถิ่นเมืองไทย รักไว้ตลอดกาล สร้างหลักฐาน และมีงานทำ ประกอบกิจกรรมร่ำรวยเพราะช่วยตัวเอง

(ช) เอาเรี่ยวแรงงานลงหว่านดิน หากินเป็นสุข

(ญ) หากินเป็นสุข

(ช) เราบุกเราทำไม่ร่ำไร สร้างไว้ยิ่งกว่าเก่า

(ญ) สร้างไว้ยิ่งกว่าเก่า

(พร้อม) เกิดความสมบูรณ์พูนสุขพลัน เราร่วมกันช่วยปกครอง ท้องถิ่นเราหนักแรงแบ่งเบาเพราะเราสามัคคี

(สร้อย).....................

(ญ) ร่วมทำงานกับรัฐบาลประสานประสม

(พร้อม) ช่วยถม ช่วยทำ ถนน บ่อน้ำ ต้องทำให้มี

(ช) ขุดเราขุดให้พร้อม (ชะ)

(ญ) ซ่อมเราซ่อมให้ดี (ช้า)

(ช) สร้างกันทันที (ชะ)

(ญ) อย่าได้รีรอ) (ช้า)

(สร้อย).....................

(ช) สร้างชุมชนไม่บ่นเลย (ญ) งานเราเคยไม่ย่อย่น

(พร้อม) เราทุกคนเลือดชาวชนบท ทรหดมา เรามาพัฒนากัน เอาแรงปันไม่ละลด ให้ปรากฏเร็วไว ทำเข้าไป

เพลงภาพชีวิตนักพัฒนา :

คำร้อง แสงทิพย์ วงศ์ระวี
ทำนอง เรียบเรียงฯ สุนันท์ พันธปกรณ์
ขับร้อง วินัย พันธุรักษ์ รุ่งฤดี แพ่งผ่องใส

ชีวิตอันคราคร่ำอยู่ในตำบลผองเราทุกคนทุ่มเทศรัทธา ลำบากเพียงไหนไม่เคยนำพา ชีวิตนักพัฒนาสร้างสรรค์มาเพื่อเหล่ามวลชน

เราเยี่ยมเยือนไปทั่วในถิ่นกันดาร มิเคยท้องานสู่กรำแดดฝน เราเหนื่อยเพียงกายแต่ใจสุขล้น เพื่อหวังให้ไทยทุกคนได้พ้นความยากแค้นทั่วไป

อยู่ตำบลไหนใจก็สุข ไม่มีความทุกข์ไม่วุ่นวายใจ ใกล้ชิดปรองดองพี่น้องมากมาย ร่วมแรงร่วมใจเกื้อกูลกันมา

จะไม่ลืมน้องพี่ในตำบลใด ถึงตัวแสนไกลฝากใจไปหา รอยเปี่ยมไมตรีที่เหล่าประชา ประทับไว้บนดวงหน้าเป็นเหมือนตราแห่งความภาคภูมิ

เพลงคนทำทาง :

คำร้องโดย อาจินต์ ปัญจพรรค์
ทำนองโดย นารถ ถาวรบุตร
ขับร้องนำหมู่ชาย-หญิง สันติ ลุนเผ่ สวลี ผกาพันธุ์

ประวัติศาสตร์ อาจมีในหลายด้าน
แต่คนที่ทำงานไม่เคยจะเอ่ยออกนาม
คนที่แบกหาม ลุยน้ำลุยโคลนคนที่สรรสร้าง
จากป่าเป็นเมือง รุ่งเรืองงามเพียงเวียงวัง
ด้วยเลือดด้วยเนื้อของคนทำทาง
ถางทางตั้งตนให้คนต่อไป

จากป่าเปลี่ยว เที่ยวไปในทุกถิ่น
ดั่งโบกโบยบิน พื้นดินเป็นถิ่นอาศัย
หนาวเหน็บเจ็บกาย ภัยร้ายเพียงใดไม่เคยไหวหวั่น
รุดหน้าฝ่าฟัน ก้าวไปให้คนเดินตาม
ทุกย่างก้าวเขาเหมือนเงาเลือนลาง
ฝังนาม ฝังร่าง อยู่กลางแผ่นดิน

ค่านิยมของข้าราชการ
กรมการพัฒนาชุมชนที่พึงประสงค์ ABC DEF

> A Aappreciation **ชื่นชม**
การตระหนัก เข้าใจ ชื่นชมยินดี ยอมรับนับถือ ยกย่องให้เกียรติในคุณค่าและความสำคัญของผู้อื่น

> B Bravery **กล้าหาญ**
ความกล้าหาญ ไม่เกรงกลัวต่ออันตราย หรือความยากลำบาก หรือสถานการณ์ยุ่งยาก ไม่สบายใจ

> C Creativity **สร้างสรรค์**
ความคิด ริเริ่ม สร้างสรรค์ ประดิษฐ์ คิดค้น สิ่งใหม่ ด้วยความคิดของตนเอง ที่ไม่ธรรมดา

> D Discovery **ใฝ่รู้**
การใฝ่รู้ การค้นหา การค้นพบ ข่าวสาร ความรู้ สถานที่ และวัตถุต่างๆ เป็นครั้งแรก

> E Empathy **เข้าใจ**
ความสามารถในการเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด หรือประสบการณ์ของผู้อื่น โดยการ "เอาใจเราไปใส่ใจเขา" จินตนาการว่า หากอยู่ในสถานการณ์นั้นจะเป็นเช่นไร

> F Facilitation **เอื้ออำนวย**
การทำให้ง่าย การทำให้งานนั้นเป็นไปได้ การเอื้ออำนวยความสะดวกให้ผู้อื่นทำงานในวิถีทางที่เหมาะสมกับตัวเขาเอง

ท้ายกถา

กถาพัฒนากรเล่มนี้ เป็นแนวทางหนึ่งที่พยายามจะตอบคำถามที่ว่า
"พัฒนากร" มีกระบวนการทำงานพื้นฐานอย่างไร
"พัฒนากร" สามารถศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ฝึกฝนทักษะเอาเอง จนตัวเองมีความเชื่อมั่นและมีความเชี่ยวชาญที่จะบรรเลงเพลงพัฒนาได้

ดังนั้น

"กระบี่" ของกระบวนเพลงพัฒนา อยู่ที่ ใจ หาใช่อยู่ที่คัมภีร์
"กระบี่" ของกระบวนเพลงพัฒนา อยู่ที่ คิด หาใช่อยู่ที่การท่องจำ
"กระบี่" ของกระบวนเพลงพัฒนา อยู่ที่ ทำ หาใช่อยู่ที่โครงการ

ในยุทธจักรแห่งการพัฒนา ไม่อนุญาตให้ใครอยู่นิ่งเฉย โดยไม่ถูกลับเหลี่ยมลูบคม

ในยุทธจักรแห่งการพัฒนา ไม่เคยหยุดยั้งการท้าทายความคิด ความรู้ ความสามารถของเหล่าผู้กล้า บรรเลงกระบวนเพลงพัฒนาเพื่อต่อสู้กับความยากจน

ในยุทธจักรแห่งการพัฒนา ไม่ปรากฏมีผู้ประสบความสำเร็จ โดยไม่ฝึกฝนพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

แต่...น้ำใจไม่เคยแล้งในยุทธจักรแห่งการพัฒนานี้

สวัสดี

กถา พัฒนากร

บรรณาธิการ	นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, Ph.D.	
คณะทำงาน	ชูสม	รัตนนิตย์
	พิมพรรณ	พันธ์ศรี
	สุนันทา	ภู่สุวรรณ์
	อรษา	โพธิ์ทอง
	วาทกานต์	ช่อแก้ว
	สุมนา	สุดรัก
	ปริศนา	โกลละสุด
	ทรงพล	วิชัยขัทคะ
	ชนมณัฐ	รอดบุญธรรม
	พัลลภ	ตันจริยภรณ์
	คมสิทธิ์	สุริยวรรณ
	กู้เกียรติ	ญาติเสมอ
	กาญจนา	ทองเกษม
	ชฎาพร	ร่มธรรมกุล
	วจิรา	เดชารัตน์
พิมพ์	จิราภรณ์	แสนมาตร

อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน
นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์

การศึกษา

- 2509 - 13 ศศ.บ.ภาษาศาสตร์(เกียรตินิยม) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 2516 - 17 M.S. in Community Development (USAID Sponsorship Program, 1973) University of Missouri-Columbia, U.S.A
- 2519 - 21 Ph.D.in Agricultural Education (Major in Community Development) (SEMEO-SEARCA Scholarship Program, 1976-78) University of the Philippines at Los Banos , R.P.
- 2529 - 30 Certificate in Planning and Resource Management (Hubert H.Humphrey Fellowship Program, 1986-87) Cornell University , U.S.A

ตำแหน่งราชการที่สำคัญในอดีต

ในสังกัด กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

- 2513 - 15 พัฒนากรตรี จังหวัดเพชรบุรี
- 2524 - 27 หัวหน้ากอง กองพัฒนาเยาวชน
- 2527 - 31 ผู้อำนวยการกอง กองอาสาพัฒนา
- 2531 - 36 ผู้อำนวยการกอง กองฝึกอบรม
- 2536 - 39 นักวิชาการพัฒนาชุมชน 9 ชช. (ผู้เชี่ยวชาญพิเศษฯ) กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
- 2539 - 40 รองผู้ว่าราชการจังหวัด (นักปกครอง 9) จังหวังสมุทรสงคราม
- 2540 - 42 รองผู้ว่าราชการจังหวัด (นักปกครอง 9) จังหวัดอ่างทอง
- 2542 - 44 รองผู้ว่าราชการจังหวัด (นักปกครอง 9) จังหวัดราชบุรี
- 2545 - 47 ผู้ว่าราชการจังหวัด (นักปกครอง 10) จังหวัดมุกดาหาร
- 1 ต.ค.47-30 ก.ย.48 ผู้ว่าราชการจังหวัด (นักปกครอง 10) จังหวัดกาฬสินธุ์
- 1 ต.ค.48 อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน

ชื่อว่า "นักพัฒนา" ไม่ได้เป็นกันทุกคน
ความเป็น "นักพัฒนา" ไม่ได้เป็นตั้งแต่เกิด
การเป็น "นักพัฒนา" ต้องฝึกฝน อบรม เรียนรู้

ชื่อเสียง...เกียรติคุณ...การยอมรับ...ความสำเร็จ
ของกรมการพัฒนาชุมชน
ล้วนเกิดจากตัวเรา...นักพัฒนาชุมชน

ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์

นักพัฒนา ชุมชน